

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2019-YL-120

**GÜVENLİK YÖNETİŞİMİ KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE
ULUS-ÜSTÜ POLİSLİK UYGULAMALARI: EUROPOL
ÖRNEĞİNDE GÖÇ SORUNU İLE MÜCADELENİN BİR
ANALİZİ**

HAZIRLAYAN

Ahmet Ali GÜNDOĞDU

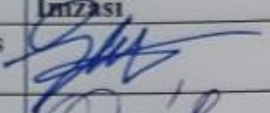
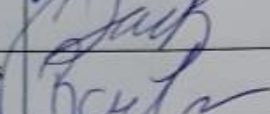
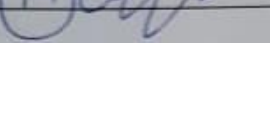
TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR

AYDIN – 2019

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksel Lisans Programı bünyesinde Ahmet Ali GÜNDOĞDU tarafından hazırlanan Güvenlik Yönetişimi Kavramı Çerçevesinde Ulus-Üstü Polislik Uygulamaları: Europol Örneğinde Göç Sorunu İle Mücadelenin Bir Analizi başlıklı tez, 17/07/2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı ve Soyadı	Kurumu	İmzası
Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Ayşe ÖZTÜRK	Ege Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Barış GÜRSOY	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu **Yüksek Lisans** tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

....../.../2019

İmza

Ahmet Ali GÜNDOĞDU

ÖZET

GÜVENLİK YÖNETİŞİMİ KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE ULUS-ÜSTÜ POLİSLİK UYGULAMALARI: EUROPOL ÖRNEĞİNDE GÖÇ SORUNU İLE MÜCADELENİN BİR ANALİZİ

Ahmet Ali GÜNDOĞDU

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR

2019, xxi+ 138 sayfa

Günümüzde uluslararası göçmen sayılarının artışı ve beraberinde gelen güvenlik sorunları özellikle Avrupa'yı ilgilendiren önemli konulardan biri haline gelmiştir. Savaşlar, doğal afetler, ekonomik gerekçeler, iklim değişiklikleri, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, fırsat eşitsizlikleri gibi birçok neden göçlerin nedenini oluşturabilmektedir. Avrupa Birliği'nde birliği oluşturan ülkelerin iktisadi ve sosyal gelişmişlik düzeyi bu ülkelere doğru oluşan göç hareketinin temel nedenlerinden biri olmaktadır. Son yıllarda Avrupa'da göçe dayalı güvenlik kavramının ulusüstüleşmesi güvenlik yönetişimi kavramını gündeme getirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrası Avrupa Birliği güvenlik konusunda ulus üstü çabalar göstermiş, bu çabalar daha fazla sonuç elde etmeye başlamıştır. Güvenlik kavramının içeriğinin genişlemesi nedeniyle ulusal hükümetler yeterli uzmanlık ve kaynak konusunda sıkıntıya düşmüşlerdir. Özellikle mülteciler konusunun güvenlik kavramını yeniden şekillendirmesiyle birlikte hükümet dışındaki aktörler de güvenlik sürecinde rol almaya başlamışlardır. Güvenlik yönetişimi çerçevesinde ulus devletlerin yanı sıra uluslararası örgütlerin de güvenlik politikalarında göz önünde bulundurulması gerektiği ortaya çıkmıştır. Yasa dışı göç sorununda rol alan uluslararası güvenlik birimlerinden biri de Avrupa Polis Ofisi olarak adlandırılan EUROPOL'dür. EUROPOL, Avrupa Birliği üyesi ülkeler ile birliğin ortaklık kurduğu diğer ülkelerin güvenlik güçleri arasında, uluslararası organize suçlar ve terörizm konusunda iş birliği ve etkili çalışma ortamı sağlamak amacıyla kurulmuş bir birim olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Güvenlik Yönetişimi, Ulus-Üstü Güvenlik, Göç Sorunu ve Europol

ABSTRACT

SUPRANATIONAL POLICING PRACTICES THROUGH THE CONCEPT OF SECURITY GOVERNANCE: AN ANALYSIS OF THE STRUGGLE WITH MIGRATION PROBLEM IN THE CASE OF EUROPOL

Ahmet Ali GÜNDOĞDU

Master Thesis, Department of International Relations

Thesis Advisor: Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR

2019, xxi + 138 pages

Currently, increasing number of international migrants and the accompanying security problems have become one of the most important issues concerning Europe. Many reasons such as wars, natural disasters, economic reasons, climate changes, differences in living standards and inequalities of opportunity can be the cause of migration. The level of economic and social development of the member countries of European Union is one of the main reasons for the migration movement towards these countries. In recent years, the transnationalization of the concept of migration-based security in Europe has helped to raise the concept of security governance. Especially after the Cold War period, the European Union has made supranational efforts on security and these efforts have begun to achieve more results. Due to the expansion of the content of the concept of security, national governments have been challenged by inadequate expertise and resources. Especially when the issue of refugees reshapes the concept of security, actors other than the governments have started to take a role in the security process. Within the framework of security governance, it has been revealed that nation-states as well as international organizations need to be taken into account in their security policies. One of the international security units involved in the problem of illegal immigration is EUROPOL, called the European Police Office. EUROPOL is a unit established among the security forces of the European Union member countries and other countries where the union is established, in order to provide cooperation and effective working environment on international organized crime and terrorism.

KEYWORDS: Security Governance, Transnational Security, Migration Problem and Europol

ÖNSÖZ

Çalışmada konu seçiminden sonuç aşamasına kadar bilgi ve tecrübesiyle beni destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Bülent Sarper AĞIR'a;

Ders sürecinde bilgi birikimlerini bizimle paylaşan bölüm hocalarıma;

Ve aileme sonsuz teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xix
TABLolar DİZİNİ.....	xxi
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	4
1. GÜVENLİK KAVRAMI, GÜVENLİK YÖNETİŞİMİ VE POLİSLİK UYGULAMALARI.....	4
1.1. Güvenlik Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrası Çeşitlenen Güvenlik Gündemi.....	4
1.2. Avrupa Merkezli Güvenlik Yaklaşımları	11
1.3. Polislik Kavramı ve Değişen Güvenlik Gündeminin Polislik Uygulamalarına Yansımaları.....	15
1.4. Yönetişim Kavramı ve Güvenlik Yönetişi	18
2. BÖLÜM.....	21
2. BİR ULUS AŞIRI GÜVENLİK SORUNU OLARAK GÖÇ	21
2.1. Göç Kavramı	21
2.2. Göç Teorileri.....	26

2.3. Uluslararası Göç Hareketliliği ve Uluslararası Göç Sorununun Güvenlik Alanına Yansımaları	31
3. BÖLÜM	38
3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÜVENLİK ODAKLI TARİHSEL GELİŞİMİ VE ORTAK GÜVENLİK POLİTİKASI	38
3.1. Güvenlik Alanında AB'nin Ulus-Üstüçülük Çabaları	38
3.1.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi	38
3.1.1.1. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve bütünleşme düşünceleri...	40
3.1.1.2. Marshall Planı, NATO ve Soğuk Savaş	42
3.1.1.3. Schuman Deklarasyonu ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu....	45
3.1.1.4. Roma Antlaşmaları ve Avrupa Ekonomik Topluluğu.....	46
3.1.1.5. Varşova Paktı ve bütünleşme krizleri.....	47
3.1.1.6. Avrupa Toplulukları'nın kurulması ve genişleme süreci	48
3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Yaşanan Gelişmeler ve Derinleşme Süreci.....	51
3.1.2.1. Avrupa Birliği yolunda antlaşmalar	53
3.2. Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası.....	55
3.2.1. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Çabaları.....	55
3.2.2. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulması ve Geliştirilmesi	57
3.2.3. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Bugünü.....	61
3.2.4. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Araçları ve Faaliyetleri	63
3.2.5. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına Yönelik Sorunlar ve Getirilen Eleştiriler.....	66

3.3. Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Politikası	69
3.3.1. Politik ve Savunma Birliği ve Avrupa Savunma Topluluğu Girişimleri	69
3.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Çabalar, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Oluşturulması	72
3.3.3. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Kurumsal Yapısı	78
4. BÖLÜM	81
4. EUROPOL VE EUROPOL'ÜN GÖÇ SORUNU İLE MÜCADELESİ	81
4.1. EUROPOL'un Oluşumu	81
4.2. EUROPOL'ün Kurumsal Yapısı ve Yetkileri	86
4.3. Avrupa'da Göç Sorunu ve EUROPOL	95
4.4. Göçün Yönetiminde EUROPOL	103
TARTIŞMA VE SONUÇ	115
KAYNAKLAR	119
ÖZGEÇMİŞ	138

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ASA	: Avrupa Savunma Ajansı
ASİ	: Avrupa Siyasi İşbirliği
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Toplulukları
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	: Ortak Avrupa Sığınma Sistemi
CERN	: Avrupa Nükleer Araştırma Örgütü
EASO	: Avrupa İltica Destek Ofisi
EDU	: Avrupa Uyuşturucu Birimi
EDUI	: Avrupa Uyuşturucu İstihbarat Ünitesi
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EMSC	: Avrupa Göçmen Kaçakçılığı Merkezi
ESOCC	: Ciddi ve Organize Suç Merkezi
EUFOR	: Avrupa Birliği Kuvvetleri
EULEX	: Hukukun Üstünlüğü Misyonu
EUPOL	: Avrupa Birliği Polisi
EURODAC	: Avrupa İltica Daktiloskopi Veritabanı

EUROJUST	: Avrupa Adli Birimi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EURO	: Avrupa Tek Para Birimi
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
FBI	: Federal Soruşturma Bşrosu
FRONTEX	: Avrupa Sınır ve Sahil Gşvenlik Ajansı
INTERPOL	: Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
ODGP	: Ortak Dış ve Gşvenlik Politikası
OEP	: Ortak Eylem Planı
OGSP	: Ortak Gşvenlik ve Savunma Politikası
OEEC	: Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
SAR	: Deniz Arama Kurtarma
SGK	: Siyasi ve Gşvenlik Komitesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Tşrkiye Bşyşk Millet Meclisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Avrupa Birliği'nin Üç Sütunu	53
Şekil 4.1. EUROPOL'ün Organizasyon Şeması.....	88

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. 1970-2015 Göçmen Sayıları.....	32
Tablo 3.1. OGSP Oluşturulması Kapsamında Düzenlenen Zirve, Toplantı ve Konferanslar	74
Tablo 4.1. Antlaşmalar Çerçevesinde Polisiye İşbirliğinin Gelişimi	85
Tablo 4.2. Göç Güzergahlarına Göre Yasadışı Sınır Geçiş Teşebbüsleri	109
Tablo 4.3. Tespit Edilen Yasadışı Sınır Geçişleri.....	113

GİRİŞ

20. yüzyıl, dünya tarihinin gördüğü en kanlı yüzyıllardan biri olma özelliğini taşımaktadır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda ölen milyonlarca insan, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının on binlerce sivilin hayatına mâl olmasıyla birlikte gelecek nesillerin yaşamını tehdit etmesi ve ardından gelen Soğuk Savaş 20. yüzyıl tarihini özetleyen olaylar olmuştur. Küresel ekonomik ve siyasi krizler, askeri ve politik kamplaşmalar, ideolojik-jeopolitik kökenli bloklar yaşanan savaşlarla birlikte ciddi gelişmelerin yaşandığı bir yüzyılı özetlemektedir. 20. yüzyıl dünyada krizlerin ve savaşların yüzyılı olmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 21).

21. yüzyılın en önemli olayı ise hiç şüphesiz giderek artan insan hareketliliğidir. 2017 yılı Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre uluslararası göçmen sayısı 258 milyon, mülteci sayısı 63,5 milyona ulaşmıştır. Göç, mülteci ve sığınmacı sorunu son dönemlerde insanlığın karşı karşıya kaldığı en önemli meselelerden birisi haline gelmiştir. BM verilerine göre 300 milyona yakın insan, yani dünya nüfusunun yüzde 3'ü kendi ülkeleri dışında yaşamaktadır. Aynı verilere göre ülkelerin nüfuslarına göre sıralanması durumunda 196 ülke arasında dünyanın 21 büyük ülkesinin göçmenler ülkesi olacağı ifade edilmektedir. Bu durum göç olgusunun nedenleri ve sonuçları ile toplumları, devletleri ve onların ortaya koyduğu politikaları ciddi şekilde etkilediği küresel bir insanlık sorunu haline geldiğini ortaya koymaktadır (Duruel, 2017: 2).

Göç problemleriyle sıkıntı yaşayan Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'na kadar “göç gönderen” konumundayken, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren göç alan topraklar haline gelmiş, buna paralel olarak kendi göç politikalarını oluşturmaya başlamışlardır (Canpolat ve Arner, 2012: 12). Böylesine geniş süreç bütün Avrupa Birliği (AB) üyelerinin ve dolayısıyla birlik açısından vatandaş olmayanlara ilişkin şartlarla birlikte etnik yapı, ekonomi ve ulusal güvenlik gibi önemli hususları da yeniden şekillendirmektedir (Akalin, 2013: 51).

Avrupa'da göçün bir güvenlik konusu haline geldiği aşamalar incelendiğinde ise 1990'lara kadar göç ve güvenlik ilişkisinin ulusal düzeyde ele alınmış olduğu, bu tarihten sonra ise güvenlikleştirme sürecinin ulusüstü ortak göç politikalarıyla birlikte gündeme geldiği görülmüştür (Özerim, 2014: 13). Güvenliğin ulus devlet konumundan sıyrılarak ulusüstüleşme sürecine girmesiyle birlikte de “güvenlik yönetişi” gündeme gelmiştir. Bu

yaklaşım ile ulus-devletlerin iç ve dış sınırları bulanıklaşmış, egemenlik ilkesi aşınmış, küreselleşme ile birlikte karşılıklı bağımlılık olabildiğince artmıştır (Tangör, 2004: 264). Reelpolitik düşüncenin pratikte güvenliği sağlayamaması, güvenlik sorunsalını daha da önemli kılarak güvensizliğin nasıl çözümleneceğine dair öne sürülen yeni teorik ve metodolojik yaklaşımları gündeme taşımıştır. 21. yüzyıla uluslararası sistemde kırılma yaratan ve küresel güven(siz)lik için bir dönüm noktası teşkil eden 11 Eylül saldırılarıyla adım atılırken, yeni güvenlik anlayışı ve yaklaşımlarına ilişkin kuramsal tartışmaların niceliği ve niteliğinde önemli bir değişim yaşanmaktadır. 11 Eylül olayları, Irak ve Afganistan müdahaleleri gibi olumsuz tecrübeler sebebiyle güvenlik konusunda pratikte umutsuzluklar belirmiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 3).

Değişen güvenlik anlayışıyla birlikte doğal bir süreç olarak polislik uygulamaları da değişim göstermiştir. Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) gibi birimler güvenlik konusunda uluslararası işbirliklerinin yaygınlaşması ile birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Birlik bünyesindeki polisiye işbirliğinin yürütülmesinden doğrudan sorumlu olan EUROPOL, bugün için artık bir AB kurumu hüviyetini kazanmış durumdadır. EUROPOL kendinden önceki parçalı yapıları birleştirmesi ile güvenliğin merkezileşmesine katkıda bulunmuştur. EUROPOL'ün güvenlik alanındaki sorumluluklarını yerine getirmesi kolay olmamaktadır. Bazı üye devletlerin EUROPOL aracılığı ile değil de geleneksel yöntemlerle ve ikili işbirliği ile hareket etmeleri EUROPOL adına önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu ve benzeri engellere rağmen EUROPOL'ün gelişiminin yine de reaktiflikten proaktifliğe doğru evrilen bir seyir izlediği söylenebilir. EUROPOL geleneksel güvenlik yaklaşımının yerine risk değerlendirmeye dayalı, önleyici bir güvenlik anlayışını benimsemektedir. EUROPOL mevcut yapısıyla birlikte bugün için Avrupa'daki polisiye işbirliği açısından ulaşılan en üst seviyeyi temsil etmektedir (Hayes, 2006: 2-3; Kaya, 2009: 67).

Son yüzyılda AB artan terör olaylarına karşı insan hareketliliğini daha iyi yönetebilmek amacıyla üye devletlerin işbirliklerine ihtiyaç duymuştur. Avrupa'daki düzensiz göç hareketlerinin artışı güvenlik konusunda hızlı ve güvenilir istihbarat paylaşımına yönelik bir ihtiyaç oluşturmuştur. Bu bütünleşmenin yasal dayanağını oluşturmak ve merkezi bir yapı kurmak için de EUROPOL güvenlik konusunda faaliyetlerine başlamıştır. EUROPOL, AB güvenlik yapılanması açısından günümüzde halen en önemli birim olmaya devam etmektedir.

Bu araştırmada güvenlik yönetişimi çerçevesinde değişen polislik uygulamaları EUROPOL rneği üzerinden ele alınmıştır. Ulus aşırı güvenlik sorunu olan g problemi detaylı şekilde ele alınarak bu problemin güvenlik alanına yansımaları EUROPOL faaliyetleri ile birlikte analiz edilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde güvenlik ve güvenlik yönetişimi kavramlarına yer verilmiş, değişen güvenlik uygulamaları ile birlikte polislik kavramı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde g teorileri, sebepleri ve sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde son yıllardaki g hareketliliğine ilişkin veriler g raporlarından derlenerek aktarılmış, g ile güvenlik ilişkisi açıklanmıştır. Çalışmanın nc bölümünde ise güvenlik alanında AB'nin ulus-Üstücülük abaları tarihsel dönüm noktalarıyla birlikte açıklanmıştır. Son bölümde ise bu çabaların bir sonucu olarak ortaya çıkan EUROPOL biriminin kurumsal yapısı ve yetki alanı g problemi çerçevesinde analiz edilerek, birimin g sorununa ilişkin polislik uygulamalarına yer verilmiştir.

1.BÖLÜM

1. GÜVENLİK KAVRAMI, GÜVENLİK YÖNETİŞİMİ VE POLİSLİK UYGULAMALARI

Bu bölümde güvenlik kavramı tarihsel gelişimiyle birlikte açıklanarak aktarılmış, ardından Soğuk Savaş sonrası çeşitlenen güvenlik kavramına yer verilmiştir. Ayrıca güvenlik kavramı ile ilişkili olarak güvenlik yaklaşımları, güvenlik yönetişimi ve değişen güvenlik gündeminin polislik uygulamalarına etkileri bölüm içerisinde aktarılmıştır.

1.1 Güvenlik Kavramı ve Soğuk Savaş Sonrası Çeşitlenen Güvenlik Gündemi

Kelime kökeni olarak güvenlik kavramı Latince’den gelmekte olup “secura” yani “kaygıdan-endişeden uzak olmak” anlamına gelmektedir (Rothschild, 1995: 61). Latince “se”(olmaksızın) ve “cura” (endişe) ikilisinden türemiş olan güvenlik kavramı “endişeden uzak olma ve sükûnet” anlamını vermekle birlikte tehdit ve korku unsurlarıyla şekillenen, kişiye, topluma, devlete, sisteme, zaman ve mekâna göre farklılık gösteren göreceli bir kavram olarak tanımlanmıştır (Çikrıkci, 2017: 219). Türk Dil Kurumu “güvenlik” kavramını “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak belirtmiştir (Türk Dil Kurumu–TDK, 2018). Güvenlik kavramı ile ilgili literatürde birçok farklı tanımın yapıldığı görülmektedir. Bunun nedeni kavramın anlamca kendine yakın kavramlarla birlikte farklı algılanmalara yol açması ve farklı ekollerle birlikte ele alınmasıdır.

Güvenlik, toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürüdüğü ve kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumunu belirten bir kavramdır. Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde “güvenlik”, genellikle bir devletin saldırıdan korunma ya da tehditlerden uzak olma durumu olarak ele alınmaktadır. Baldwin (1997) güvenlik kavramını “ kazanımlara gelebilecek zararın en az olduğu durum” şeklinde tanımlamaktadır. Ancak, disiplin içinde yine de güvenliğin tanımı hususunda bir uzlaşmadan söz edilememektedir. Güvenlik, değer yüklü bir sosyal bilim kavramı olduğu için içeriği zamana, mekâna ve kültürel unsurlara göre değişmektedir. Dolayısıyla güvenlik sorunsalını ortaya çıkaran tehditler de bu unsurlara göre çeşitlilik göstermektedir. Baldwin güvenliğin tanımlanmasında yedi farklı soru üzerinde durmuştur: “Kim ve hangi değerler için, hangi tehditlere karşı, hangi araçlarla, ne pahasına, ne kadar sürede, ne ölçüde güvenlik?”. Baldwin, güvenliğin her tanımında bu

soruların tamamının cevaplanmasının gerekli olmadığını vurgulamaktadır; fakat güvenlik tanımında tehdit, özne, değerler ve güvenlik düzeyi konularına ilişkin mutlak referanslar verilmesi gerektiğini belirtmektedir (Akgül-Açıkmeşe, 2011:44).

Bir toplumsal değer olarak güvenlik; tehlike, risk, düzensizlik ve korkunun karşıtı olarak, koruma, risk yokluğu, kesinlik, güvenilirlik, itimat ve güven ile öngörülebilirlikle ilişkin kullanılmaktadır. Bir sosyal bilim terimi olarak “güvenlik anlamca muğlak ve esnektir” (Brauch, 2008:4). McSweeney (1999) güvenlik kavramının barış, onur, adalet gibi tanımlanması zor bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Muğlak bir kavram olan güvenlik; uluslararası sistemin bütününe veya bütününe yakınının güvenliği, coğrafi bölgelerin güvenliği, devlet güvenliği, toplum güvenliği, toplumsal alt grupların güvenliği ve birey güvenliği gibi farklı boyutlarda ifade edilebilir. Dedeoğlu (2018) güvenlik kavramının temel özelliklerini tarif ederken kavramın iki boyutundan bahsetmiştir. Güvenlik kavramı öncelikle devletin güvenlik anlayışına dayanan anlamıyla birlikte kullanılmaktadır. Diğer anlamı ise sistemin bütününe ve/veya bireylere yönelik güvenlik anlayışına dayanmaktadır.

Güvenliğin tanımlanmasındaki tarihsel aşamalar genelde geleneksel ve modern aşama olarak ikiye ayrılmıştır. İlk aşamada tarif edilen güvenlik kavramı Romalılar’da görülen ve dini anlam içeren bir kavramdır. İkinci aşamada ise güvenlik kavramı İngiliz felsefeci Thomas Hobbes döneminde iç savaşların önlenmesi hedefine hizmet eden otoriter “süper devlet” kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Arends, çağdaş “güvenlik” kavramını eski dönem Atinalıların, imparatorluklarının yıkılmasını önleme amaçları, “securitas” kavramını kullanan Romalıların dinî vurguları ve Hobbesçu felsefenin iç savaşları önleme hedefi olan üç unsurun birleşimi olarak görmüştür (Arends, 2009: 4).

Güvenlik öncelikle bireyden başlamaktadır. Devletler ve devlet üstü yapılar içerisinde güvenlikten bahsedebilmek için var oluşun önünde iç veya dış tehditten söz edebilmek gerekir. Günümüzde devletler ve uluslararası örgütler sürekli değişen şartlara uyum sağlayarak kendilerine karşı gelişen cepheleşmeleri önlemeye çalışmaktadırlar (Korkmaz, 2016: 22). Birey güvenliği ve ulusal güvenlik literatürde sıklıkla birlikte kullanılmıştır fakat kavramlar arasında amaç farklılıkları bulunmaktadır. Ulusal güvenlik kavramı ulus ve devlet arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir. Bu kavram ile güvenliğin objesinin, yani güvenliği tehdit altında olanın ve korunması gerekenin (referans nesnesinin) ulus olduğu algısının güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Birdişli ve Başurgan, 2018:60). Uluslararası güvenlik ve siyaset konusu ile yaptığı çalışmalarla bilinen Barry Buzan (2008) güvenlik

kavramını birey güvenliği ve ulusal güvenlik ayrımı ile birlikte incelemiştir. Bu anlayış ekseninde muğlak bir kavram olan güvenlik ile ilgili yapılan farklı tanımları ele alarak konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yer alan ve ulusal güvenlik kavramı Wolfers (1952) tarafından nesnel anlamda kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin yokluğunun, öznel anlamda da bu değerlere herhangi bir saldırı olması korkularının yokluğunun ölçütü olarak tanımlamıştır. Bellany (1981) savaştan muafiyet durumu, herhangi bir savaş sonucunda mağlubiyet alınmaması yönünde göreceli olarak yüksek beklenti, Martin (1983) ise gelecekteki refahın güvence altına alınması olarak ulusal güvenlik kavramını tanımlamışlardır (Çıtak, 2008/2015: 36).

İnsan gruplarının varlığına ilişkin tehdit oluşturan her şey güvenliğin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Güvenlik kaygıları da içerisinde bulunulan zaman, mekân ve kültürel koşullara göre yeniden şekillenmiştir. Tarihsel gelişimine bakıldığında ilk yazılı barış antlaşması olarak bilinen “Kadeş Antlaşması” (M.Ö. 1283) dostluk, saldırmazlık ve iyi komşuluk esaslarıyla birlikte sınır güvenliğini düzenlemiştir. Roma İmparatorluğu döneminde iktidar karşıtları ve tek tanrılı dini benimseyen kişiler tehdit unsuru olarak görülmüşlerdir. Ortaçağ’da din ve güvenlik kavramları özdeşleştirilmiştir. On altıncı yüzyılda ise devletin güvenliği başka bir gücün vesayeti altında bulunmamak olarak tanımlanmış, On yedinci yüzyılda merkantilizm ile birlikte güvenlik olgusu altın ve gümüşün ele geçirilmesi ile eşdeğer görülmüştür. On sekizinci yüzyılda ise savaş durumundan kaçınma, var olan durumun korunması ile güvenlik kavramı açıklanmıştır (Tangör, 2007: 11).

İlgili literatür incelendiğinde tüm araştırmaların ortak noktası olarak güvenlik kavramı tanımının zorluğu yer almaktadır. Çoğu yazar güvenlik kavramını hem bireyler hem de gruplar için temel değerlere yönelik tehditlerden özgür olunması olarak tanımlamıştır. Fakat güvenlik kavramını sadece askeri güvenlik olarak sınırlayan anlayış eleştirilmiştir. Karşı görüşteki yazarlar güvenlik kavramını askeri anlamının yanı sıra siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla birlikte incelemişlerdir. Barry Buzan güvenliğin sadece ulusal sınırlar içerisinde kalmaması gereken bir olgu olduğunu düşünmüş, güvenliği daha geniş bir uluslararası çerçevede ele alarak tanımlamıştır. Güvenlik kavramına başka bir yaklaşımda bulunan grupta ise devlet ve devletlerarası güvenlik kavramına yapılan vurgunun Soğuk Savaş sonrası değişen dünya düzeninden sonra yetersiz kalacağı eleştirisini getirmişlerdir. Günümüzdeki en önemli güvenlik yaklaşımı ise küresel topluma odaklı anlayıştır.

Uluslararası terörizm, küresel finans sisteminin çöküşü, küresel ısınma, nükleer kazalar gibi tehditlere karşı sadece küresel güvenlik anlayışı ile mücadele sağlanabilir (Baylis, 2008: 73-74). En önemli güvenlik sorunları tarihsel olarak askeri tehditler olsa da güvenlik tanımlamasının çok daha geniş ele alınması gerekmektedir. Geçmişte askeri tehditlerin, kazananın kaybeden üzerindeki yaptırım gücü bakımından önemli görülmesi normal kabul edilmektedir. Fakat günümüzde ekonomik ve politik yaptırımlar da güvenlik konusu içerisinde yer almaktadır (Wæver, 1993:5).

Tehdit kavramıyla birlikte tanımlanabilen güvenlik kavramı hangi yaklaşım ya da kuramla birlikte ele alınırsa alınsın “güvenlik paradoksları” olarak adlandırılan bir takım çelişkili duruma işaret etmektedir. Bu çelişkilerden birincisi güvenlik zamana bağlı bir kavram olduğu için öngörü gerektirir; fakat güçlü verilere rağmen gelecekte ne olacağını bilmek mümkün değildir. Konuyu şansa bırakmamak için beklentiler çeşitlendirilir. Bu durum güvenlik alanında kaynak ve kapasitelerin de dağıtılmasına neden olmaktadır. Bir diğeri gelecekteki belirsizlikler ile birlikte ileriye yönelik güvenlik yatırımları yapmak da hesaplanamayacak maliyetleri gündeme getirmektedir. Bazen hiç gerçekleşmeyecek tehditlere karşı bugünün refah koşullarından sağlanan tasarrufla geleceğe yatırım yapılır. Geleceğe yatırım yapılmadığında ise karınca ile ağustos böceğinin hikâyesi gerçek olabilmektedir. Bir diğer çelişki ise güvenlik özellikle tehdidin belirlenmesi aşamasında algılara dayanmaktadır. Algılar, tarihsel ve sosyolojik gerçeklikler içinden şekillenebileceği gibi, müdahalelerle de şekillenir. Algılarla olgularla arasındaki mesafe büyüdükçe güvenlik önlemleri de anlamsız kalacaktır. Dördüncü çelişki bazı toplumlar bireysel ve toplumsal yaşama dair her konuyu güvenlik konusu içerisine dâhil etmektedir. Güvenikleştirme olarak adlandırılan bu durum bu toplumların daha kuşkucu ve güvensiz olmasına sebep olabilmektedir. Tam tersi olarak güvenliği sadece askeri olarak algılayan toplumların ise çok farklı tehditlere açık olduğu görülmektedir. Sonuncu olarak ise tehdit üzerinden yapılan güvenlik tanımlarında güvenliğin mutlaka karşı taraf ile birlikte anlam kazandığı görülmektedir. Güvenlik oyunu en az iki kişiliktir fakat her biri kendi oyunundan sorumlu olmaktadır. (Dedeoğlu, 2018: 83-84).

Dünyada Soğuk Savaş dönemi öncesinde güvenlik algısı ulusal güvenlik çerçevesinde ele alınırken Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında güvenlik algısı ulusal boyuttan uluslararası boyuta taşınmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Doğu ve Batı

Bloklarının dünyada yarattığı siyasi ve askeri gerginlik Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmış ve bu dönem 1947'den 1991'e kadar devam etmiştir.

Güvenlik teorisi uzun yıllardır realizmin önderliğinde gelişmiştir. Bu gelişim Sovyetler Birliği'nin dağılması ile değişime uğramıştır. Güvenliğin yapısal değişimi ile küreselleşmenin radikal etkilerinin (ulaşım ve iletişim konusunda devrim niteliğindeki gelişmeler) ortaya çıkardığı küresel sinerji direkt olarak ilişkilidir. Ekonomik faaliyetlerin sınır tanımaması, çok uluslu şirketlerin 1970'lerden günümüze faaliyette oluşu, küreselleşen sermaye hareketlerinin önlenememesi çağın değişimini açıklayan faktörlerdir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğe ilişkin konular çeşitlenmiştir. Açlık, yoksulluk, kıtlık, kamu sağlığı, siber güvenlik gibi konularla güvenlik gündemi değişim göstermiştir. Bu tehditlerin ancak çok boyutlu uluslararası bir çaba gerektirdiği toplumlar tarafından fark edilmiştir (Kirshner, 2006: 105).

Soğuk Savaş sonrası güvenliğin çeşitlenen gündemini açıklarken güvenlik kavramının Soğuk Savaş dönemindeki anlamını ve uluslararası politikadaki geçmişini açıklamakta fayda vardır. Geleneksel olarak güvenlik çalışmaları denildiğinde akla ilk gelen askeri ve stratejik konular olmaktadır. Bu dönemde askeri güç ve ulusal güvenlik klasik güvenlik anlayışının temelini oluşturmakta, konvansiyonel ve nükleer silaha sahip olmanın önemi vurgulanmaktadır. Bu dar kapsam ile başlayan güvenlik çalışmalarının gelişimini dört dönemde incelemek mümkündür. İki savaş arası dönem ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında erken dönemini kapsayan ilk bölümde askeri güç siyasi bir araç olarak fazla önemsenmemiştir. Bu dönemde demokrasinin, uluslararası işbirliğinin, ulusal self-determinasyon hakkının, silahsızlanmanın ve kolektif güvenliğin önemi vurgulanmıştır (Bakan, 2007:37).

İkinci dönem olarak kabul edilebilecek dönemde ise İkinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak 1970'lere kadar yapılan güvenlik çalışmalarında “yüksek politika” olarak da ifade edilen askeri konular ön plana çıkmış ve devletler ulusal bazlı güvenlik politikaları izlemişlerdir. 1970'ler ve 1980'lere doğru uluslararası alanda ekonomik, çevresel ve sosyal konuların askeri gündemin yerini almaya başlaması ile birlikte güvenlik çalışmalarının gündeminin genişletilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Tutan, 2018: 7).

II. Dünya Savaşı'ndan sonraya denk gelen 1955-65 yılları arası güvenlik çalışmalarının “altın çağı” olarak tanımlanmaktadır. Bir önceki dönemin aksine “altın çağ”

nükleer silahlar, silah kontrolü ve sınırlı savaş gibi konuların egemen olduğu bir dönem olmuştur (Baldwin, 2011:123).

1990 sonrası dünyasında güvenlik kavramı bir önceki döneme göre daha geniş bir içerikle kavranmaya başlamıştır. Bu nedenle güvenlik kavrayışı çok boyutlu olarak askeri, ekonomik, toplumsal, bireysel, çevresel vb. yönleri ile bir bütün olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu şekilde ele alınan güvenlik sorunsalı ulus-devletin kapasitesini zorlamaya başlamış ve ulus devletlerin yanında uluslararası örgütler, hükümet-dışı kuruluşlar gibi diğer devlet-dışı uluslararası aktörler de güvenlik politikalarında işbirlikçi güvenlik anlayışına uygun olarak yer bulmaya başlamışlardır. Küreselleşme ile birlikte karmaşıklaşan karşılıklı bağımlılık olgusu uluslararası aktörler açısından güvenlik sorunlarının idaresini, koordinasyonunu ve regülasyonunu zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk güvenlik politikalarında yeni bir yaklaşımın benimsenmesine neden olmuştur (Tangör, 2007:19). Güvenlik anlayışının bu aşamasında devlet merkezli güvenlik anlayışı eleştirilmiş, askeri gücün eskiye kıyasla öneminin azaldığı vurgulanmıştır.

Bilgin (2010: 79) “yeni güvenlik” kavramının Soğuk Savaş sonrası değişen ve genişleyen güvenlik kapsamından çok daha fazlasını ifade eden bir felsefe olduğunu vurgulamıştır. Bir felsefe olarak yeni güvenlik, güvenlik anlayışı ve uygulamalarının merkezine insanın ihtiyaçlarını yerleştirmeyi hedefleyen topyekûn bir yenilenme girişimi olarak tanımlanmıştır. Soğuk Savaş döneminin hâkim klasik güvenlik yaklaşımçıları ve eleştirel güvenlikçiler arasında güvenlik kavramına ilişkin tartışmalar günümüzde halen devam etmektedir (Çıkrıkci, 2017: 220).

Soğuk Savaş sonrasında üç küresel değişim güvenlik anlayışının değişmesinde etkili olmuştur. Uluslararası alanda devlet dışı küresel aktörlerin etkisinin artması ile ulusal egemenlik anlayışının aşınması ilk neden olarak sayılabilir. İkinci neden ise güvenlik anlayışında devletlerarası karşılıklı bağımlılığın artmasıdır. Devletin güvenliği uluslararası sistemin sürdürülebilirliği ile ilişkilidir. Üçüncü etkili neden ise küreselleşmedir. Küreselleşme süreciyle birlikte otorite alanları değişmiştir. Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında güvenlik tehditleri de geleneksel tehditlerden farklılaşmıştır. Tehditler daha olası, daha değişken kapsamda ve yoğunlukta olmaktadır. Tehditlerin etkileri de bu nedenle uzun dönemde ölçülebilmektedir. Ayrıca günümüzde devletlerden ziyade toplumu ve kişileri hedef almasıyla da güvenlik tehditleri yeni bir boyut kazanmıştır (Tangör, 2007: 14-16).

Kopenhag Okulunun öncülerinden olan Buzan, ulusal güvenlik, toplumsal güvenlik, çevre güvenliği, ekonomik güvenlik gibi kavramlarla güvenlik kavramını daha geniş bir bakış açısıyla açıklamaya çalışmıştır. Güvenliğin geniş boyutta ele alınması temel olarak üç ana sebebe dayanmaktadır. Güvenlik konuları arasındaki değişen gündem önceliği, kavramın faydalı siyasi nitelikleri, bütünleştirici entelektüel nitelikler bu sebeplerdir. Askeri tehditlerin zayıflaması diğer güvenlik tehditlerinin açığa çıkmasında etkili olmuştur. Borç, enflasyon, sermaye kıtlığı, ticari uyuşmazlık gibi sorunların yanında toplumsal ve siyasal tehditler de değişen güvenlik gündemi arasında yer almaktadır. Güvenlik konusunda ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığın artması da bu sonucu yaratmıştır. Ulusal güvenliğin dar bakış açısı güvenlik stratejileri bakımından amaca zarar verir konumda olmaktadır. Güvenlik ile ilgili birçok konudaki ortak kader anlayışı karşılıklı bağımlılığı geliştirmiştir. Güvenlik kavramının bütünleştirici entelektüel niteliği de kavramın geniş anlamda ele alınmasına sebep olmuştur. Uluslararası ilişkiler teorisi, uluslararası politik ekonomi, alan çalışmaları, stratejik araştırmalar, barış ve anlaşmazlık araştırmaları, uluslararası tarih, bilim ve teknolojinin bazı alanları gibi teori ve analizin normalde birbirinden soyutlanmış alanlarını birleştirmesi geniş güvenlik gündeminin benimsenmesinin bir diğer nedeni olmuştur (Çıtak, 2008/2015: 287-289).

1995'ten günümüze kadar geçen dönem dördüncü evre olarak tanımlanmaktadır. Bu döneme "Eleştirel Güvenlik Çalışmaları" adı verilmiştir. Mayıs 1994'de Kanada'nın Toronto kentinde düzenlenen uluslararası bir konferansta Soğuk Savaş sonrası güvenlik yaklaşımını eleştirel bir yaklaşımla ele alan bir grup akademisyen ile güvenliğin güncel yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu dönem devlet merkezli olmayan, eleştirel teoriye dayanan ve post-pozitivist metodolojik yaklaşımı temel alan bir yaklaşımla sınıflandırılmıştır. Bu yeni dönemde güvenlik kavramı boyutları ve referans nesneleri bakımından çeşitlendirilmiştir. Güvenlik askeri tehditlerin yanı sıra ekonomik, çevresel, politik ve toplumsal tehdit ve riskleri de barındırmaktadır. Güvenlik, referans nesneleri bağlamında da derinleşerek bireysel, uluslararası ve küresel güvenlik konuları gündeme gelmiştir. Eleştirel Güvenlik çalışmalarının güvenlik kavramına yaptığı en büyük katkı Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme çabasıdır (Bakan, 2007:42).

Eleştirel Okul, tıpkı modernitenin tek tipleştirdiği yaşam ve insan modelinde olduğu gibi, uluslararası ilişkiler disiplininde de realizmin tek-tip merkez kavramlar üzerine inşa edilmiş tek-tip bir dünya ile diğer olguları tahakküm altına aldığı eleştirisinden yola

çıkılmaktadır. Dolayısıyla kurama göre, disiplinin temel parametrelerinden birini teşkil eden güvenlik de aynı biçimde kartezyen, Batılı, rasyonel bir erkek figürüyle imgelenen modern devletin tekeli altındadır. Bu çerçevede, “modern devletin bekası=güvenlik=yurttaşların güvenliği” şeklindeki formülasyon, tüm şiddeti meşrulaştıran, diğer olgu ve olayları maskeleyen bir boyuta ulaşmıştır. Oysaki kökeninde devlet, yurttaşları için güvenlik üreten bir araçtır. Eleştirel Okul bu doğrultuda, sistemin hegemon aktörünün gölgesi altında kalmış birey ve toplum güvenliğini, güvenlik incelemelerinde ön plana çıkarmakta; teorilerin kurucuları tarafından dayatılan söz ve imgelerin hegemonun çıkarlarına hizmet ettiğini ortaya koymaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2011:29).

Yeni dünya düzeninde devlet artık edilgen bir konumdadır. Küresel ekonomik gelişmeler ile birlikte ulusal sınırların geçirgenliğiyle yüzleşen devlet yapılanmaları, sosyal formasyonların da sınır tanımaz bir devinimle hareketi sonucu fonksiyonlarını yitirmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler, devletin en temel görevlerinden biri olarak güvenlik sağlama fonksiyonunu da etkilemiş, referans objesi olarak varlığı konumlanan devletin içi sorgulanmaya başlanmış ve küresel/uluslararası güvenliğin sağlanabilmesinin seçenekleri devletin ötesinde çeşitlendirilmiştir. Bu bağlamda konuya yaklaşan Eleştirel Kuram, tüm çeşitliliği de göz önünde bulundurduğunda, küresel/uluslararası güvenliğin makul çözümlemelerini de sunabilmeyi başarmıştır. Günümüzde devletin konumu sarsılmış ve edilgenleştirilmiş olsa da eleştirel yorumların da vurguladığı üzere devlet, güvenliğin aktörlerinden ve referanslarından sadece biridir artık, biricik değildir (Çiçekçi, 2012: 26-27).

1.2. Avrupa Merkezli Güvenlik Yaklaşımları

Avrupa’nın güvenlik anlayışı ve tehdit algılamaları jeopolitik konumunun da etkisiyle birlikte ABD ile uyumamaktadır. İki adet dünya savaşını topraklarında yaşayan Avrupa bir bütünleşme ihtiyacı içerisinde olmuştur. ABD’nin kendi anakarasında Avrupa’daki gibi bir savaş yaşamamış olması, toplumsal düzeyde savaşın yıkıcılığına yabancılaşmasına neden olmuştur. Avrupa’da ortaya çıkan güvenlik yaklaşımları AB’nin temel güvenlik gereksinimlerine dair fikir vermektedir (Çiçekçi, 2012: 40). Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güvenlik yaklaşımlarından sırasıyla Kopenhag Okulu, Aberystwyth Okulu ve Paris Okulu çalışmanın bu bölümünde ele alınacaktır.

Kopenhag Okulu, uluslararası ilişkiler teorisyenleri Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde tarafından güvenlik konularında, Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü’nde

yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Okulun temel çalışma alanları, güvenlik, güvenlik sektörleri, güvenlikleştirme, güvenlik kapsamında çıkarma ve bölgesel güvenlik olarak ifade edilebilir. Kopenhag Okulu'nda güvenlik analizi, Askeri Güvenlik Sektörü, Çevre Güvenliği Sektörü, Ekonomik Güvenlik Sektörü, Politik Güvenlik Sektörü ve Toplumsal Güvenlik Sektörü olarak beş alanda yapılmaktadır (Korkmaz, 2016: 26-28).

Okul'un temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi'nde Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nin kurulmasıyla atılmıştır. Kuruluş aşamasında Avrupa'nın güvenliğini askeri alandan çok askeri olmayan boyutlar üzerinden ele almaya çalışmıştır. Okul askeri olmayan tehditleri ve devlet merkezli güvenlik anlayışını sorgulayarak geniş güvenlik anlayışı içeren (toplumsal gruplar, bireyler, devlet, hatta tüm insanlık) yaklaşımı gündeme alması güvenlik çalışmalarında ana akım güvenlik yaklaşımının göz ardı edildiği, yeni güvenlik referans nesnelere odaklanmayı gerektirmiştir (Miş, 2011: 347).

Kopenhag Okulu'nun, en çok üzerinde durduğu konu "güvenlikleştirme" kavramı ve bu kavramın türleri olmuştur. Güvenlikleştirme yaklaşımı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Kopenhag Okulu'nun temel özelliği "güvenlikleştirme" kavramını devlet dışı aktörlerle birlikte ele almış olmasıdır. HIV/AIDS gibi hastalıklar, terörle savaşın çeşitli boyutları, azınlıklar, sınır ötesi suçlar gibi konular Okul'un çalışma alanları arasında yer almıştır. Güvenlikleştirme kavramı, Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına katkılarında en önemlisidir. Kopenhag okuluna göre güvenlik sorunları nesnel ve gerçek varoluşsal tehditlerin yol açtığı bir sorun olmamaktadır. Sorunlar güvenliğe kendiliğinden tehdit oluşturmazlar, aksine aktörler tarafından güvenlikleştirilirler. Güvenlikleştirme teorisi, sosyal inşacılık yaklaşımını kullanarak güvenliği öznelarası (intersubjective) bir olgu olarak kavramsallaştırır. Sonuç olarak bir sorun, özelliklerinden dolayı değil güvenlik sorunu olarak görüldüğü ve anlamlandırıldığı için güvenlik sorunu olmaktadır. Göç politikaları üzerinden düşünüldüğünde bir siyasi liderin, göçmenlerin toplumsal barışı tehdit ettiklerini ifade etmesi, sadece duruma yönelik bir tespit olarak görülemez. Güvenlikleştirme teorisine göre, bu ifade göçmenlerin varlığını ilk etapta siyaset-dışı alandan (non-politicized) siyasal alana (politicized), sonrasında da güvenlik alanına (securitized) taşımaktadır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 73). Güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi için ise bu ifadelerin hedef kitle tarafından bir güvenlik sorunu olarak kabul görmesi ve olağanüstü önlemlerin meşru kılınması gerekmektedir (Buzan vd.,1998: 25).

Ole Waever'in Barry Buzan ile yaptığı iş birliği sürecinde Kopenhag Barış Çalışmaları Enstitüsünde gelişmeye başlayan "Kopenhag Okulu", yıllar içinde kuramlaşmış, 2008'de Kopenhag Üniversitesi'nde kurulan CAST (Center for Advanced Security Theory) ile de kurumlaşmıştır. Güvenlikleştirme kuramının önemli bir katkısı Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında geçirdiği dönüşüme yeni ve daha ikna edici bir açıklama getirmek olmuştur. Avrupa örneğinden hareket eden Kopenhag Ekolü, sorunların ve ilişkilerin güvenlik dışına çıkarılması (desecuritization) stratejisinin yaygınlaşması ve sadece devletin bekasını ilgilendiren acil konuların güvenlik konusu olarak kabul edilmeye devam edilmesini önermektedir. Bu şekilde Kopenhag Ekolü dar bir güvenlik tanımından yana tercih belirtmektedir (Bilgin, 2010: 81-82).

Kopenhag Okulu; devletlerin, belirli tehdit anlayışlarıyla iç ve dış politikalarını güvenlikleştirdiklerini veya aşırı güvenlikleştirdiklerini savunur. Bu anlamda 1990 sonrası panoramasını da göz önünde bulundurursak, güvenlikleştirmenin temel aracı kimlik üzerinden oluşmaktadır. Yani dünyada kimliğe bağlı olarak yaratılan güvenlik tehditleri söz konusudur. Tehdidin yaratılma süreci, güvenliğin toplumsal boyutunu ortaya koymaktadır (Collective, 2006: 453).

Aberystwyth Okulu incelendiğinde ise eleştirel güvenlik çalışmalarının kökenlerinin Britanya'daki Aberystwyth'e dayandığı görülmektedir. Ken Booth'un Soğuk Savaş'ın son zamanları içerisinde ortaya atmış olduğu fikirler, uluslararası güvenliğin farklı düzeylerden okunması gerektiğine dair bir manifesto niteliği taşımaktaydı. Dünyada Soğuk Savaş'ın sonlarından başlayarak 1990'lı yılları neredeyse tamamen kapsayan insan-merkezli sorunlar ve çatışmalar küreselleşme dalgasının da radikal etkileriyle bireyler ve toplumsal gruplar, organize devletlerin ilgili birimleri vasıtasıyla şiddete ve baskıya maruz kalmakta ve bu durum küreselleşmenin nimetleriyle birlikte tüm dünyaya anında servis edilmekteydi. İşte böylesi bir ortamda insani trajedilerin boyutları uluslararası toplumun vicdanında derin yaralar açmakla birlikte paradigmanın da yeniden değerlendirilmesine yönelik akademik camiada sesler yükselmeye başlamıştır. Aberystwyth Okulu'nun temel görüşünde özgürleşme bulunmaktadır. Birey eksenli bir güvenlik anlayışı vardır. Bu anlayış bireyin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik mahrumiyetlerden sıyrılması ve bu anlamda özgürleşmesi neticesinde yine temelde insan merkezli ortaya çıkan küresel güvenlik problemlerinin ortadan kalkacağını iddia etmektedir (Çiçekçi, 2012: 42).

Kopenhag Okulu gibi doğrudan güvenlik çalışmalarına yönelen ve klasik güvenlik paradigmasını sorgulamaya açan Aberystwyth Okulu, eleştirel güvenlik çalışmaları arasında yer almaktadır. Öncülüğünü Ken Booth'un yaptığı ve eserlerini Eleştirel Güvenlik Çalışmaları (Critical Security Studies) başlığı altında toplayan Aberystwyth Okulu, güvenliği “türetilmiş bir kavram” olarak yeniden kuramlaştırmıştır. Güvenlik perspektifini iki analitik düzlemde meydana getiren Aberystwyth Okulu'nun ilk kuramsal girişimi, güvenlik anlayışını derinleştirmektir. Bu bakış açısı, akademik kavramlarla siyasi gündemler arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Böylece çevre güvenliği gibi devlet düzeyinin üstünde olan ya da toplumsal güvenlik gibi devlet düzeyinin altında kalan diğer güvenlik alanları da ön plana çıkarılmaktadır. İkinci analitik girişim ise aktörlerin karşılaştığı bir dizi güvensizliği ele almak için güvenlik anlayışının genişletilmesidir. Bu çerçevede Aberystwyth Okulu, sorunları güvenlik sorununa dönüştürmek veya güvenlikleştirmek yerine türetilmiş bir kavram olan güvenliğin siyasiliğini ortaya çıkarma çabası içindedir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 54-55).

Aberystwyth Okulu'nun sorunları “ güvenlik dışına çıkarmak” yerine “güvenliğin siyasiliğini ortaya koymak” anlayışını tercih etmesinde üç farklı etken vardır. Stratejik, etik-politik ve analitik argümanlar bu etkenlerdir. Stratejik argümana göre sorunları güvenlik meselesi olmaktan çıkarmanın güvenliği yeterli duyarlılık göstermeyebilen güvenlik elitinin kontrolüne bırakmak anlamına gelebilmektedir. Bu durumda güvenliğin siyasileşmesi önemli olacaktır. İkinci argüman etik-politiktir. Bu argümana göre güvenliğin doğrudan devlet ile ilgili olduğu düşüncesi yerine siyasi tercihler çerçevesinde güvenliğin insanların endişelerini içerecek şekilde genişletilmesi mümkün olmalıdır. Analitik argümana göre ise de güvenlik anlayışı içerisinde bir soru işareti bulunmaktadır. Sorunu güvenlik sorunu olmaktan çıkarmak mı yoksa güvenliğin siyasi boyutunu ortaya çıkarmak mı sorusu çözüm bulma konusunda cevap bekleyen bir sorudur. HIV/AIDS'in küresel bir güvenlik sorunu olarak görülmesi, Afrika'daki ölümcül etkilerine dikkat çekilmesi konusunda oldukça faydalı olmuştur. Fakat Avrupa'da göç kavramının güvenlik diliyle ele alınmasının da toplumsal ilişkiler bakımından bir sakınca yaratabileceği de açıktır (Bilgin, 2010:85).

Fransa'nın Cezayir ve Tunus gibi sömürgelerinden gelen büyük göç alımı ve bu durumun sonucunda gelişen göçmen problemleri ve güvenlik sıkıntıları ise Paris Okulu'nu geliştirmiştir (Birdişi, 2014:237). Paris Okulu, güvenlikleştirme kuramına, söylemlere ve istisnai siyasete gereğinden fazla vurgu yaparak güvenlik politikalarının normal siyaset

içinde rutinleşmiş pratikler yoluyla şekillenmesinin göz ardı edilmesine yönelik eleştiriler sunmuştur. Paris Okulu, öne sürdüğü güvenlik teknolojileri kavramı ile güvenliğin teknik kısmına dikkat çekmiştir. Ayrıca güvenlik yönetiminin yeni yönetsellik biçimlerine olan etkisi vurgulanmıştır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 72).

1.3. Polislik Kavramı ve Değişen Güvenlik Gündeminin Polislik Uygulamalarına Yansımaları

Polislik kelimesinin türetilmesi ile ilgili olarak özellikle antik Yunan ve Romalılara dayanan zamansal ve mekânsal bağlama göre farklı kullanımlar ve anlamlar ürettiği iddia edilen birçok kaynak bulunmaktadır. “Polis” kelimesi antik Yunan’da ‘şehir merkezli nispeten küçük müstakil devleti’ tanımlamak için kullanılmıştır. Bu dönemde vatandaşlar sağlanan güvenlik karşılığında devlete bağlılık borçlu olmaktaydı. Polis kelimesi de politikanın (politeia) ve benzer köklü sözcüklerin etimolojik kaynağı olarak görülmektedir. Polisler antik Yunan ve Romalılar’da “Cumhuriyet’in güvenliğinden sorumlu” olan güçleri ifade etmekteydi. Polisler iç güvenliğin devam ettirilmesi, yiyeceklerin tedarik edilmesi ve kamu düzeninin sağlanması konusunda sorumlulardı. Ayrıca polisler vatandaşların ihtiyacı olan ahlak ve refahın sağlanmasını için yetkiye sahiptiler. “Politeia” kelimesi, Latince “politia” dan türeten Yunanlar’dan geliştiren Romalılar, bu terminolojiyi düzeltmiş ve aynı zamanda ‘şehir halkının yaşamını ve refahını etkileyen tüm faktörler’ veya ‘devletin yaşamını ve refahını etkileyen tüm faktörler’i tanımlayan bütün anlamlar için kullanmıştır (Loader, 2002:79-80).

Polis kavramı, “fiziksel güç kullanarak toplumsal ilişkileri düzenleyen bir grup tarafından yetkilendirilmiş kişi ya da kişiler” olarak tanımlanmıştır (Bayley, 1985: 7). Bu kavram da fiziksel güç, gücün toplum içi çatışmalarda kullanımı ve ortak görevlendirme olarak üç unsurda birleştirilmiştir. Bayley şiddetin toplum-içi ihtilaflarda kullanılması unsurunu polisi askeri güçlerden ayırmak için kullanmıştır, ancak günümüzde bazı ülkelerde özellikle kamu düzenini sağlamak için ordu da polis gibi dâhili meselelerin çözümünde devreye sokulabilmektedir. Birbirinden farklı polis sistemlerini açıklayabilmek için Bayley (1985) modern polis sisteminin üç özelliğine vurgu yapmıştır. Bu özellikler “profesyonelleşme”, “kamusallık” ve “uzmanlaşma”dır. “Profesyonellik” kavramı polisin polislik fonksiyonunu yerine getirme hazırlığıdır ki bu, liyakate göre işe alımı, polisin resmi eğitimini, kurumsallaşmış kariyer sistemini, disiplini, tam gün görevli sayılması ilkesini ifade eder. “Kamusallık” ise polise toplumca verilen polislik otoritesiyle değil daha ziyade

polis örgütünün doğasına ilişkindir. Ancak yine de özel polislik faaliyetinin çağdaş ülkelerde giderek yaygınlaştığını kabul eder. “Uzmanlaşma” ölçütü ise polislik faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmayı anlatır. Ancak bu, modern bir polis sisteminin bu her üç özelliği de bünyesinde taşımasını değil, daha ziyade bu üç özelliğin yere ve zamana göre özel bir birleşiminin modern polisi karakterize ettiğini ifade eder. Örnek olarak modern Fransa’da Jandarma olağan görevlerinin yanında silah kontrolü, meteorolojik bilgi toplama gibi görevleri yerine getirmektedir (Yılmaz. 2004: 11-12).

Polisin görevleri arasında devriye gezme, koruma, araştırma, acil durumlara cevap verme, izleme, istihbarat toplama, gizli çalışma, suç üreten sebepleri düzeltme, suçun önlenmesi konusunda bilgilendirici olma, kargaşayı önleme gibi görevler vardır. Bu görevler modern toplumlarda kamu ile özel güvenlik kuruluşları arasında birlikte üstlenilmeye başlanmıştır (Bailey ve Shearing, 2001: 17). Günümüzde değişen güvenlik anlayışı ile birlikte güvenlik aktörlerinin rolleri arasındaki kesin çizgiler de kaybolmuştur. Özel teftiş hizmetleri, belediyeler, polis, istihbarat servisleri, ordu, özel güvenlik hizmetleri ve sivil toplum örgütleri arasındaki güvenlik rolleri bulanıklaşmıştır. Askeri tarzda polislik anlayışının yerleşmesi, askeri ekipman kullanımının artması polisin güvenlik rolündeki belirsizliğine bir örnektir. Güvenlik konusunda bazı kurumların görev alanlarının daralması, bazı kurumların da tam tersine görev yükünün artması ile güvenlik rolleri arasındaki bulanık sınırların nedenleri açıklanabilmektedir (Easton vd., 2015: 5).

Günümüzde ulaşım ve iletişimin teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte özellikle örgütlü suç biçimleri için geçmişe kıyasla daha elverişli ortamlar oluşmaktadır. Kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve terör tehditleri ile örgütlü suçlarda devletler kendi güvenlik önlemlerini almaktadır. Fakat artık bu tehlikeler sınır aşan yapıları nedeniyle devletlerin tek başına çözebileceği problemler olmaktan çıkmıştır. Örgütlü suçlarla mücadele, en az onlar kadar ‘uluslararasılaşmış’ olmak zorundadır. Bu nedenle her türlü tehdit için işbirliğine gereksinim vardır. Tarihsel süreç incelendiğinde devletlerin kendi aralarında örgütlü suçlarla mücadeleyi hedefleyen çeşitli işbirliği girişimlerinde bulundukları görülmektedir. İki ya da daha fazla devletin karşılıklı anlaşmalar yoluyla gerçekleştirdiği işbirliklerinin yanı sıra uluslararası örgütler aracılığı ile de yapılmaktadır. Örgütlü suçlarla mücadeleyi amaçlayan işbirliği girişimlerinin ortaya çıkması, belli bazı süreçler sonunda ve evrimsel bir biçimde olabileceği gibi, spontane biçimde de gelişebilmektedir (Kaya, 2009: 50).

Değişen güvenlik gündemiyle birlikte polislik anlayışı da iki temel nedenden dolayı değişime uğramıştır. Birincisi polisliğin artık kamu tarafından tekelleştirilememesidir. Bir diğer neden ise kamuya ait polis gücünün güvenliği sağlama, hesap verebilme, yönetim, disiplin vb. konularda etkili olup olmadığı konusunda soru işaretlerinin bulunmasıdır. Bu nedenler çağdaş ve demokratik toplumlarda polisliğin yeniden inşasında etkili olmuştur (Bayley ve Shearing, 2002: 17).

Polislik tarihi incelendiğinde son iki yüzyıl öncesine kadar güvenlik faaliyetlerinin tekelinde devletin olduğu görülmektedir. Fransa, 17. yüzyılda polisliğin sistematik olarak kamulaştırılmasına yol açmıştır. Rusya, 20. yüzyılın başlarına kadar güvenliğin sorumluluğunu hükümet ile birlikte seçkinlere paylaşmıştır. İngiltere’de güvenlik 19. yüzyıla kadar özel girişimin elinde olmuştur. Polisliğin 19. yüzyılın ortalarında şehirler tarafından kademeli olarak kamulaştırıldığı ABD’de ise özel polislik her zaman devam etmiştir. Güvenlik anlayışındaki yapılanma eskiye kıyasla daha farklı bir şekile bürünmüştür. Modern toplumlardaki örgütlenme geçmişe göre oldukça farklıdır. Geçmişten miras kalan kavramlar ve terminoloji, bugün polislik ve güvenlik ilişkisinde neler olduğunu anlamak için yetersizdir. Politika yapıcıların polislikteki mevcut dönüşümü kavrayabilmeleri için çağdaş gelişmeleri yeni bir entelektüel bakış açısıyla incelemeleri gerekecektir (Bayley ve Shearing, 2001: 1-2).

Son yıllarda, Batı sanayi toplumlarının polislik sistemlerinin köklü değişiklikler yaşadığı konusunda fikir birliği artmaktadır. Yazarlar, özel güvenliğin genişletilmesi, ‘ulusötesi’ polislik örgütlerinin ve uygulamalarının artan önemi, kamu polis kuvvetlerinin örgütlenmesi ve yönetimindeki değişiklikler, yeni teknolojilerin polislik ve suç kontrolü üzerindeki etkisi ve yeni ‘risk temelli’ polislik stratejilerinin ortaya çıkışını gündeme getirmişlerdir. Jones ve Newburn (2012) çalışmalarında değişen güvenlik gündemini ve polislik trendlerini birkaç ana başlıkta toplamıştır. Çalışmada son yıllarda polisliğin kamudaki tekelinin sona ermesi ve kamu dışı aktörlerin polislik hizmetlerinde yer almasına dikkat çekilmiştir. Özellikle son 20 yıl içerisinde polislik trendleri içerisinde işletmecilik (managerialism) ya da yeni kamu hizmeti yaklaşımı ön planda olmuştur. Toplum destekli polisliğin gündeme gelmesi, polisliğin sivilleşmesi, özel güvenlik hizmetlerinin sayılarının artması değişen polislik anlayışına katkıda bulunan diğer faktörler olarak sıralanmıştır.

Değişen güvenlik gündemiyle birlikte polislik uygulamaları da işbirliklere yönelmiştir. Avrupa bölgesi üzerinde bu ortaklık incelendiğinde Avrupa’nın entegrasyon

sürecine paralel olarak işbirliklerinin de geliştiği görülmüştür. Avrupalı ulusların hem ortak pazara geçişten, serbest dolaşımın sağlanmasından ve iç sınırların zamanla ortadan kalkacak olmasından kaynaklanabilecek yeni güvenlik sorunlarıyla baş edebilmek, hem de taraflar arasında gerekli güven ortamını tesis ederek uluslararası suçlarla daha etkin bir biçimde mücadele edebilmek için bir takım kurumsal ve hukuksal yapılar oluşturdukları görülmektedir. 1970’li yıllardan itibaren başlayan bu işbirliği girişimleri örgütlü suçlar, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda katkılar sağlamıştır. Bu ortaklıklar AB anlaşması ile birlikte daha da hızlanmıştır. Dağınık görüntü veren birliklerin bütünleşmesi güvenlik konusunda faydalar sağlamıştır (Kaya, 2009:59).

1.4. Yönetişim Kavramı ve Güvenlik Yönetişi

Yönetişim kavramı, bir dizi kamu ve özel aktörün, merkezi bir siyasi otoritenin yokluğunda bağlayıcı politika kararlarının alınması ve uygulanması yoluyla birbirine bağımlı ihtiyaçlarını ve çıkarlarını koordine etmelerini sağlayan yapıları ve süreçleri belirtir (Krahmann, 2003:11). Bir başka deyişle yönetim, genel olarak, resmi yönetim kurumlarının olup olmadığına bakmaksızın yetki kullanımının varlığını betimlemektedir (Tangör, 2011:46). Yönetişim, İngilizce “governance” kelimesinin karşılığı olarak ortaya çıkmıştır. Eski Fransızca’da, 13.yüzyılda yönetme biçimi ve sanatını belirtmek için kullanılan “governance” kelimesi, bir yüzyıl sonra aynı anlamla İngilizce’ye “governance” olarak geçmiştir (Yıldırım, 2005:4).

“Yönetişim” kavramı, 1980’lerin sonlarında Uluslararası İlişkiler’de dikkat çekici şekilde ortaya çıkmıştır. Çok net bir kavram olmayan bu kavram bazen “rejim” kavramıyla, bazen “küresel düzen” kavramıyla ilişkilendirilen bir terim olarak kullanılırken uluslararası finans kurumları tarafından, aldıkları kredilerin uygun şekilde yönetilmesi için iyi donanımlı olmadığını düşündükleri ülkelere uyguladıkları politik koşulları haklı çıkarmak için kullanılmaktadır. Yönetişim açısından uluslararası ilişkiler üzerine ilk sistematik düşünme girişi, terime bir anda son derece belirsiz bir tanım vermiştir ve disiplin içinde bu kadar moda olan rejimler üzerine yapılan düşüncelerden oldukça etkilenmiştir. James Rosenau’nun “Yönetişimsiz Yönetim” adlı klasik eserinde “yönetişim” kavramı resmi otoriteye sahip olmasa da etkin bir şekilde işleyen faaliyet alanında bir dizi düzenleme mekanizması olarak tanımlamıştır. Yasal ve resmi olarak belirlenmiş sorumluluklardan türetilmiş uyumu sağlamak için mutlaka polis yetkilerine dayanmayan ortak amaçlarla desteklenen faaliyetleri ifade eden yönetim fikrinden farklıdır. Yönetim ve yönetim

arasında kapsam farkı vardır. James Rosenau'ya göre küresel düzen olmadan yönetimden, yönetim olmadan da küresel düzenden bahsedilemez (Smouts, 1998: 81-82; Rosenau vd.,1992).

Yönetişim kavramı, yönetim kavramından anlamca ayrılmaktadır. Yönetişim (governance) terimi yönetimden (government) yetkinin çekilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yönetim bütünleşme ve merkezileşmeyi esas alırken, yönetim parçalanma ve farklılaşmayı ifade etmektedir. Parçalanma üç farklı şekilde (1) aşağı -yerel aktörlere doğru, (2) yukarı - küresel düzeye doğru ve (3) yana -müstakil ve gönüllü aktörlere doğru olabilmektedir (Rhodes 1999: 23). Smouts' a göre (1998: 94) yönetim ne bir kurallar sistemi ne de faaliyettir, yönetim bir süreçtir. Yönetişim hem kamu hem de özel kurum aktörlerini içeren, hâkimiyet üzerine değil, uyum-uzlaşa üzerine kurulu bir süreci açıklamaktadır. Yönetişim resmi bir yapı olmamakla birlikte sürekli etkileşime bağlıdır.

Güvenlik alanındaki neo-liberal reformlar, yönetmekten çok yönetime vurgu yapmaktadır. Güvenliğin özelleşmesi, meşru güç kullanma tekelinin ortadan kalktığı ve güvenliğin çok başlı bir hale gelerek parçalara ayrıldığını göstermektedir. Güvenlik yönetiminde güvenliğin sadece silahlı kuvvetler ya da polis tarafından sağlanmasının değil bölgesel ve uluslararası örgütler, milisler, ticari şirketler, işletmeler, yurttaş forumları, topluluk temelli dernekler, gönüllü kuruluşları içeren geniş bir devlet dışı aktör tarafından sağlanması gerektiği ileri sürülmektedir (Ekinci, 2011:191).

Küreselleşme süreci içinde sınır-aşan suçlar, uluslararası terörizm, nükleer silahların yayılması, bulaşıcı hastalıklar gibi yeni tehditlerin yaygınlaşması sonucunda bir kavram olarak güvenlik yeniden inşa edilmeye başlamıştır. Bir yandan güvenlik kavramının devletin güvenliğinin ya da askeri güvenlikten sıyrılarak genişletilmesini önerenler olduğu gibi, tersine, böyle bir çabanın kavramın işe yararlılığını ortadan kaldıracağını öne sürenler olmuştur. Ancak günümüz güvenlik tehditlerinin eskisinden farklılık arz ettiği de gözleme dayalı bir bulgudur. Örneğin, merkezi Oslo'da bulunan Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (International Peace Research Institute, Oslo - PRIO) detaylı bir araştırmasına göre 2000–2002 yılları arasında iç savaşlarda ölenlerin tüm savaş alanlarında ölenlere oranı yüzde 93'e ulaşmıştır. Bu oran 1950'li yıllarda yüzde 8; 1960'lı yıllarda yüzde 29 ve 1970'li yıllarda yüzde 43 olduğu düşünüldüğünde tehdit değişimi açıkça görülmektedir. Ayrıca, 2004 yılında yayımlanan bir araştırmaya göre devletlerarasında meydana gelen savaşların tüm savaşlara olan oranı Soğuk Savaş sonrası dönemde yüzde 17'den yüzde 4'e düşerken,

yerel nitelikli çatışmaların oranının yüzde 96'ya çıktığı görülmektedir. Günümüzde mücadele yöntemlerinin, çatışma nedenlerinin ve kaynakların değişmesiyle beraber “yeni savaş” lardan söz edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte günümüzde güvenlik kavramı da çok boyutlu olarak askeri, ekonomik, toplumsal, bireysel, çevresel vb. yönleri ile bir bütün olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu şekilde ele alınan güvenlik sorunsalı ulus-devletin kapasitesini zorlamaya başlamış ve ulus-devletlerin yanında uluslararası örgütler, hükümet-dışı kuruluşlar ve hatta özel sektör aktörleri gibi diğer devlet-dışı uluslararası aktörler de güvenlik politikalarında yer bulmaya başlamışlardır (Tangör ve Yalçinkaya, 2010: 129-130; Kaldor, 2013).

İç güvenlik hizmetinin sunulmasında yönetim yaklaşımının egemen olması, yani polis ve benzeri genel kamu kolluk güçlerinin yanı sıra başka aktörlerin de güvenlik hizmetinin sunulmasında rol oynaması halinde, iç güvenlik hizmeti ile ilgili olarak çok sayıda yarar sağlanabilir veya hizmetin sunulması ile ilgili olarak çok sayıda olumlu sonuç ortaya çıkabilir. Böylece iç güvenlik hizmeti aşırı merkeziyetçi, yönetim sisteminden kurtulmuş ve yerinden yönetim sistemine kavuşmuş, küresel düşünce ve değişime uyum sağlamış, hizmet sunumunda demokratiklik ve insan haklarına saygı ön plana çıkmış, güvenlik örgütleri eylem ve işlemlerinde halka karşı sorumlu duruma gelmiş, halkın hizmete katılımı sağlanmış ve son olarak halkla ilişkiler iyi ve ileri düzeye ulaşmış olur (Aydın, 2001: 75-85).

2. BÖLÜM

2. BİR ULUS AŞIRI GÜVENLİK SORUNU OLARAK GÖÇ

Bu bölümde sırasıyla göç kavramı ve göçün gelişiminden bahsedilmiştir. Ayrıca göç teorileri ele alınmıştır. Göç ile ilgili kavramlar ifade edilmiş, göçe ilişkin veriler çeşitli raporlardan derlenerek yorumlanmıştır. Bölümün sonunda ise göç sorununun güvenlik alanına yansımaları ele alınmıştır.

2.1. Göç Kavramı

İnsanın doğayla ve kendisiyle olan mücadelesinin önemli bir bölümünü “göç” oluşturmaktadır. İnsanlık tarih boyunca olumsuz doğa koşullarından kurtulmak, daha güvenli yerlerde yaşamak, daha sıcak insani ilişkiler kurmak, sosyalleşmek ve yaşamlarını daha uygun maddi koşullarda sürdürebilmek için göç etmişlerdir. Daha iyiye ulaşmak yönündeki arayışın artarak sürmesiyle beraber, göç olgusu da insanlık tarihinin her kesitinde önemini korumuştur (Çiğdem, 2009:5). Toplumsal sonuçları olduğu için asıl öznesi birey olmakla birlikte göç olgusu da toplumsal bir olgudur. Bireyleri ya da grupları gönüllü ya da zorunlu şekilde göçe yönelten nedenler olduğu gibi, her göçün kendine özgü sonuçları da mevcuttur (Özcan, 2017).

Erder (1986:9) göç kavramını “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değıştirmeler” olarak tarif etmiştir. Bir başka tanımla göç, insanın içinde yaşadığı bir coğrafi çevreye girmesidir (Durugönül, 1997:95). Göçü kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu (TDK), “ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). Toros (2008:9) ise göç kavramını, “kişilerin yaşamakta oldukları topraklardan, sahip oldukları ekonomik imkânlardan, yerleşmiş sosyal yapılardan, kültürlerinden ve toplumsal yaşamın daha nice unsurlarından koparak ya da kopartılarak yeni ortamlara yerleşmesi, bu ortamlarda yeni bir yaşam kurması” olarak açıklamıştır. Yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değıştirdiği nüfus hareketleri (Adıgüzel, 2016) biçiminde tanımlanan göç kavramı özellikle bölgesel sınırların belirginleşmesi ve Soğuk Savaş’ın sonlanmasıyla birlikte önemini artıran bir konu haline gelmiştir. Ballyn

(2011:6) ise göç kavramını kişinin doğduğu yerden başka bir yerde sürekli ya da kalıcı olarak yaşamını sürdürmesi olarak ifade etmiştir.

Göç, ulusal sınırlar içinde veya dışında başka bir yere kalıcı ya da kısa süreli bir yer değiştirme eylemini ifade etmektedir. Göç eylemi çıkış noktası ile varış noktası arasındaki kaynaklar, iş, demografik büyüme, güvenlik, insan hakları ve sosyo-politik dengesizliklerin sonucunda oluşmaktadır. BM'ye göre uzun süreli göç için ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı düşünen kişinin bir yıldan daha fazla süre ile göç etmiş olma durumu dikkate alınmaktadır (Gençler, 2005: 174). Tüm bu göç tanımlamalarına rağmen ortak bir tanımda uzlaşmanın zorluğundaki sebep konunun birçok farklı disiplini ilgilendiren çok boyutlu bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır.

1980'li yıllardan sonra etkisini gösteren küreselleşme olgusu ve yeni dünya düzeni, iki kutuplu düzenden sonra çok-kutuplu yapılara geçiş gibi süreçlerin ardından göç konusu, yerellikten ulus ötesi evrensel boyutlara evrilmiştir. Bir başka ifadeyle göç sorunu bir veya birkaç ülkenin sorunu olmaktan çıkmış, tüm dünyanın sorunu haline gelmiştir (Çağlar, 2018: 28). Yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde hızlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, artan uluslararası ekonomik ilişkiler ve sömürgecilik gibi nedenler hem iç hem de dış göçün artışına sebep olmuştur (Arango, 2015:284).

Göç, mülteci, sığınmacı sorunu son dönemlerde insanlığın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. BM 2017 Göç raporu rakamlarına göre dünya nüfusunun yüzde 3'ünü oluşturan 300 milyona yakın insan ülkelerinin dışında yaşamlarını sürdürmektedir. Aynı verilere göre ülkelerin nüfuslarına göre sıralanması durumunda 196 ülke arasında dünyanın 21 büyük ülkesinin göçmenler ülkesi olacağı ifade edilmektedir. Bu durum göç olgusunun nedenleri ve sonuçları ile toplumları, devletleri ve onların ortaya koyduğu politikaları ciddi şekilde etkilediğini ve küresel bir insanlık sorunu haline geldiğini ortaya koymaktadır (Duruel, 2017: 2).

Devletlerin siyaseti, ekonomisi ve kültürü üzerinde göç olgusunun büyük bir etkisi vardır. Küreselleşmenin insani boyutu olarak adlandırılan “göç”ün sebepleri de çok çeşitlidir. İnsanlar birçok farklı sebeple ülkelerini terk etmekte ve başka ülkelere göç etmektedirler. Göçün doğurduğu sonuçlardan hiçbir ülke kendini ayrı tutamamaktadır. Bununla birlikte “göçmenlik” olgusu giderek hem devletlerin, hem de hükümet dışı örgütlerin temel gündemlerinden birini oluşturmaktadır (Güleç, 2015: 82). Küreselleşme ve

teknolojinin gelişimi sayesinde uluslararası hareket (*mobilizasyon*) daha kolay hale gelmiştir. Ekonomik refah, iklim değişikliği, eşitsizlik, şiddet ve çatışma ortamı gibi nedenler göçlerin nedenlerini oluşturmaktadır. Fakat son yıllarda çatışma, felaket ve zulümden kaçan, zorla yerinden edilmiş kişiler göç hareketlerindeki temel nedenleri oluşturmaktadır. Dünya Göç Raporu uluslararası göçü tarif ederken ekonomik, sosyal ve kültürel çeşitliliğe etki eden karmaşık bir olgu olarak belirtmiştir. Küreselleşme evresiyle birlikte göç hareketleri çok daha fazla insanı etkilemektedir. Fırsat eşitsizlikleri, gelir adaletsizlikleri, güvenlik gerekçeleri göç hareketlerinin temel sebeplerini oluştururken tüm dünya için düzensiz göç endişe verici boyutlara ulaşmıştır (IOM, 2018).

Literatürde ülkelerarası farklı demografik özelliklerin, kapitalizmin yarattığı sonuçların, bölgeler arası gelir farklılıklarının, küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomilerin göçlerin nedeni olduğu ortaya koyulmuştur. Günümüzde beş temel eğilim göçlerin temel karakteristiğini oluşturmaktadır. Göçün küreselleşmesi, göç hacmindeki artış, göçün farklılaşması farklılaşması (Göç hareketleri sadece emek göçü, geçici ya da kalıcı yerleşimci olarak değil, çoğu kez bunların bir arada olduğu şekilde gerçekleşmektedir. Göç hareketleri bazen bir tür hareket olarak başlayıp farklı biçimlerde sona erebilmektedir), kadınların göç hareketine daha fazla katılması, göçün giderek siyasallaşması olarak sıralanabilir (Castles ve Miller, 2008:14; Güllüoğlu, 2012: 49-50).

Göç olgusunu ifade ederken aralarındaki bağın öneminin anlaşılması gereken göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramları ele almakta fayda vardır. Göçmen kavramı; maddi ya da sosyal durumlarını iyileştirmek, kendileri veya ailelerinin gelecekte beklediklerini arttırmak gibi sebeplerle orijin ülkeleri dışında bir ülke veya bölgeye göç eden kişiler için kullanılmaktadır. Göçmenlerin mültecilerden farkı göç edenlerin ülkesinden zulme uğrayacağından korktuğu için değil, eğitim ve çalışma gibi sosyokültürel ya da ekonomik nedenlerle ve kendi arzusu ile ayrılmasıdır. Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam etmektedirler (Göç İstatistik Raporu, 2017). Göçmenler ekonomik, sosyal ve politik nedenlerden dolayı daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek arzusuyla gönüllü olarak diğer ülkelere göç ederler (Castles ve Miller, 2008: 144).

Mülteci ise, “1951 Cenevre Konvansiyonu” olarak anılan ve Türkiye’nin de taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Konvansiyonu’nun 1. maddesinin A bendinin (2). Paragrafında tanımlanmıştır. Buna göre ırkı, dini, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden, takibata

uğrayacağından haklı olarak korkan, vatandaşı olduğu memleket veya evvelce oturduğu ülke dışında bulunan şahıs olarak mülteci kavramı tanımlanmıştır (Ekşi, 2016: 15-16).

Sığınmacılar ise mülteci olarak koruma arayan fakat statüleri resmi anlamda henüz tanınmamış kişiler olarak ifade edilmiştir. Sığınmacılar, mülteci statüsü için geçerli başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişilerdir. Sığınmacıların statüleri henüz resmi olarak tanınmamış olsa bile sığınmacılar kendi ülkelerine zorla geri gönderilememektedirler (Göç İstatistik Raporu, 2017).

1980'lerden sonra tartışmaya açılan bir başka olgu ise çevresel faktörler sebebiyle yer değiştirme (displacement)'dir. Sel baskınları, deprem, kuraklık gibi etkenlerle, insanlar yaşadıkları alanları terk edip sürekli veya geçici olarak başka yerlere gitmek zorunda kalmaktadır. Bu hareketlilik ile birlikte “iklim mültecileri” (climate refugees) veya “çevre mültecileri” (environmental refugees) gibi kavramlar gündeme gelmiştir. Doğal afetler ve iklim değişiklikleri sonucu yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan insanlar için “iklim göçmenleri” (climate migrants) kavramının da kullanıldığı görülmektedir (Ekşi, 2016: 17-18).

Göç kavramı üzerine yapılan çalışmalarda kavramın farklı şekillerde gruplandırıldığı görülmüştür. Göçler mesafeye, olayın gerçekleştiği yere, göç olayının nedenine ve isteğe bağlı olup olmamasına göre gruplandırılabilir. Bireylerin istekleri dışında gerçekleşen göçlere zorunlu göç, bireylerin isteğine göre gerçekleşen göçlere ise gönüllü göç denmektedir. Bir başka sınıflandırmada ise insanların başka taşınma ya da yer değiştirme hareketlerinden ayırt etmek için, devamlı veya geçici olarak yapılan göç ayrımına da gidilmiştir. Mevsimlik işçilerin yer değiştirme hareketi geçici göçe örnek oluşturmaktadır. En genel göç ayrımında ise bir köy, kasaba, bölge veya kentten bir diğerine yerleşme amaçlı yapılması ile yapılan nüfus hareketine iç göç, ülke sınırlarını aşarak gerçekleşen nüfus hareketliliğine ise dış göç denmektedir (Aygül, 2009: 6-7).

Genellikle devletler tarafından desteklenmeyen ve dış göç ya da uluslararası göç olarak ifade edilen göç türü bir ulus devletten diğerine gerçekleşen ve süreklilik arz eden bir hareketi ifade etmektedir. Daha açık bir şekilde belirtecek olunursa, uluslararası göç çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus devlet içindeki iki ya da daha çok konumu ve hareket

edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir (Faist 2003: 30).

Göç yöntemi olarak yasal ve yasal olmayan göç ayrımında, göç çıkış ve girişi olacak ülkelerin yasal olarak göç hareketini onamaları, şekillendirmeleri, izin vermeleri, hukuki çerçeveyi şekillendirmeleri ve buna dayalı olarak göç hareketini gerçekleştirmeleri esası vardır. Bu noktada bireyin iradesi dâhilinde veya haricinde olması ikinci plandadır. Yasadışı göç kararı alınırken, bu karara yol açan zorlayıcı etkenler olsa dahi birey göç etme kararını çoğu zaman kendi hür iradesiyle almaktadır. Dolayısıyla yasal göç denildiğinde genel olarak bireylerin hür iradelerine dayanarak göç etme kararlarını vermeleri neticesinde, gerekli izinlerin alınarak göç etmelerinin anlaşılması, göç yöntemleri sınıflaması açısından yanlış olacaktır. Bu noktada kritik öneme sahip olan konu, bireylerin hür iradeleriyle göçün gerçekleşip gerçekleşmediği değil, çıkış yapılan ülke ve giriş yapılacak ülke bileşeninde gerekli yasal izinlerin mevcut olup olmadığıdır. Dolayısıyla bir göç hareketinin yasal göç kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, kişilerin hür iradeleri ekseninde şekillenmeyip, karşılıklı ülkelerin göçe yasal izinleri verip vermediği noktasında gerçekleşir. Somutlaştırmak gerekirse, Türkiye – Yunanistan arasında karşılıklı mübadele antlaşmasına göre 1924’te gerçekleşen göç, kimi zaman gayri iradi olmasına karşılık hukuki anlamda gerekli yasal izinler çerçevesinde şekillendirilmiş olması dolayısıyla, yasal göç olarak kabul edilmelidir. Bir göç yöntemi olarak yasal göçün ağırlıklı olarak hür iradeye dayalı gerçekleşiyor olması, söz konusu yanılgıda önemli etkenler arasında kabul edilebilir (Şafak, 2013: 20-21).

Çiğdem (2009:14) yasa dışı göç kavramını ise “Birey ya da grupların tek başlarına ya da belirli bir organizasyon dâhilinde, genel olarak ekonomik nedenlerle ve gönüllülük esasına dayanarak, herhangi bir ülkeye; o ülkede yaşamak veya başka bir ülkeye geçiş yapmak maksadıyla, giriş yapılan ülkenin yasal giriş için gerekli şartlarına uymaksızın giriş yapmaları, yasal yollarla girmiş olsalar bile ülkede geçerli olan ikâmet ve çalışma mevzuatına aykırı olarak yaşamaları” olarak tanımlamıştır.

Yasadışı göç kavramı ile düzensiz göç kavramının artık sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada göç olgusunun uluslararası güvenlik ile olan ilişkisinin ele alınacak olması nedeniyle diğer bölümlerde “düzensiz göç” kavramının yerine “yasa dışı göç” kavramı kullanılacaktır.

2.2. Göç Teorileri

Dünyada birçok gelişmiş ülkenin çeşitli ve çok kavimli toplumlar haline dönüştüğü ya da dönüşmek üzere olduğu görülmektedir. Uluslararası göç olgusunun dünyada neredeyse tüm sanayi toplumlarında görülmesi göçe sebep veren olaylar hakkında bir fikir vermektedir. Uluslararası göç hakkındaki ortak düşüncelerin 19. yüzyılın kavramlarına, modellerine ve varsayımlarına dayanmakta olduğu görülmektedir. Literatürde göç teorileri incelendiğinde üzerinde uzlaşılmış tutarlı uluslararası göç kuramları yerine birbirinden ayrı geliştirilmiş ve parçalanmış çok sayıda kuramın yer aldığı görülmektedir. Bunların tümü her zaman disiplin sınırlarıyla ayrılmamıştır. Çağdaş göç süreçlerinin ise tam olarak anlaşılması için tek bir disiplinin bakış açısı yeterli olmayacaktır (Massey vd., 2014: 12).

Göç teorileri geçmişte ekonomi bilimi esas alınarak oluşturulmaktaydı. Günümüzde ise göç teorilerinin birçok farklı bilimin disiplinler arası anlayışı ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Geçmiş dönemlerde klasik göç teorileri anlayışında hâkim olan bazı fikirler günümüzde çürütülmüştür. Örnek olarak göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda sadece göç edilen ülkeye bağlı olacakları fikri günümüzde geçerli olmamaktadır. İletişimin küreselleşmesi ve uluslararası göçün kitlesel boyuttaki hızı sebepleriyle göç olgusunun inceleme alanında zamanla değişimler yaşanmıştır (Güllüpinar, 2012: 83-84).

Göç hakkında günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarının temelinde Ravenstein'in 1885 yılında ortaya koyduğu "Göç Kanunları" (The Laws of Migration) adlı çalışma bulunmaktadır. Ravenstein'in (1885) çalışmasında ortaya attığı bu göç kanunlarına göre göçmenlerin çoğunluğu kısa mesafelerde hareket etmektedir. Göçlerin büyük bir kısmı endüstriyel merkezlere doğru olmaktadır ve kırsal bölgelerdeki göç hareketleri kentlere göre daha yaygındır. Kısa mesafelerde kadınların göç hareketi daha sık görülür. Erkeklerde de uzun mesafelerde bu durum görülmektedir. Çoğu göçmen yetişkindir ve insanlar nadiren doğdukları yerden başka yere doğru hareket ederler. Sanayi ve ulaşım teknolojilerinin artmasıyla da göçün hacmi büyümektedir. Göçlerin en büyük sebebi ekonomiktir (Grigg, 1977; 42-43).

Ravenstein'in göç teorisine göre göçlerin en önemli sebebi ekonomiktir. Dönemi dikkate alındığından sadece iç göçleri ele alması ve göç hareketlerine tek yönlü bakması nedeniyle bu anlayış günümüzdeki modern göç teorileri tarafından eleştirilmektedir. Göç ile ilgili ortaya konan bu kanunlar ile Ravenstein diğer teorilere zemin yaratabilmiştir.

Ravenstein'in çalışması dönemin İngiltere'sinin şartlarına göre bir anlamlılık ifade etse de, bu kanunların günümüz şartlarında genel geçerliliğinin olmayacağı açıktır (Çağlayan, 2006:72).

S.A Stouffer (1940) ise “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)” adlı çalışmasında göçe sebebiyet veren durumlarla ilgili mesafeden başka boyutları da ele aldığı bir teori ortaya koymuştur. Günümüzde insanları göçe yönlendiren fırsatların hayli farklılaştığı ve çoğaldığı açıktır. Küreselleşme ile birlikte nitelikli işgücü göç edilen yerde ucuzlayacaktır. Bu nedenle örnek olarak Hintli bir bilgisayar mühendisinin İrlanda'da yerli bilgisayar mühendislerinden daha ucuza çalışma isteği, işe alınmak için tercih edilme sebebi olarak sayılabilir ve işverenler tarafından da bu istenmektedir. Fakat vasıfsız bir Hintli göçmen işçi için İngiltere'deki kayıt dışı işlerin fırsat sayılıp sayılamayacağı tartışma konusudur. Fırsat olarak görülebilecek durumların ölçülebilmesi de aynı şekilde zorluklar taşımaktadır (Çağlayan, 2006: 78). Büyük kentlere göç, tam olarak bu teorinin önerdiği anlamda olmasa da göçenlerin gittikleri yerdeki fırsatlarla açıklanabilmektedir. Fırsat sayısı kavramı mekanik bir yapıyı işaret ederken, göçenler bir süre sonra ekonomik örgütlenme sonrası yeni ekonomik ilişki ağlarını oluşturmaktadır (Karakoç, 2010: 28-29).

Bu kuram özellikle ekonomik temeli olan göçler için geçerli olmaktadır. Kuramın temel mantığında bir bölgede yaratılan iş fırsatları ve buna bağlı oluşan bölge cazibesi kuramın temel mantığını oluşturmaktadır. Göç hacmi iş fırsatlarının çok olması ve bu fırsatlara karşı gelişen talebin yüksek olması ile artacaktır (Çağlayan, 2006: 78).

Stouffer'ın (1940) öne sürdüğü kuramın temel mantığında göçlerin sebebinin ekonomik olduğu görülmektedir. İstihdam olanakları arttıkça göç edilen bölgenin cazibesi de artacaktır. Bir başka anlatımla göç edilen bölgedeki fırsatların artışı ile göç edecek insanların sayısının artışı arasında doğrusal bir orantı söz konusudur.

Everett Lee tarafından ortaya konan itme çekme teorisi ise göçlerin itici ve çekici noktalarını belirlemiştir. Yerin durumu ile ilgili faktörler, göç edilmesi düşünülen yerler, engeller ve kişisel durumlardır (Lee,1965). Ortaya konan bu teorinin temel mantığında yaşanan bölgede ya da gidilecek olan bölgedeki itici ve çekici faktörlerin bulunmasıdır (Akçadağ, 2012: 6).

Yaşanan yerde göçmeni ‘iten’ faktörler doğal afet, iç savaş, çatışma, fakirlik, işsizlik, zulüm, siyasal baskı, insan hakkı ihlalleri, alt yapı sorunları, kamu hizmetlerinin eksik olması gibi durumları içermektedir. İnsanları yaşadığı yere ‘çeken’ faktörler ise aile, akraba, arkadaş bağları, ortama bağlılık, bürokratik sisteme vâkıf olmak, dil bilgisi ve kültür gibi faktörlerdir. Göçmenlerin göç edeceği yerler ile ilgili her bilgiye ulaşması mümkün değildir. Bu konuda göçmenler ne ile karşılaşacaklarını bilemezler. Bu durumda birçok problem ortaya çıkacaktır. Göçmenlerin iş bulabilmesi, devlet ve toplum tarafından göçmenin kabulü ve entegrasyonu gibi durumlar belirsizlik içerisinde. Bu durumlar düşünüldüğünde itmeye ve çekmeye sebep olan faktörlerin subjektif ve çok farklı olabileceği görülmektedir. Bu nedenlerle kişisel olarak göçün avantaj ve dezavantajlarını belirleyen yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb. gibi demografik faktörlerin değerlendirilmesi, itme çekme kuramı için çok önemlidir. Bu kuramda göçmenler açısından göç edilecek olan yerler ile ilgili olarak itici ve çekici faktörlerin sosyal bağlamda ortaya konması gerekmektedir. Örnek olarak çocuk sahibi bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları önemli olacakken çocuksuz bir aile için bu durumun bir önemi yoktur (Çağlayan, 2011: 73).

İtme çekme kuramında endüstrileşmiş ülkelerin; kendi ülkelerinde iş bulamayan ya da çok düşük ücretlerle sosyal güvenlik yoksun olarak çalışan işçilere çekici geldiği düşüncesi hâkimdir (Aksoy, 2012: 295). Günümüz şartlarında bu teori halen geçerliliğini korusa da göçün nedenleri üzerindeki etkilerin küreselleşmeyle birlikte farklılaşması nedeniyle teorinin geçerliliği tartışmalı bir hal almıştır.

Immanuel Wallerstein’in 1974 tarihli The Modern World System adlı çalışmasının esas oluşturduğu “Merkez Çevre Teorisi” kuramının savunucuları ise uluslararası göçün kökenini 16. yüzyıldan itibaren gelişmiş olan dünya pazarına bağlamaktadır (Massey vd., 2014: 24). Kuram aynı zamanda Dünya Sistemleri Kuramı olarak da adlandırılmaktadır. Bu kurama göre göç süreci sömürgecilik ile doğrudan ilgili olmaktadır. Bu yönüyle de göç olgusu sosyalist bakış açısı ile ele alınmıştır (Mutluer, 2003: 20). Yaygın olarak kullanılan bu görüş gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin konu edildiği merkez-çevre (center-periphery) teorisi olarak yer almıştır. Teori göçün temel nedenini kapitalist devletlerle o devletlerin çevresindeki asimetrik ilişkiyi temel almıştır. Kapital birikimi olan bu devletlerde istihdam imkânı çok fazla olmasına karşın istihdam edilecek genç nüfus oldukça azdır. İşçi göçü veren çevre ülkelerde ise bu durumun tam tersi yaşanmaktadır. Ekonomik gerilik ve işsizlik nedeniyle bu ülkelere kapitalist ülkelere doğru göç yaşanmaktadır (Karakoç, 2010: 31-

32). Teorinin temel varsayımlarına göre yeni pazarlar, hammadde ve emek arayışı ile birlikte kapitalizm geleneksel geçim yollarını tüketmekte ve insanları göçe zorlamaktadır. Kapitalizm kırsal bölgelerde rekabet etme gücü olmayan küçük ve orta ölçekteki işletmelerinin sonunu getirmektedir. Geçim sıkıntısı yaşayacak olan köylüler ise ülke içerisindeki kentlere ya da yurt dışına doğru göç edecektir. Uluslararası göç hareketliliği ucuz işgücü arayışı ve kapitalist piyasa sistemi ile birlikte artacaktır. İşgücü akımı uluslararası mallar ile sermaye akımını ters yönde takip etmektedir. Kapitalizm göçe hazır uluslararası bir işgücü akımını yaratmaktadır. Küreselleşen piyasa ekonomisi uluslararası göçe sebep vermektedir. Bu nedenle hükümetler deniz aşırı yatırım alanlarını ve çok uluslu şirketlerin finansal faaliyetleri denetlemelidir. Kapitalist ekonomiler sınır ötesindeki yatırımlarını muhafaza edebilmek için gerekirse askeri ve siyasi müdahalelerde bulunabilmektedirler. Bu durum da uluslararası göçe sebebiyet verebilmektedir. Göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki derin eşitsizliklerin sebepleri birbirlerine bağlıdır. Uluslararası göçlerin sebebi kapitalist sistemin yarattığı eşitsizlik yani gelişmişlik düzeyi farkıdır. (Güllüpinar, 2012: 71-72).

Bu kuramda merkez ve çevre olmak üzere dünya iki farklı bölümde ele alınmıştır. Wallerstein merkez ülkeleri gelişmiş ekonomileriyle ve kapitalist düzenle birlikte açıklarken çevre ülkeleri de bu ülkelere bağımlı olan ülkeler olarak tarif etmiştir. Burada asimetrik bir ilişki ve bağımlılık söz konusudur. Merkez ülkeler, ucuz işgücü ve hammadde için çevre ülkelere ihtiyaç duyarken, çevre ülkeler de sermayeye ihtiyaç duymaktadır (Güllüpinar, 2012: 71).

Ağ teorisine göre ise göçmen ağları, göçmenleri ve eskiden hedef bölgeye göç etmiş kişileri akrabalık, dostluk ve ortak topluluk bağlarıyla bağlayan kişilerarası bağlar kümesini oluşturmaktadır. Bu ilişkiler sayesinde hareket maliyetleri ve riskler azalarak uluslararası göç hareketliliği olasılığı artırılabilir. Varış yeri için hiçbir bağlantıları olmayan ilk göçmenler için, göç maliyetlidir. İlk göçmenlerden sonra ise maliyetler düşecektir. Çünkü akrabalık ve dostluk ilişkileriyle birlikte her yeni göçmen bu topluluk ilişkilerine ve istihdama katkı sağlayacaktır (Massey vd, 1993:448-449). Teorinin genel varsayımlarına göre ise dış göç, göçmen ağlarıyla birlikte sürekli büyüme eğilimindedir. Göçmen ağı göçe ilişkin masrafları ve içerdiği riskleri azaltmaktadır. Bu ilişkiler ağı ile birlikte göçmenler rahatlamaktadır, bu nedenle ücret farklılıkları bu noktada önemli değildir. Göçmen ağı büyüdükçe bu ağ göç gönderen ülkeyi daha fazla temsil edecektir. İlişkiler ağı göçmenleri

gittikleri yerde daha fazla izole edecektir. Göçmenler kendi yurtlarıyla ilişkilerini devam ettireceklerdir. Hükümetler göç akışı arttıkça izledikleri göç politikasından bağımsız olarak büyük zorluklarla karşılaşmaya başlayacaklardır. Göçün hızını ve büyüklüğünü göç ağları belirleyecektir (Massey vd, 1993:449-450).

Bu kurama göre göçmen ağlarını eski ve yeni göçmenler oluşturmaktadır. Göçü gerçekleştiren kişinin çevresi de göç hareketliliğinden doğrudan etkilenecektir. Göçmenlerin sahip olduğu ağlar geliştikçe göç hareketliliği ve hacmi de doğrudan etkilenecektir. Eski göçmenler yeni göçmenlere kolaylık sağlayacak ve bu ilişkiler ağı büyüyecektir.

Göç sistemleri kuramında ise hem uluslararası göç akımlarının nedenlerini sorgulanmak, hem de göç alan ve göç veren yerler arasındaki ilişkileri açıklayabilmek adına oluşturulmuş farklı göç teorilerini bir araya getiren bir yaklaşım görülmektedir. Öncelikle Afrika kıtasındaki kırdan kente göçü inceleyen Mabogunje'nin (1970) geliştirdiği bu kuram sırasıyla Fawcett ve Arnold (1987), Portes ve Borocz (1986), sonra da Kritiz, Lim ve Zlotnik (1992) tarafından uluslararası göç teorilerine uyarlanmıştır (İçduygu vd., 2014: 39-40).

Göç sistemi kuramının varsayımlarına göre göç sisteminde yer alan ülkeler arasında coğrafi anlamda yakınlık zorunlu olmamaktadır. Çünkü önemli olan coğrafi yakınlık değil, kurulan ekonomik ve siyasal ilişkilerdir. Coğrafi yakınlık göç hareketlerini arttırmamakta, uzak olmak da göç hareketine engel olmamaktadır. Bazı ülkeler birden fazla göç sistemine dâhil olabilmektedir. Ancak bu durumla daha çok göç gönderen ülkelerde karşılaşılmaktadır. Sistemlerin istikrarlı bir yapısı bulunmamaktadır. Ekonomik dalgalanma, sosyal değişme ya da siyasi sebeplerle ülkeler sisteme katılabilmekte ya da sistemden çıkabilmektedir (Abadan-Unat, 2002: 6-7 'den aktaran; Şener 2018: 34).

Göç sistemleri kuramına göre göç hareketi farklı nedenleri içeren ve göçü önceleyen ilişkiler bütününden oluşmaktadır. Göç ilişkisinden önce göç alan ve veren ülkeler arasında bir ilişki mevcuttur. Bu ilişki ticari ya da kültürel olabilmektedir. Bunun yanı sıra askeri işgaller de bu duruma neden olabilmektedir. Günümüzde Türkiye ile Almanya, ABD ile Meksika arasındaki ilişkiler farklı açılardan bu kuram ile açıklanabilmektedir (Çağlayan, 2006: 82).

2.3. Uluslararası Göç Hareketliliği ve Uluslararası Göç Sorununun Güvenlik Alanına Yansımaları

Uluslararası göç, giderek birbirine bağımlı halen gelen toplumlarda ekonomik, sosyal ve güvenlik anlamında günlük yaşamı etkileyen karmaşık bir olgudur. Küreselleşme ile birlikte göçün yarattığı etki tüm insanları ve toplumları etkilemektedir. Uluslararası göç, hem menşe hem de hedef ülkelerdeki insanların yaşamlarını iyileştirmeye yardımcı olmuş ve toplumlara birçok fırsat yaratmıştır. Fakat uluslararası göçün sonuçlarıyla birlikte genel anlamda olumsuzluklar ön plana çıkmaktadır. Günümüzdeki insan hareketliliğinin çoğu yasal olarak gerçekleşse de yasadışı göç son yıllarda artış göstermiştir. Bu insan hareketliliğin temel nedenleri çatışmalar, fırsat eşitsizlikleri ve çevresel şartlardır (IOM, 2018).

Küreselleşme ile güç kaybeden ulus-devletin göç üzerindeki kontrolünün zayıflamasıyla birlikte göçler artmış ve bu insan hareketliliğini yönetmek zorlaşmıştır. Küreselleşme ile birlikte sermaye, mallar, hizmetler, fikirler ve bilgi hareketliliğinin serbestliği görülmekte iken aynı şeyin insanlar için geçerli olmadığı görülmüştür. Bir taraftan neo-liberal küreselleşme ile “sınırsız bir dünya” yaratılırken, diğer yandan aynı dünyada göçmenler için sınırlar dikenli tellerle donatılmaktadır (McNevin, 2011; Ün ve Paydak, 2017: 188).

Son yıllarda küresel anlamda üzerinde çok fazla konuşulan konulardan biri olan göç olgusu, 21.yüzyılda konulan engellere rağmen sınır ötesi geçiş yapan insanların adeta küresel bir meydan okumasına dönüşmüştür (Gençler, 2005: 174). Uluslararası göç, Soğuk Savaş sonrası dönemde, dünyanın dört bir yanında siyaseti ve toplumları şekillendiren bir olgu olarak küreselleşme sürecinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Küreselleşmenin getirdiği sermaye, mal ve hizmet dolaşımı göç hareketliliğini de etkilemiştir. Savaşlar ve ekonomik sıkıntılar milyonlarca insanın başka ülkelerde iş veya daha güvenli bir yaşam aramasına yol açmıştır (Castles ve Miller, 2008: 6-7; Ün ve Paydak, 2017: 189).

2018 yılında yayınlanan Dünya Göç Raporu verileri incelendiğinde dünyadaki insan hareketliliği artışı göze çarpmaktadır. Rapordaki dikkat çeken verilere göre uluslararası göçmen sayısı son 45 yılda ciddi düzeyde artmıştır. Mevcut küresel tahmin, 2015 yılında dünyada 244 milyon civarında uluslararası göçmen bulunduğunu ve bunun da küresel nüfusun yüzde 3,3’ üne eşit olduğunu göstermektedir. Bu rakam 1970 yılındaki göçmen

sayısının 3 katı kadardır. Uluslararası göçmen nüfusu dünya çapında artmış olsa da bu sayı küresel nüfusun yanında halen azınlıktadır. Toplam göçmen sayısı her 30 kişiden birinin göçmen olduğuna işaret etmektedir. Savaşlar ve çatışma bölgelerinden kaçan insanların sayısındaki artış da dikkat çekmektedir. 2016 yılında yerlerinden edilmiş insan sayısındaki artış 40.3 milyondur. Raporun yazıldığı tarihte sonraki yıllar için bu rakamlarda artış beklentisi ifade edilmiştir. Göçmenler ağırlıklı olarak (%72) çalışma yaşındadır. 2015 yılında göçmenlerin %52'si erkek %48'i kadındır. ABD 1970 yılından bu yana göçmenler için hedef ana ülke olmuştur. Almanya ise bu konuda ikinci sırada yer almaktadır. Avrupa ve Asya, 2015 yılında yaklaşık 75 milyon göçmene ev sahipliği yapmakta ve bu rakam dünyadaki toplam uluslararası göçmen nüfusunun yüzde 62'sine denk gelmektedir. Buna karşılık, uluslararası göçmenlerin payı Asya ve Afrika'da (Her biri yüzde 1,7 olmak üzere) ve Latin Amerika'da (Yüzde 1,5) nispeten azdır. Asya, 2000 ile 2015 yılları arasında göçmen nüfusundaki büyümenin en fazla olduğu bölgeyi oluşturmaktadır (IOM, 2018). Tablo-2,1'de 1970-2015 yılları arasındaki göçmen sayıları ve bu sayıların dünya nüfusuna oranı aktarılmıştır.

Tablo 2.1. 1970-2015 Göçmen Sayıları (IOM Dünya Göç Raporu, 2018)

Yıl	Göçmen Sayısı	Göçmen Sayısının Dünya Nüfusuna Oranı
1970	84,460,125	%2.3
1975	90,368,010	%2.2
1980	101,983,149	%2.3
1985	113,206,691	%2.3
1990	152,563,212	%2.9
1995	160,801,752	%2.8
2000	172,703,309	%2.8
2005	191,269,100	%2.9
2010	221,714,243	%3.2
2015	243,700,326	%3.3

Tablo 2.1' de görüldüğü üzere dünyadaki göç hacminin dünya nüfus artışı göz önüne alındığında bile yükseldiği görülmektedir. Göç Araştırmaları Vakfı'nın (2018) "Dünya Göç

Raporu” ile derlenen veriler incelendiğinde 2015’te dünyadaki uluslararası göçmenlerin yaklaşık üçte biri olan 75 milyon göçmenin Avrupa’da yaşamakta olduğu görülmüştür. Rapordaki dikkat çeken veriler incelendiğinde 2015 yılında Avrupa dışında yaşayan Avrupa doğumlu göçmenler çoğunlukla Kuzey Amerika’da yaşamaktadır. Almanya, Avrupa’nın en büyük yabancı nüfusuna sahiptir. Almanya’nın 12 milyon göçmeni, her biri bir milyonu aşan Polonya, Türkiye, Rusya Federasyonu ve Kazakistan’dan gelmiştir. Her biri 7,5 milyondan fazla olacak şekilde Birleşik Krallık ve Fransa’nın nüfusu eşit miktarda yabancı kökenlileri içermektedir. Rusya Federasyonu, Almanya’dan sonra da Avrupa’da göçmenlerin en büyük ikinci destinasyonu olmuştur. 2016 yılında, Almanya Avrupa’nın en büyük mülteci ve sığınmacı nüfusa ev sahipliği yapmıştır ve bunların yarısına yakını iltica talebinde bulunmuştur. Almanya; Suriye, Irak ve Afganistan’dan gelen taleplerle, 2016 yılında Avrupa’da ve dünya çapında en fazla sayıda yeni sığınma başvurusu alan ülke olmuştur. Göç ile ilgili sorunlar 2016 ve 2017 yıllarında Avrupa gündeminin üst sıralarında yerini almıştır ve hükümet yetkilileri tarafından toplantılarda ele alınmıştır. Çok sayıda göçmen ve mültecinin Akdeniz üzerinden Avrupa’ya gelişi, zaman zaman politik söylemlerde ve medyada göçmen karşıtı tutumlara neden olmuştur. Çoğu Güney-Doğu ve Doğu Avrupa ülkesi için göç almaktan ziyade göç vermek, bölgenin göç dinamiğini oluşturan faktörlerin başında gelmektedir. Ukrayna’daki uzayan çatışmanın doğrudan bir sonucu olarak Doğu Avrupa’daki göç hareketliliğinde son yıllarda bir artış yaşandığı gözlemlenmektedir. 2015 yılında ve 2016’nın başlarında Doğu Akdeniz ve Batı Balkan göç yollarıyla Türkiye’den ve Batı Balkanlar’dan AB’nin kuzeyindeki ülkelere başta Avusturya, Almanya ve İsveç olmak üzere geçişlerde ciddi bir artış görülmüştür.

Her yıl Dünya Mülteciler Günü (20 Haziran) öncesinde yayınlanan BMMYK “Küresel Eğilimler Raporu” incelendiğinde ise 2017 yılına ait dikkat çekici verilere ulaşılmaktadır. 2018 yılında yayınlanan rapora göre dünyada 2017 yılı sonu itibarıyla 68,5 milyon kişi yerinden edilmiştir. Yerinden edilen kişiler içerisinde, 16,2 milyon kişi, 2017 yılı içerisinde, ya ilk kez ya da üst üste birçok kez olmak üzere yerinden edilmiştir. Bu rakam, 44.500 kişinin ya da her iki saniyede bir kişinin yerinden edildiği anlamına gelmektedir. 68,5 milyonun, 25,4 milyonunu ise ülkelerinde yaşanan çatışma ve zulüm nedeniyle evlerini terk eden mülteciler oluşturmuştur. Bu rakam, 2016 yılına kıyasla 2,9 milyon daha fazladır ve BMMYK’ nın bir yıldan diğerine kaydetmiş olduğu en büyük artıştır. 31 Aralık 2017 itibarıyla sığınmacı sayısı 300.000 artarak 3,1 milyona ulaşmıştır. Yerinden edilmiş olan insan sayısı ise, 2016 yılında kaydedilen 40,3 milyonun biraz altında

kalarak, toplam yerinden edilenlerin 40 milyonunu oluşturmuştur. Sonuç olarak dünyada Tayland'ın toplam nüfusu kadar zorla yerinden edilmiş olan kişi bulunmaktadır. Tüm lkeler düşünüldüğünde dünyadaki her 110 kişiden biri yerinden edilmiştir. Raporda bir diğerk dikkat çekici konu ise mültecilerin yüzde 85'i, yani büyük bir çoğunluğunun gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor olmasıdır. Her beş mlteçiden dördü yaşadıkları ülkelerin kapı komşusu olan ülkelerde yaşamaktadırlar. Mlteçilerin oğunluğukamplarda ya da kırsal alanlarda değıl kentlerde yaşamaktadır. Bu kişiler arasında çok fazla sayıda refakatli ya da rekafatsız ocuk olduğu bilinmektedir. Türkiye dünyada en fazla mülteciye ev sahipliğı yapan ülkedir. 3,5 milyon mlteçiler içerisindeki en büyük payı Suriyeli vatandaşlar oluşturmaktadır. Lübnan ise nüfusu ile kıyaslandığında oran bazında en fazla mülteciye ev sahipliğı yapan ülke konumundadır. Barışa yönelik çabaların tüm dünyada yetersiz kaldığı sonuç raporunda belirtilmiştir. Büyük bir kısmı kendi ülkesi içerisinde yerinden edilmiş olan 5 milyona yakın göçmen evine geri dönebilmiştir (UNHCR, 2018).

Uluslararası g, g veren ve g alan ülkeler açısında da faydalar barındırmaktadır. Fakat günümüzde yükselen milliyetçi fikir akımıyla birlikte bazı siyasi liderler göçmenleri ve göçü şiddet içeren aşırıcılık ve terörizmle bağlantılı olarak görmektedir. Göçmenler, sığınmacılar ve mlteçiler hakkında başta Kuzey Amerika ve Avrupa olmak üzere bazı siyasi gruplarda, sığınmacı ve göçmen grupların terörist barındırdığına dair yaygın bir inanç bulunmaktadır. Bu noktada doğrudan şiddet veya tecavüzden etkilenererek yerinden edilenler ile şiddet yanlışı grupları ayırt etmek önemlidir. Günümüzde şiddet nedeniyle yurtlarını terk eden birçok insan bulunmaktadır. Ayrıca işsizliğin ve yetersiz sosyal hizmetlerin de ikincil nedenler olarak göçü etkilediğı bilinmektedir (G Araştırmaları Vakfı, 2018).

Avrupa'daki g hareketliliğinin tarihine bakıldığında birkaç kuşak göçmenin ve g hareketliliğinin olduğu görülecektir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa lkeleri savaşın yarattığı tahribatla birlikte iş gücü eksikliklerini istihdama dayalı gleri teşvik ederek kapatmaya çalışmışlardır. İlk yıllarda g hareketliliğı herhangi bir güvenlik sorunu teşkil etmeyeceğı için Avrupa Ekonomik Topluluğı (AET) ortak bir politika oluşturma ihtiyaı duymamıştır. Ayrıca lkeler bu insan hareketliliğinin istenildiğı zaman durdurulabilecek bir durum olduğunu düşünmüşlerdir. 1970'li yıllara gelindiğinde ise ekonomik durgunluk daha geniş ölçekte işçi alımının mümkün olmayacağını göstermiştir. Bu noktadan itibaren 1980'li yıllarda AT açısından ortak karar alma ihtiyaı doğmuştur.

1993 yılındaki Maastricht Antlaşması ve 1997 Amsterdam Antlaşması ile göç, sığınma ve vize konularına düzenleme getirilmiştir (Samur, 2008: 3).

1980’li yıllarda göç kavramı iç siyasetin bir konusu haline gelerek kamu düzeni ve iç istikrarın korunma içgüdüsüyle birlikte oluşturulan politikalar tartışma konusu olmuştur. Özellikle politika yapıcılar tarafından göçün yerli toplum için bir tehlike olarak görülmesi konusu bu noktada dikkat çekicidir. AB, vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanıyan Schengen Anlaşması ile iç göçü kolaylaştırırken dış göçü azaltmaya yönelik adım atmıştır. 1990’da imzalanan Schengen Anlaşması ile göç, iltica, terörizm ve sınır kontrolü olgularını birlikte ele almıştır (Huysmans, 2000: 756). Bu şekilde oluşturulan Schengen bölgesi, AB’nin sınır devletleri etrafındaki güvenliğin artmasına ve “Avrupa Kalesi” olarak bilinen olgunun gelişimine yol açarken, özellikle dışarıdan gelen göçü kale sınırları içinde kalan topluma bir tehdit olarak inşa etmiştir (Carter, 1997: 195; Türkeş-Kılıç, 2018: 5-6).

Göç ve güvenlik konularının iç içe geçmesinde birçok neden vardır. Göç alan toplumlardaki insanların göçmenler üzerinde oluşan algılar ve ırkçılık, göç öncesi ve sonrasında oluşabilecek göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi suçlar konunun güvenlik ile olan ilişkini açıklayabilmektedir (Akçadağ, 2012: 8).

Göç kavramının 1990’larla birlikte güvenlik çalışmaları ile birlikte değerlendirilmesi beklenen bir durum olmamaktaydı. 1990’lara kadar genellikle göç konusu insani müdahale gerektiren bir durum olarak algılanmaktaydı. Fakat mevcut bazı göç karşıtı söylem ve politikaları oluşturan çeşitli aktörler, güvenlik ve göç arasında doğrudan bir ilişki kurarak bu durumun yaygınlaşması için çaba sarf etmişlerdir (Mandacı ve Özerim, 2013: 109).

Özellikle 11 Eylül saldırıları ve sonraki dönemlerde AB, Orta Doğu coğrafyasında yaşanan şiddetli çatışmalar ve buna bağlı olarak gerçekleşen yoğun göç dalgalarını “dışsallaştırma” uygulamaları ile birlikte mücadele etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda göçe kaynaklık eden ya da transit ülke olarak adlandırılan ülkelere yapılan finansal destek yardımlarının yanı sıra, bu ülkelerle imzalanan geri kabul anlaşmaları göçmenleri Avrupa toprakları dışında tutmayı belli derecede başarmıştır. Fakat göç sorunlarının temeline inmeden yapılan çabalar düzensiz göç konusunda yetersiz kalacaktır (Çetinkaya, 2018: 101-102).

2000’li yılların başlarında göçmen karşıtı söyleme sahip siyasi partiler popülist söylemlerle birlikte belirli Avrupa ülkelerinin parlamentolarında siyasi kazanımlar elde

etmiştir. Bu partiler yasa dışı olup olmamasına bakmaksızın göç hareketlerinin tümüne karşı durmaktadırlar. Bu anlayış göç hareketliliğini doğrudan bir tehdit olarak görmektedir. Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası ilişkiler disiplindeki birçok kavram gibi güvenlik kavramı da yeniden konumlandırılmış ve güvenlik klasik anlamından öteye geçmiştir. Göç kavramının da bir tehdit olarak algılanması bu döneme denk gelmiştir. İsveç, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde de destekçi bulan bu popülist söylemler radikal sağ partiler için bir seçim malzemesi haline gelmiştir (Mandacı ve Özerim, 2013: 106-107).

Yakın dönemlerde göç ve güvenlik olguları birbirlerine paralel olarak yeni boyutlar kazanmış ve bu anlamda büyük ölçüde birbirleriyle ilişkili hale gelmişlerdir. İnsan güvenliği kavramı literatürde giderek daha fazla tartışılıyor olsa da, bugün klasik güvenlik anlayışının devlete yaptığı atıf devam etmekte ve devlet, güvenlik kavramının odağında yer almaya devam etmektedir. Ne var ki kavramın yeni yorumlarına ve göç olgusunda gerçekleşen değişimlere bağlı olarak insan güvenliğine atıfla göçmen güvenliği, göç literatüründe en sık uğranılan durak haline gelmiştir. Süreç içerisinde devlet güvenliği, insan güvenliği ve toplumsal güvenlik alanlarının hepsini örtüştürecek şekilde literatüre yeni yeni kavramlar ve tartışmalar eklenmiştir. Bu durum da, politik hedefler ve kamu yararı noktasında devlet ve birey arasındaki asimetrik ilişkiyi daha da karmaşıklaştıran çeşitli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Guild, 2009: 4).

Göç ve güvenlik olgusu birlikte ele alındığında mültecilerin radikalleşmesi sorunu en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Bu durum birkaç farklı şekilde olabilmektedir. Mülteci kampları teröristler ve yabancı savaşçılar için iyi bir dinlenme ve iyileşme noktaları hâline gelebilmektedir. Bir başka gerçeklikte aşırılık yanlısı gruplar, mülteci kamplarını destek toplamak ve kendilerine katılacak mülteciler bulmak için kullanabilmektedirler. Avrupa'daki mülteci kamplarında da benzer durumlar yaşanmaktadır. Yapılan araştırmalar mülteci kamplarında radikalleşmelerin nedenlerini üç farklı şekilde açıklamaktadır. Sınırlı hareket özgürlükleri, işsizlik ve eğitimsizlik bu üç sebep arasında gösterilmektedir. Özellikle eğitim eksikliğinin göçmenlerde radikalleşmenin en önemli sebebi olduğu vurgulanmaktadır. Mültecilerin arasına gizlenerek Avrupa'da şiddet yanlısı eylemler gerçekleştirme amacıyla Yunanistan ve Türkiye üzerinden insan kaçakçıları aracılığı ile Avrupa'ya geçmeye çalışan birçok radikalleşmiş yabancı bulunmaktadır. Bu gruplar mülteciler arasına karışarak kimliklerini gizlemektedir. Fakat bu konu hakkında yeterince kanıt yoktur. Avrupa'ya sığınmacı olarak girmek isteyen yüzbinlerce insana kıyasla bu

grupların sayısı oldukça düşüktür. Ekonomik, politik, sosyal ve kültürel haklarda eşitsizlikler ve dışlanmışlık şiddet içeren aşırılıkların temel sebebi sayılmaktadır (Göç Araştırmaları Vakfı, 2018). Göçmenlerin göç ettikleri yerlerde kültürel kimlikleri ve sosyal ilişkileri tehdit eden bir unsur olarak görülmeleri göçmenlerin izole olmasına sebep olmakta ve uyumlarını çok daha zorlaştırmaktadır (Faist, 2007; 27). Göçmenler ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkiler üzerine yarattıkları etki bakımından zayıf devletler açısından bir tehdit oluşturabilmektedirler. Kendi kimliklerini göç ettikleri bölgelerde korumak isteyen göçmenlerin oluşturabileceği iç şiddet ihtimali bu konuda bir örnek olabilmektedir. Zayıf devletlerin bu sebeplerle birlikte istikrarsızlığa sürüklenmesi de bölgesel güvenlik açısından sorunlar yaratacaktır (Ağır, 2014: 459; Stivachtis, 2008:10).

Dünya üzerindeki son büyük insan hareketliliği 2011 yılında başlamıştır. Kuzey Afrika'da başlayan Arap Baharı ve devamında Afrika ve Ortadoğu'da yaşanan iç savaşlar bu bölgelerde yaşayan insanları, daha müreffeh ve daha güvenli bir hayat arama yolunda yer değiştirme durumunda bırakmıştır. Kuzey Afrika, Ortadoğu ve özellikle Suriye'deki iç savaş sonucu göç etmek zorunda kalan mülteci ve sığınmacılar, AB üzerinde büyük bir baskıya neden olmuştur. Oluşan büyük insan hareketliliği karşısında, göç konusu Avrupa'nın gündeminde en üst sıraya yerleşmiş, buna mukabil AB'nin kapsamlı bir göç politikasına ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır. Zira iç karışıklıklar neticesinde ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmenlerin Avrupa'ya gelmesiyle, AB üyesi devletlerin arasında, devam eden göç hareketi karşısında uygulanacak politikalar hususunda gerginlikler baş göstermiş ve buna bağlı olarak AB önce Akdeniz'in güneyi ve Arap Baharı'nın devamında tüm Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesi için göçmen odaklı yeni bir politika geliştirme ihtiyacının farkına varmıştır. AB bir taraftan etik bazı değerleri ilkelerinin merkezine yerleştirmekte, bir taraftan da bunun güvenlik politikaları, uluslararası hukukun temel ilkeleri ve AB'nin iç hukukuyla ne derece uyumlu olduğunu kanıtlamaya gayret etmektedir (Çıkrıkci, 2019: 117-118).

Göç sorunu ile mücadelenin sonuçları özellikle AB ülkeleri için kritik önem taşımaktadır. Özellikle Arap Baharı sonrası yaşanan Avrupa hedefli düzensiz göç hareketleri artarak devam ederken göçün güvenlik ile olan ilişkisi son yılların en büyük tartışma konularından biri haline gelmiştir.

3. BÖLÜM

3. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÜVENLİK ODAKLI TARİHSEL GELİŞİMİ VE ORTAK GÜVENLİK POLİTİKASI

Bu bölümde AB hakkında bilgilere yer verilmiş, Ulus-üstü yapıların oluşturulmasına yönelik Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş sonrası çabalar ve bu kapsamda yaşanan gelişmeler incelenmiştir. AB’nin bugünkü yapısına kavuşmasına kadar geçirdiği tarihsel süreç hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası yine tarihsel gelişimleri ve bugünkü durumuyla irdelenmiştir.

3.1. Güvenlik Alanında AB’nin Ulus-Üstücülük Çabaları

3.1.1. Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi

Avrupa’da birlik fikri, Avrupa kıtasının uzun ve çoğu zaman şiddet içeren tarihinde her daim var olmuştur. Roma İmparatorluğu, Napolyon, Hitler ve diğerleri tarafından bazen dehşet verici bir şekilde olmak üzere, ittifaklar, etnik birliktelikler, ideolojiler ve iktidarlara dayalı bir kıta birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Modern devletlerin ortaya çıkışından bu yana, politik düşünürler, filozoflar ulusal çıkarlar doğrultusunda birleşmiş bir Avrupa hayal etmişlerdir. Bugünkü AB, tüm bu hayallerin gerçeğe dönüşmüş halidir. AB’yi oluşturan ülkeler, kendi egemenliklerini sınırlandırarak (Ortadan kaldırmadan) toplu bir barış, ekonomik bütünleşme ve uluslar üstü bir yönetim biçimini seçmişlerdir (Dinnan, 2014: 1). Bugün AB yaklaşık beş asır kadar geçmişe sahip olan Avrupa’nın bütünleştirilmesi girişimlerinin kuşkusuz bir şekilde en başarılı olanıdır (Mor, 2010: 499).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında komşu ülkeler arasındaki kanlı savaflara son vermek, Avrupa’yı bütünleştirmek ve barışı sağlamak temel motivasyonu altında kurulan (European Union, 2019) AB bir devletlerarası organizasyon, uluslar üstü bir kuruluşlar kümesidir. Günümüzde 28 üye ülkeden oluşan, uluslar üstü bir yapıya sahip olan AB, dünyanın en büyük ve en önemli uluslararası oluşumlarından birisidir. Kuruluşu Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) adı altında gerçekleşen ve İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna dayanan Birliğin günümüze kadarki halini almasında ekonomik, siyasal ve sosyal faktörlerin etkisiyle pek çok aşamalardan geçilmiştir.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında tüm Avrupa'yı tahrip eden kitlesel savaşlar, katliamlar ve insanlık dışı eylemler, işsizlik, üretim kaynaklarının ve şehirlerin yerle bir edilmesi gibi hem devletlere, hem toplumlara ağır yaralar açan olaylar yaşanmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısı ise ittifaklar, anlaşmalar, toplantılar, tutanaklar, yönetmelikler, yasalar ile dolu bir süreç geçirmiştir. Birinci yarı ile ikinci yarının değişimine yol açan süreç, Avrupa entegrasyonu/ bütünleşmesi olarak bilinmektedir (Archer, 2008: 1).

Avrupa'nın bütünleşmesi yönündeki ilk düşünceler Ortaçağ dönemine kadar gitmektedir. Kant'ın ebedi barış projesi, Victor Hugo tarafından ortaya atılan “Birleşik Avrupa Devletleri” fikri, Montesquieu, Voltaire, Proudhon gibi düşünürler tarafından ortaya atılmış olan birlik görüşleri, Avrupa'nın bütünleşmesi fikrine yönelik ilk görüşler olarak kabul görmektedir (Alganer ve Çetin 2007: 288).

Fransız edebiyatçı Victor Hugo, “Avrupa Birleşik Devletleri” deyimini ilk kullanan kişi olarak kabul edilmektedir. Hugo'nun 1869 yılında Paris'te yaptığı barış temalı bir konuşmasında açıkladığı yirminci yüzyıl Avrupa'sı şöyledir (Yazgıç, 2005: 8-9); “Yirminci yüzyılda, görülmedik büyüklükte bir ulus ortaya çıkacaktır. Bu ulus, ünlü, zengin, akıllı, barışçıl ve bütün insanlığa dost bir ulus olacak; geçilmez sınırlar ortadan kalkacaktır. Nehirlerin ortak kan damarları olacağı bu ülkede bir köprü uçurmak, bir insan başını uçurmak kadar imkânsız olacaktır. Dil, para, ölçü ve yasa birliğinin tesis edileceği bu ülkede para hiç durmadan el değiştirecek, kimse kimseyi sömürmeyecektir. Dolaşımın on kat artması hâlinde üretim ve tüketim yüz kat artacaktır. Ekmeğin çoğalmasının, mucize olmaktan çıkıp gerçek olacağı bu ülke, ‘Birleşik Avrupa’dır. Bu yeni ulus iki kanat açacaktır. Biri özgürlük, diğeri ise iradedir.”

Takip eden süreçlerde birçok Avrupalı yazar bu konuyu ele almış ve irdelemiştir. Ancak, bütünleşmeye yönelik ilk somut adımlar 1922’de Pan-Avrupa hareketi çerçevesinde oluşturulan Pan-Avrupa Birliği olmuştur (Ülger 2007: 3). Bir başka kuruluş olan Avrupa İşbirliği Derneği, 1926’da İsviçre Cenevre’de kurulmuş ve daha sonra Paris, Berlin ve Londra’da komiteler oluşturmuştur. İki savaş arası yıllarda, bir gümrük birliğini savunmuş, ekonomik milliyetçilik ve Avrupa’daki tarife korumacılığının karşısındaki tek bir pazar için bir öneriler getirmişlerdir. Ancak, bu tür hareketlere, oluşumlara ve düşüncelere duyulan ilginin Avrupa ekonomik ve politik meselelerinin gerçekleri üzerinde hiçbir etkisi olmamış ve bu tür örgütler daha sonra hiçbir zaman kitlesel bir başarı elde edememiştir. Yalnızca bazı entelektüellerin meşgul olduğu bir azınlık olarak kalmıştır (Dedman, 1996: 16).

3.1.1.1. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve bütünleşme düşünceleri

Tüm bu düşünceler ve oluşumlar bir yana, Avrupa'nın bütünleşmesinde esas olarak İkinci Dünya Savaşı'nın bir dönüm noktası olduğunu söylemek mümkündür. Henüz savaş sürerken düzenlenen barış konferanslarında çözüm getirilemeyen problemler, savaşın sonrasında hem Soğuk Savaş döneminin başlamasını hem de öteden beri süregelen endişelerin sürmesini beraberinde getirmiştir. Bu durum yüzyıllardan beri yalnızca bir düşünce olarak kalan veya sonuç getirmeyen girişimler noktasında kalan bütünleşme hayalinin hayata geçirilmesinde uygun bir zemin hazırlamıştır (Akşemsettinoglu, 2011: 3). Zira, savaşın bitimini takiben 1946'da dönemin İngiltere Başbakanı Winston Churchill ilk olarak Fransa ve Almanya arasındaki düşmanlığın sona erdirilmesi ve bu iki ülke öncülüğünde bir "Avrupa Birleşik Devletleri" oluşturulması yönünde fikir beyan etmiştir (Erhan 2012: 5).

Tüm bunların ışığında, ekonomik rekabet yüzünden iki büyük savaş geçirmiş olan Avrupalı devletler, özellikle daha büyük kayıplar verilen İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, ekonomik hedeflerine ve ihtiyaçlarına erişmek için savaştan uzak bir şekilde, barışçıl yollar bulma arayışında olmuşlardır (Aydoğan 2003: 171). Tüm dünyada ekonomik alanda gün geçtikçe daha da şiddetlenen rekabet yarışında Avrupa devletlerinin ABD ve Japonya'nın gerisinde kalması da bu arayışın başka bir sebebi olmuştur (Özen, 1998: 67).

İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasına tekabül eden 1940'lı yılların sonu ve 1950'li yılların başında, fiziksel, ahlaki ve ekonomik açıdan yıkıma uğramış Avrupa kıtası içerisinde yeniden ayağa kalkabilmek adına ekonomik ve politik amaçlar ışığında bilimsel ve teknolojik araştırmalarla ilgili iki temel odak noktası ortaya çıkmıştır. Devletler, enerji kaynaklarının kontrolünü siyasi istikrar ve sınai kalkınmanın anahtarı olarak görmüştür. Bu süreçte siyasi dikkat genel olarak kömür ve geleceğin enerji kaynağı olarak görülen nükleer enerji olmak üzere iki enerji kaynağına odaklanmıştır. Her bir kaynağın da yüksek bilimsel ve teknolojik yatırımlar gerektirmesi, araştırma altyapılarının karmaşıklığı ve yüksek maliyeti ve mevcut sınırlı ekonomik kaynaklar göz önüne alınmasıyla devletlerin bir araya gelerek ortak projeler üzerinde işbirlikleri yapma fikri ortaya çıkmıştır. Yasal, siyasi, idari ve bilimsel işbirliğini teşvik edecek böyle bir birliğin, hem yeniden yapılanmaya, hem de kıtayı birleştirerek barış sağlamaya katkıda bulunacağı düşünülmüştür (Guzzetti, 1995: 1-5). Ancak bu amaçların daha da geri planında bazı siyasal gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan bazı siyasal stratejiler bulunmaktadır.

AB'nin kurulmasına yönelik başka bir görüşe göre temel faktör savaş sonrası Almanya'nın agresif tutumunun ve yeniden saldırgan eylemlerde bulunması ihtimalinin önlenmesi ve yeniden vukuu bulabilecek bir savaşın ve dolayısıyla bu durumun getireceği büyük yıkımın engellenmesidir. Bir diğer görüşe göre ise, savaş nedeniyle zayıflayan ülkelerin otoritelerinin sarsılmasıyla bir boşluk doğduğu ve bu boşluğun ABD tarafından doldurulmak suretiyle bir hegemonya riski söz konusu olmasından ileri gelen kaygılar, böyle bir yapılanmanın temel faktörü olmuştur (Spolaore, 2013: 125-129). İkinci Dünya Savaşı'nın bitişini takiben ortaya çıkan iki kutuplu sistemin baş aktörlerinden biri olan ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda uluslararası düzenin kurallarını etkileme çabası içerisinde olduğunu düşünülmektedir (Öz, 2007: 19). Bu otorite boşluğunun doğurduğu diğer bir endişe ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) benzer şekilde Avrupa'yı hegemonya altına alması tehlikesine ilişkin bir endişeyi öne çıkarmakta, bu da üçüncü bir görüşü oluşturmaktadır (Zonova, 2013: 1-5; Erbaş, 2018: 35). Zira, bu yapı Soğuk Savaş sona erene kadar sürmüş ve ABD ve SSCB arasında olmak üzere ortaya çıkan bu iki kutuplu yapı gereği, savaştan dolayı yıkıma uğramış olan Avrupalı devletler bu iki süper gücün çevresinde kümelenmiş ve taraf tutmak zorunda kalmışlardır (Sander, 2014: 201). Bu durum da Avrupa'nın bütünlüğüne, ekonomik, siyasi ve sosyal egemenliği karşısında büyük bir risk oluşturmuştur. ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda bütünleşme sürecine verdiği siyasi ve maddi destekler dostça destekler; SSCB'nin bütünlüğe karşı oluşturduğu ekonomik, siyasi ve askeri risk ve tehditler Avrupalı devletlerin daha çok kenetlenmesini sağlayarak bütünleşme sürecine eşit derecede katkı sunmuştur (Özdemir, 2012: 169).

Tüm bunlar çerçevesinde Avrupa genelinde, Almanya'nın tekrar silahlanması, güçlenmesi ve bir tehdit oluşturmasının önlenmesi gerekliliği düşüncesi (özellikle Fransa tarafından savunulan), daha sonra yaşanan siyasi durum ve SSCB'nin Avrupa için yarattığı tehdidin büyümesiyle birlikte değişmeye başlamıştır. En önemli düşman olarak görülen Almanya, SSCB'ne karşı olan mücadele içerisinde ortak hareket edilmesi gereken bir müttefik haline gelmiş (Özen, 1998: 51), bu sebeple de Batı Almanya'nın politik ve ekonomik anlamda ezilmesini engellemek ve Sovyetler tehdidine karşı bir ekonomik motor olması gerekliliğine dair bir inanç oluşmuştur (Öz, 2007: 19-20).

Bu noktada Fransa, Monnet Planı'nın bir parçası olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılmış olan endüstrisini canlandırmak, ekonomik toparlanmayı ve kalkınmayı

Almanya'dan önce yaparak Avrupa'da savaşın sonrasında en büyük ekonomik güç haline gelmek amacından ve kendisinin güçlü olduğu çelik üretim endüstrisi için ihtiyaç duyduğu kömürü Almanya'nın bu anlamda zengin olan Saar, Rhineland ve Ruhr bölgelerinden sağlamak politikası üzerine (Özen, 1998: 52-53) aldığı pozisyondan vazgeçmek durumunda kalmıştır. Önceleri Almanya'ya karşı muhalif bir tavır sergileyen Fransa, kendi çıkarları ve Avrupa'nın geleceği doğrultusunda Almanya'nın dış tehditlere karşı güçlendirilmesi görüşüne destek vermeye başlamıştır.

Diğer yandan savaş sonrası topraklarının dörtte birini, kömür, kurşun ve tarım bölgelerini ve üretim kapasitesinin neredeyse yarısını kaybeden, Almanya da ağır bir ekonomik krize sürüklenmiş (Braun, 1990: 144-146), bu krizden kurtulabilmek amacıyla dışa açılma ve liberal ekonomiye yönelmiştir ve Avrupa ekonomisiyle bütünleşme politikaları izlemiştir (Graf, 1992: 14; Özen, 1998: 66). Ortaya çıkan bu şartlar Fransa ve Almanya açısından ve diğer Avrupa devletleri tarafından bir bütünleşme ihtiyacının hissedilmesine ve bu yöndeki gayretlerine sebebiyet vermiştir.

3.1.1.2. Marshall Planı, NATO ve Soğuk Savaş

ABD'nin Avrupa'nın kaderini tayin etmede büyük etkisi bulunmaktadır. ABD'nin, kendi çıkarları doğrultusunda SSCB'nin Avrupa'daki ilerleyişinin ve etkinliğinin durdurulması gerektiğine olan inancı, Avrupa ülkelerine destek olmasına ve bütünleşme çabalarına katkıda bulunmasına neden olmuştur. Avrupa'nın ekonomik olarak güçlendirilmesi amacıyla 1947 yılında adını ABD Dışişleri Bakanı George C. Marshall'dan alan "Marshall Planı" ilan edilmiştir. Plan, ülkeler çerçevesinde değil, bir bütün olarak Avrupa'yı kapsayacak bir biçimde ele alınmıştır. Bu plan doğrultusunda Avrupa'nın ekonomik güçlerinin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesinde bir birlik oluşturmanın önemi vurgulanmış ve askeri alanlar dışında kalmak üzere ekonomik destek planlanmış ve bu yardımlar 1948 yılında yürürlüğe konulmuş ve uygulanmaya başlamıştır. Yapılan bu yardımlar, borç statüsü değil, hibe statüsü taşımıştır. Bu yardım süreçleri de Avrupa'nın bütünleşmesinde önemli bir etken olmuştur (Erhan, 2012: 5-8). Bunun yanında, SSCB'nin olduğu kadar ABD'nin de Soğuk Savaş dönemi yayılcılık politikaları ve çeşitli güç çekişmeleri Avrupalı devletlerin bütünleşme ve bir birlik oluşturarak güçlenme fikrine daha sıcak bakmasını sağlamıştır (Manisalı 2007: 47). Aldığı maddi desteklerle ekonomik bağlamda ABD'ye bağımlı bir hale gelen Avrupalı ülkeler, oluşturacakları ortak bir

ekonomik işbirliği ile bu bağımlılıklar kendilerini kurtarmak konusunda motivasyon geliştirmişlerdir (Günoğur, 2007: 6).

1948 yılı Avrupa siyasi evriminde önemli bir yıl olmuştur. Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında yapılan anlaşma çerçevesinde bir gümrük sözleşmesi yürürlüğe alınmıştır. Bunu takiben, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık arasında Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Marshall Planı kapsamında sağlanan maddi yardımların koordine edilmesi için Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC) kurulmuştur. Aynı yıl Hollanda Lahey’de gerçekleştirilen bir kongre, Avrupa ülkelerinden yaklaşık yedi yüz elli kişiyi, delegayı ve gözlemciyi bir araya getirmiş ve bu kongrede bütünleşmiş ve barış içerisinde bir Avrupa çağrısı yapılmıştır. Winston Churchill başkanlığında gerçekleştirilen bu kongrede, Avrupa devletlerinin politik ve ekonomik olarak bütünleşmesine yönelik hazırlıkları yapmak konusunda görev alacak bir Avrupa Danışma Meclisi ve ayrıca Avrupa Özel Konseyi oluşturulması önerilmiştir. Bunun yanında, İnsan Hakları Şartnamesi ve bu şartnameye uyulmasını temin etmek amacıyla bir Adalet Divanı kurulması önerilmiştir (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018a).

1940’ların sonu ve 1950’lerin hemen başında Batı Avrupa, sömürgeciliğin ortadan kaldırıldığı, liberal ekonominin, demokrasinin, insan hakları gibi evrensel değerlerin yerleştirilmesine ve barış üzerine gayretlerin gösterildiği kararlı bir yapı haline gelmiştir. Ancak diğer yandan, SSCB’nin etkisi altında olan demir perde ülkelerinden oluşan blok da soğuk ve kapalı bir görünüm sergilemiştir. Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı’nın (NATO) kurulmasında ve savunma topluluğunun gündeme gelmesinde bu görünümün büyük payı bulunmaktadır (Yazgıç, 2005: 12-13). Bu gergin ortam iki kutuplu sistemin soğuk savaşa dönüşmüş, Avrupalı olmayan iki süper güç, ABD ve SSCB arasında ortadan “Batı Avrupa” ve “Doğu Avrupa” olmak üzere bölünmüş ve Avrupa bu güçlerin nüfuz alanı vaziyetine gelmiştir (Mor, 2010: 504). Ayrıca SSCB’nin Berlin’de uyguladığı abluka ve 1948 yılında Çekoslovakya’ya yaptığı darbe NATO’nun kurulması yönündeki hareketlere hız kazandırmıştır (Koç, 2016: 37). Bu dönem, ABD liderliğindeki kapitalist Batı Bloğu devletleri ile SSCB önderliğindeki sosyalist Doğu Bloğu ülkeleri arasında siyasi ve askeri gerginliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Doğu Bloğunun dağılmasına (1991) kadar süren bu dönem “Soğuk Savaş” olarak adlandırılmaktadır (Bilge ve Güler, 2016: 57).

Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB olmak üzere dört ülkenin işgali altında bulunan Almanya’nın içerisinde, bölgeler arasında politik ve ekonomik farklılıkların derinleşerek iki

ayrı devlete bölünmeye başlamasının bir sonucu olarak NATO'nun kuruluşundan bir süre sonra Fransa, İngiltere ve ABD işgali altında bulunan Almanya topraklarında “Federal Almanya Cumhuriyeti”, SSCB'nin işgali altında bulunan doğu Almanya topraklarında ise “Demokratik Almanya Cumhuriyeti” resmen kurulmuştur. Almanya'yı olduğu gibi adeta Avrupa'yı da ikiye bölen bu durum Soğuk Savaşın önemli sembollerinden biri olmuştur. Ancak, sonuç itibariyle SSCB'nin Avrupa'daki yayılımını durdurmakta da başarılı olmuştur (Armaoğlu, 2012: 546).

Soğuk Savaş'ın başladığı yıllardan beri farklı sebeplere bağlı olarak Doğu Almanya tarafından Batı Almanya tarafına yoğun bir şekilde göç eğilimi başlamıştır (Sälter, 2015: 17). Bu göç dalgasına engel olabilmek amacıyla 1952'de Doğu Almanya Batı Almanya ile olan sınırını tamamıyla kapatmıştır. Ancak bu önlem başarılı olamamış, bir şekilde gerçekleşen kaçışlarla beraber göç edenlerin sayısı 2.7 milyona ulaşmıştır (Klausmeier ve Schmidt, 2004: 10-14). Bu göçün önüne geçemeyen Doğu Almanya yönetimi 1961 yılında Berlin'de mevcut olan sınır hattı boyunca yüksek bir duvar inşa edilmesinde karar kılmıştır (Sälter, 2015:17; Bilge ve Güler, 2016: 58-59).

Uzun yıllar süren çift kutuplu bu Soğuk Savaş'ın varlığı ve gün geçtikçe derinleşmesi, o sıralarda bir önlem olarak NATO güvencesi altında olan Avrupa'da daimi barışı ve güveni tesis etmenin yanında, iki parçaya ayrılmış olan kıtanın tekrar bir araya gelebilmesi adına bütünleşme fikirlerini daha da güçlendirmiştir.

Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda, savaş endüstrisinin en temel girdileri olan kömür ve çelik kaynaklarının belirli bir ülkenin himayesinde değil, karşılıklı olarak kontrol edilmesi, bu kapsamda da Almanya ve Fransa arasında bir karşılıklı bağımlılık ilişkisinin sağlanması ve bu surette Avrupa genelinde barışın temin edilmesi çabalarının (Kıraç ve İlhan, 2010: 193) tüm ülkelerin çıkarına olacağı düşünülmüştür. Ülkelerin belirli ortak değerlerin çevresinde bir araya gelmesi, bilhassa refahın artırılması yönünde iktisadi işbirliklerinin başlatılması ve güçlendirilmesi düşüncesi güç geçtikçe daha fazla yankı uyandırmaya başlamıştır. Kıta çapında barışın temin edilmesi ve ülkeler arası işbirliğinin oluşturulması fikriyle beraber (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018b), ortak çıkarların yaratılması ve pratik dayanışma, giderek daha yakın siyasi bağlantılara ve potansiyel olarak bir tür federal veya konfederasyon birliğine doğru gidişatı hızlandırmıştır. Bunun sonucu olarak 1950'den itibaren, AKÇT adı altında, kalıcı barışı sağlamak için Avrupa ülkelerini ekonomik ve politik olarak birleştirmeye başlamıştır (European Union, 2019).

3.1.1.3. Schuman Deklarasyonu ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Takip eden dönemlerde Jean Monnet'nin planına dayanarak Fransa Dışışleri Bakanı Robert Schuman tarafından, 9 Mayıs 1950 yılında Avrupa'yı ilgilendiren tüm endişeler çerçevesinde Avrupa'nın ekonomik, politik ve tarihi faktörlerine değinilen ve bir barış isteğini açık bir şekilde dile getiren “Schuman Deklarasyonu” ilan edilmiştir. Bu deklarasyon barışı, fiili bir dayanışmayı, karıştıllıkların ortadan kaldırılmasını önermekte ve bilhassa savaşın temel girdilerini oluşturan kömür ve çelik alanında uluslar üstü bir denetim ve bir iktisadi işbirliğinin önemini vurgulamaktadır. Deklarasyonla ilgili diğeri bir önemli nokta ise “Birleşik Avrupa” ve “Avrupa Federasyonu'ndan” söz edilmesidir (Karadut, 2009: 6-7).

İngiltere'nin muhalif bir tavır izlemesi haricinde bütün çevrelerde bu deklarasyonun büyük bir ses getirmesiyle beraber, Avrupa Konseyi bu planı onaylamış ve yaklaşık bir yıl sonra, 18 Nisan 1951'de Robert Schuman önderliğinde Paris Antlaşması imzalanmış, AKÇT resmen kurulmuştur. 25 Temmuz 1952'de ise tamamen yürürlüğe girmiştir. Bu Antlaşma çerçevesinde ilk kez, altı Avrupa Devleti entegrasyon için çalışmaya karar vermiştir. Bu Antlaşma, “Yüksek Otorite” olarak bilinen bir yürütme, bir Parlamento Meclisi, bir Bakanlar Konseyi, bir Adalet Divanı ve bir Danışma Komitesi olarak kurulup, topluluğun temellerini atmıştır (European Parliament, 2018). AKÇT kurucu ülkeleri Belçika, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda olmak üzere altı ülke olmuştur. İlk başkanlığını Monnet yürütmüştür (European Union, 2019a).

Topluluğun temel hedefi, Fransa ve Almanya başta olmak üzere, birliğin kuruluşunda önderlik eden diğeri ülkelerin arasında bir ekonomik işbirliği oluşturmak ve sınırları kaldırarak canlılık kazandırmak olmuştur (Bilici, 2005: 37-38; Ayanoğlu, 1995: 49). Altı devletin kömür ve çelik konusundaki belli başlı çıkarlarını dengelemek ve bu iki sektördeki ulusal hedeflere ulaşılmasını kolaylaştırmak için tasarlanmıştır (Dedman, 1996: 61). Daha özelde ise demir- çelik endüstrisine olan yatırımlara hız kazandırmak, istihdamı ve üretimi arttırmak ve buradan elde edilecek vergi gelirleri ile topluluğa üye ülkelerden topluluğa aktarılabacak olan kredi ve borçlarla bir finansman kaynağı yaratmak olmuştur (Tekin, 1990: 178; Kıraç ve İlhan, 2010: 193). AKÇT, Fransa- Almanya ilişkilerinde bir devrim niteliği taşımaktadır. Ayrıca eşitlik üzerine kurulu bir işbirliğinde ve bütünleşmiş bir Avrupa yolunda önemli bir başlangıç olmuştur (Marjolin, 1986: 273). AKÇT, kömür ve çelik alanında ekonomik başarı getirmiş ve ekonomik kazancın yanı sıra Fransa ve Batı Almanya

arasındaki ilişkilerin de gelişmesini sağlayarak siyasal amaca da hizmet etmiştir. Böylece Avrupa’da barışa, siyasi bütünleşmeye ve refaha ulaşmanın ekonomik anlamda bir bütünleşmenin aracılığıyla gerçekleştirilebileceği anlaşılmıştır (Çayhan, 2002: 43).

3.1.1.4. Roma Antlaşmaları ve Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT’nin kurulmasının ardından yaşanan büyük gelişmelerden biri Belçika Dışişleri Bakanı P. Henri Spaak tarafından 1956 yılında ortaya atılan ve ismiyle anılan “Spaak Raporu” olmuştur. Bu rapor, üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kademeli olarak kaldırılması, ortak bir pazarın nihai olarak gerçekleştirilmesini sağlayacak tüm önlemlerin alınmasını içermektedir. Ortak pazarın bütün ekonomik faaliyetleri etkileyeceği gibi, gümrük vergilerinin kaldırılması da tüm üretim faaliyetlerinde de eşzamanlı olarak ilerleme kaydedileceği vurgulanmaktadır (ECSC, 1956). 1952’de nükleer enerjinin insancıl hedefler doğrultusunda kullanılmasını sağlamak payesinde çalışmalar yapılması önerisi gündeme gelmiş ve izleyen dönemlerde AKÇT’nin kurulmasına öncülük eden altı devlet (Ceyhan, 1991: 223) önce 1955’de İtalya Messina’da ve daha sonra 1956’da İtalya Venedik’te toplanarak ekonomik bütünleşmenin en önemli ayağı olan ortak bir pazarın kurulması konusunda karar birliğine varmışlar ve aynı zamanda nükleer enerjinin de kontrol altına alınması konusunda gerekli olan düzenlemelerin ve önlemlerin alınmasında ortak kararlar almışlardır (Demirel, 2003: 7). Messina ve Venedik’te alınan bu kararlar 1957’de Roma’da düzenlenen bir toplantıda imzalanan Roma Antlaşmaları (Rome Treaties) ile AET ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurularak somut bir hale getirilmiştir. Roma Antlaşmaları 1958’de yürürlüğe konulmuş ve AET’nin merkezinin Belçika’nın Brüksel şehri yapılmasında karar kılınmıştır (Çakmak, 2007: 20; Horvath, 2007: 30-31; Akçay vd., 2011: 121). Yine 1957 yılı içerisinde topluluk üyelerinin faydalanacağı imtiyazlar, dokunulmazlıklar ve Adalet Divanı’nın statüsüne yönelik protokoller Brüksel’de imzalanmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018a). Yine bu döneme takebül eden 1953 yılında, dokuz Avrupa ülkesinin başlattığı ve daha sonra üçünün daha katılım sağladığı bir sürecin sonunda Avrupa Nükleer Araştırma Örgütü’nü (CERN) kuran sözleşme imzalanmıştır.

AKÇT, hem AET’nin hem de EURATOM’un organizasyonuna model teşkil etmiştir. Bu antlaşmalar sırasında temel amacın ekonomik bir bütünleşme olduğu açık bir biçimde vurgulanmış ve siyasal anlamda bir bütünleşmeye yönelik olarak yalnızca üstü kapalı ifadelerle yer verilmiş, anlaşma içerisinde yer almamıştır (Ülger 2007: 17- 19).

Serbest dolaşım maddesi, “kamu düzeni, güvenliği ve sağlığı sebebiyle haklı görülebilecek sınırlamalar saklı kalmak kaydıyla; fiilen yapılmış iş tekliflerini kabul etme; bu amaçla  ye devletlerin toprakları içinde serbestçe dolaşma,  ye devletlerin birinde o devlet uyruklarının istihdamını düzenleyen yasa, tüzük ve idari düzenlemelere uygun olarak herhangi bir iş yapmak amacıyla oturma, bir  ye devlette bir işte çalıştıktan sonra komisyonca hazırlanacak uygulama yönetmelikleri vasıtasıyla belirlenecek düzenlemelere uyarak o ülke devlet topraklarında bulunma” haklarını içermektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018b).

3.1.1.5. Varşova Paktı ve bütünleşme krizleri

SSCB, Avrupa’nın bütünleşme süreci içerisinde, topluluğun kurulması ve genişleme girişimlerine yönelik sürekli olarak karşıtlık sergilemiştir. Batı Avrupa devletlerinin birleşmesi SSCB için bir tehdit olarak görülmüş ve topluluğu hukuki olarak tanımayı reddetmiştir (Pinder, 1977: 3). Ayrıca NATO oluşumunu da kendisine bir tehdit olarak algıladığı için karşıt girişimlerde bulunmuştur.

Bu erevede; SSCB 1955’te Polonya Varşova’da, Fransa ve İngiltere ile arasında mevcut olan anlaşmaları feshederek Arnavutluk, Bulgaristan, Polonya, Macaristan, Romanya, Çekoslovakya ve Doğu Almanya arasında bir dostluk, işbirliği ve ortak savunmayı içeren “Varşova Paktı”nı imzalamıştır. Bu anlaşma SSCB’nin NATO’ya ve Batı Avrupa Birliği’ne (BAB) karşı bir girişimi olmuştur (Acar, 1991: 171). Bu antlaşmanın içeriği, antlaşmanın üyelerinin ortak çıkarlarına etki eden, ehemmiyet arz eden tüm problemlerde ve üyelerden herhangi birine herhangi bir saldırı ihtimali halinde bireysel ya da ortak yasal savunma haklarını kullanarak müdahale etmeyi kapsamaktadır. Yirmi yıl süreyle kurulan antlaşma, bu s renin bitmesinden bir sene öncesinde herhangi bir son verme talebinde bulunulmaması halinde bir on yıl süreyle daha yürürlükte olacaktır. Bu şekilde antlaşma 1991 tarihine kadar sürmüş, SSCB’nin dağılmasından sonra ise lağv edilmiştir (Utkan, 2011: 64). Ancak bu süre zarfında Almanya’nın ve Avrupa’nın bölünüşü çok daha belirgin bir vaziyet kazanmıştır ( lger, 2003: 13).

SSCB, Roma Antlaşması ve takip eden süreçte AET’ye yönelik de ters politikalar izlemiştir. Yaşanan bu gelişmelere hem ideolojik hem de politik açıdan sert tepkiler vermiştir. Hatta Roma Antlaşması’nın imzalanmasından hemen önce BM’ye sunduğu raporda AET’nin dünya barışı ve istikrarı açısından bir tehdit oluşturduğuna yönelik

uyarılarda bulunmuştur. AET kurulduğunda ise SSCB bir nota yayınlamış ve bu oluşumu Almanya'nın tekrardan silahlanmasına ve ABD'ye hizmet eden bir oluşum olarak gördüğünü ve Avrupa'nın bölünmesine yol açacağını açıklamıştır. Tüm bu süreç içerisinde SSCB, Avrupa'daki bütünleşmenin ve AET oluşumunun uzun ömürlü olmayacağı ve zamanla işlevini yitireceğini ve dağılacağını öngörmüştür (Forte, 1968: 374; Neumann, 1996: 134; Aras, 2017: 309- 313).

İngiltere ise Avrupa'nın bütünleşmesine yönelik ilerleme kaydedilen tüm bu süreçte zarfında özellikle Fransa'nın da İngiltere'ye karşı olan muhalefeti sebebiyle topluluğun dışında kalmıştır. Aslında İngiltere kendi çıkarları doğrultusunda toplulukların dışında kalmayı kendisi de tercih etmiştir. İngiltere için Avrupa kıtasında böyle bir yapılanma, kıta üzerinde kendi etkisinin zarar görmemesi için uzun bir süre olumsuz karşılanmıştır. Çünkü İngiltere'nin hâlihazırda İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) ülkeleriyle sürdürdüğü avantajlı ticari ilişkiler böylesi bir yapılanmadan daha kazançlı olmuştur (Akçay, 2016:8). Ancak daha sonra İngiltere, özellikle Paris ve Roma Antlaşmaları'nın başarıyı yakalaması ve Avrupa bütünleşme sürecinin başarıyla ilerleme kaydetmesi sonucunda tüm bu süreçlerin dışında kalmayı istememiş ve yön değiştirmiştir. 1961'de Harold Macmillan önderliğinde topluluğa katılma talebinde bulunmuştur. Ancak tam da bu süreçte İngiltere'nin ABD ile ve dönemin devlet başkanı Kennedy ile olan iyi ilişkileri Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle üzerinde İngiltere'ye karşı bir şüphe oluşturmıştır (Saygın ve Ultan, 2016: 72-74).

3.1.1.6. Avrupa Toplulukları'nın kurulması ve genişleme süreci

Roma Antlaşması'yla kurulan AET çatısı altında üç ayrı kurum şeklinde faaliyet gösteren topluluk, zaman içerisinde yaşanan krizler ve süreçlerin karmaşık bir hale gelmesinin anlaşılmasıyla beraber bir revizyon ihtiyacı hissedilmeye başlanmıştır. İlişkilerde ve süreçlerde karmaşa yaratan bu durum, üç kurumun tek çatı altında toplanması ve böylece bütünleştirilmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir (Bozdağ, 2000: 174). 1965 yılında, AKÇT, AET ve EURATOM olmak üzere üç topluluğun birleşmesini içeren "Füzyon Antlaşması" Brüksel'de imzalanmıştır. Antlaşma, 1967 yılında yürürlüğe konulmuş ve bununla birlikte üç topluluk "Avrupa Toplulukları (AT)" adı altında tek bir komisyon ve konsey altında toplanmıştır. Konsey, ilk oturumunu Almanya'nın başkanlığı ile yapmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013).

Avrupa bütünleşme süreci içerisinde 1969 yılı önemli bir milat olmuştur. Fransa’da De Gaulle’ün görevinin sona ermesi ve iktidarın değişmesiyle beraber Fransa’nın yaklaşımında değişimler yaşanmış ve daha ılımlı bir vaziyet kazanmıştır (Teasdale, 2016: 52). İngiltere, Fransa ve Almanya’daki aynı dönemlerde gerçekleşen hükümet değişiklikleri sonucunda, Fransa kanadında Gaulle’ün yerine seçilen Georges Pompidou’nun, Fransa’nın İngiltere’nin topluluğa üyeliği konusunda itiraz etmeyeceğini beyan etmesi, Almanya kanadında ise Willy Brandt’in “Ostpolitik” siyasi anlayışını benimsemesiyle beraber topluluk açısından bir genişleme ve derinleşme süreci de başlamıştır (George ve Bache, 2001 Aktaran Ertek, 2005: 10). Burada adı geçen Ostpolitik kavramı (Almanca: “Doğu Politikası”), Batı Almanya’nın 1960’ların sonunda başlayan dış politikasını açıklayan bir kavramdır. Willy Brandt tarafından başlatılan bu politika, Doğu Almanya hükümetini tanıyan ve diğer Doğu Bloğu ülkeleriyle ticari ilişkileri genişleten bir politika anlayışıdır (Brittanica, 2019).

Avrupa’daki politikaların daha ılımlı bir hal almasıyla beraber, 1969 yılında gerçekleştirilen “Lahey Zirvesi” ile birlikte Avrupa Toplulukları’nın genişlemesi ve derinleşme süreci başlamıştır. Bu zirvede topluluğa katılma talebinde bulunan İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile bu konuya yönelik müzakerelerin başlatılmasında karar kılınmıştır (Aktan, 2000: 176). Zirve sırasında, ortak tarım politikası, topluluk kaynaklarının topluluğa aday ülkeleri de içerecek şekilde genişletilmesi, ekonomik ve parasal birlik ile ilgili olarak birçok karar alınmıştır. Ayrıca teknolojik faaliyetleri, endüstriyel araştırma ve geliştirmeyi teşvik etmek için gerekli finansal araçları sağlamaya yönelik kararlar alınmıştır (Guzzetti, 1995: 41). Lahey Zirvesi’nde alınan başka önemli karar ise bütünleşme ve derinleşmenin gerçekleştirilmesi yönünde iki ayrı komitenin kurulması olmuştur. Bu komitelerden ilki, topluluk içerisinde ortak bir para biriminin oluşturulması hususunda çalışmalar yürütecek olan Werner Komitesidir. Diğeri ise topluluğun dış politikasına yönelik çalışmalar yürütmek için kurulan Davignon Komitesidir (Geary, 2012: 15; Mozakoğlu, 2018: 37).

1970’te onaylanan Davignon Raporu ile Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) süreci başlamıştır. Bu siyasi birliktelik düşüncesi, önceki girişimlerden farklı olarak anlaşılmaya dayanmayan ve herhangi bir yapı ya da kuruma sahip olmayan çok daha serbest bir düzenleme olmuştur. Bu anlamda, AT’nin resmi yapısının dışında ve tamamen ayrı olarak ele alınmıştır (Aybet, 1997: 126).

AT içinde bu gelişmeler yaşanırken, İngiltere tam üyelik başvurusunu yenilemiş, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) içerisinde beraber yer aldığı İrlanda, Danimarka ve Norveç de İngiltere ile birlikte üyelik başvurusunda bulunmuştur. Lahey Zirvesi ardından ilk başlatılan genişleme müzakereleri de adı geçen ülkelerle olmuştur (Ülger, 2003: 84). İki yıl süren müzakerelerin sonucunda İngiltere, İrlanda ve Danimarka 1972 yılında topluluğa tam üye olarak kabul edilmiştir. Başvuru yapan ve kabul edilen Norveç ise, kendi ülkesinde gerçekleştirdiği referandum sonucunun olumsuz çıkmasıyla beraber katılım talebini geri çekmiştir (Aktan, 2000: 176).

1973 yılında Kopenhag Zirvesi çerçevesinde bir araya gelen üye devletlerin dışişleri bakanları “Avrupa’nın Kimliği Belgesini” kabul etmek suretiyle Avrupa Birliği’ni oluşturma iradesini ilk kez ortaya koymuşlardır (Tekinalp ve Tekinalp, 2000: 10-11). Topluluğun gelişimine katkı sunan diğer bir önemli gelişme ise üye devletlerin bazıları arasında “Schengen Antlaşması” imzalanmasıdır. Batı Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında 1985 yılında Lüksemburg Schengen’de imzalanan antlaşma, taraf olan devletlerin arasında sınırların ortadan kaldırılması, ortak dış sınırların belirlenmesi, gümrük vergisi ve vize politikalarının uyumlaştırılması, polis işbirliği, adli yardımlaşma gibi maddeler içermektedir. Esas amacı üye ülkeler arasında iç sınırların tamamen ortadan kaldırıldığı bir sistem olan antlaşma 1990’da onaylanmış ve 1995’te yürürlüğe girmiştir (Özcan, 2005: 34-36). Kişilere yönelik tüm vize ve gümrük işlemlerinin kaldırılmasının yanı sıra topluluk dışında kalan ülke vatandaşlarına ortak vize ve gümrük işlemlerinin uygulanması öngörülmüştür (Sevimli ve Reçber, 2014: 393).

“İber Yarımadası Genişlemesi” olarak da tanımlanan üçüncü genişleme (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018b) döneminde ise İspanya ve Portekiz’in katılımı söz konusudur. AT genişlemesinin dördüncü dalgası ise Soğuk Savaş’ın sona ermesinin ardından gerçekleşmiştir. Bu genişleme aynı zamanda Kuzey genişlemesi olarak anılmaktadır. Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile katılım müzakereleri 1993 yılında başlatılmıştır. Avrupa Parlamentosu 1994’te aldığı kararla bu ülkelerin katılımı için yeşil ışık yakmış ve AB’nin kapılarının açık olduğunu bildirmiştir (Tatoğlu, 2006: 65). Müzakerelerin ardından 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya Birliğe katılmıştır. Bu süreçte aday olan Norveç, tıpkı 1973 genişlemesinde yaşananın benzeri bir durumla, referandum sonucunda topluluğa katılımı reddetmiştir. Böylece, toplam üye sayısı 15’e yükselmiştir (Ülger, 2003: 91-92).

1998 yılında Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile, 2000 yılında ise Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovakya ile başlayan müzakereler, Bulgaristan ve Romanya dışındaki diğer ülkelerin 2004'te AB'ye katılımlarıyla sonuçlanmıştır. Bulgaristan ve Romanya ise yolsuzlukla mücadele konusundaki eksikliklerini tamamlayarak 2007'de Birliğe üye olmuştur. Böylece, AB'nin üye sayısı 27'ye ulaşmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018a). Son olarak 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla beraber üye sayısı 28'e çıkacaktır.

3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Yaşanan Gelişmeler ve Derinleşme Süreci

1985 yılında SSCB'de Mihail Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle beraber Sovyet dış politikalarında değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimlere paralel olarak Doğu Avrupa'da bir çözülme süreci başlamıştır. Bu süreç hem Batı ve Doğu diyalogu hem de Batı'nın kendi içindeki diyalogu açısından önemli bir gelişme olmuştur (Mozakoğlu, 2018: 39).

Gorbaçov'un iktidara gelmesi tarihte önemli bir dönüm noktası olmuştur. "Glasnost ve Perestroika" yani "açıklık ve şeffaflık" ilkelerine dayalı bir politika benimseyen Gorbaçov, Doğu Almanya'daki bir konuşması sırasında "*Tarih geç kalanları affetmez*" cümlesini sarfetmiş ve Doğu Bloğu ülkelerini çağın getirdiği koşulları ve değişimi yakalamaya davet etmiştir. Bu politika, Doğu Avrupa'da büyük bir değişim sürecini başlatmıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve aynı dönemde Romanya devlet başkanı Nikolay Çavuşesku'nun devrilmesi Doğu Avrupa'daki demir perdeyi kaldırmış ve SSCB egemenliğine noktayı koymuştur (Gül, 2015: 256).

1989 yılı içerisinde Doğu Bloğu ülkelerinde yaşanan çalkantılar, Doğu Almanya içerisinde de baş göstermiş, iktidara karşı bazı gösteriler, protestolar ve ayaklanmalar başlamıştır (Klausmeier, 2015: 284). Bu ayaklanmaların ve siyasi konjonktürün bir sonucu olarak Doğu Almanya iktidarı Batı Almanya'ya geçiş konusundaki engelleri kaldırmış, sınırları açmış, dolayısıyla ilk inşa edildiği 1961 yılından 1989 yılında kadar Berlin'i yirmi sekiz yıl boyunca ikiye ayıran çok katmanlı Berlin Duvarı işlevini yitirmiştir (Bilge ve Güler, 2016: 59). Daha sonra duvar yıkılmış ve kaldırılmıştır. 1990 yılında ise Batı ve Doğu Almanya birleşmiştir.

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla beraber henüz bir yıl önce iki kutba bölünmüş bir şekilde yaşamına devam eden Avrupa'da değişim rüzgarları esmiş ve tamamen yeni bir

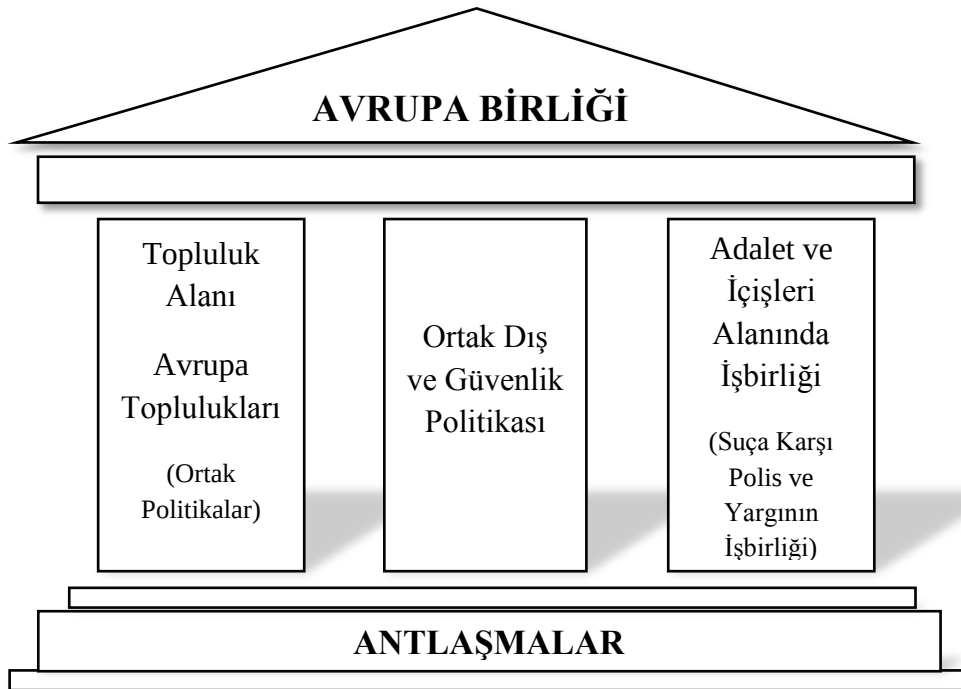
döneme girilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren yaklaşık olarak yarım asır boyunca varlığı sürdürmüş olan bu yapının sona ermesi pek çok açıdan Avrupa'nın bütünleşmesiyle ilgili önem bir kırılma noktası olmuştur (Mor, 2010: 516). Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin ekonomik ve siyasi bütünleşmeye dâhil olmasına yönelik en büyük engel ortadan kalkmıştır (Karadut, 2009: 18). Batı Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesinin bir sonucu olarak Almanya'nın AT içerisindeki ağırlığı da büyük oranda artış göstermiştir. Diğer üye devletlerin de topluluğun yapısında bazı değişiklikler yapılması talebiyle 1990'da Roma'da düzenlenen zirvede tek pazar kurulması, ekonomik ve parasal konular üzerine çalışmalar yapılması kararlaştırılmış ve çalışmalara hız verilmiştir (Bozkurt, 1993: 9-10; Öz, 2007: 38).

Bütünleşme süreci içerisinde, genişlemenin yanı sıra derinleşme çabaları da büyük önem arz etmektedir. Derinleşmenin başlangıcı 1985 yılına rastlamaktadır. 1985 yılında Avrupa Topluluğu'nun derinleşmesine yönelik kararlar alınarak topluluğu sembolize eden bazı unsurlar konusunda adımlar atılmıştır. Topluluğu temsil eden “mavi zemin üzerinde 12 sarı yıldız” barındıran bayrak, topluluğun resmi bayrağı olarak kabul edilmiş ve topluluğun resmi marşı belirlenmiştir. Kabul edilen bayrak Brüksel'de Le Berlaymont binasının önünde kabul edilen Avrupa marşı eşliğinde ilk kez göndere çekilmiştir. Avrupa'nın ortak değerleri olarak kabul edilen bayrak ve marşın kabulü, bütünleşme içerisinde önemli bir sembolik adım olarak görülmektedir (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018a; McCormick, 2014: 187-188; Erbaş, 2018: 36).

1986 yılında imzalanan ve 1987 yılında yürürlüğe konulan “Avrupa Tek Senedi” ile AT'yi kuran antlaşmalar, ilk defa kapsamlı bir şekilde revize edilmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Yeni ortak politikalar saptanırken, mevcut durumdaki politikalarda geliştirmeler yapılmıştır. Yeni maddeler eklenerek sosyal politika, sosyal uyum, çevre benzeri konularda eklemeler yapılmış ve koordineli eylemler planlanmıştır. Üye devletler arasında “Avrupa Siyasi İşbirliği” çerçevesinde dış politikada işbirliğini öngören karar da bu kapsamda alınmıştır (Uluslararası Diplomatlar Birliği, 2019). Avrupa Tek Senedi ile üye devletler arasında malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı konusu genişletilmiş ve tek bir ortak pazar altında yeniden tanımlanmıştır (Erhan vd., 2009: 14).

3.1.2.1. Avrupa Birliği yolunda antlaşmalar

Avrupa Tek Senedi ile başlamış olan köklü değişim süreci, Avrupa bütünleşmesi oluşumu içinde bugüne kadarki en önemli değişiklikleri getiren “Maastricht Antlaşması” ile ivme kazanmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018b). 1991 yılında Hollanda Maastricht’de düzenlenen bir zirve ile daha önce toplanmış olan konferanslar çerçevesinde ortaya çıkan kararları esas alarak yeni bir topluluk antlaşması yapılmasında karar kılınmıştır. 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe alınan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, “Avrupa Birliği” adını almıştır. Bu antlaşmayla AB’nin “üç temel sütunu” oluşturulmuş ve yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir. Bu üç sütun, Ekonomik ve Parasal Birlik; Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası; Adalet ve İçişlerinde İşbirliği olarak ifade edilmektedir. Üçüncü sütunu oluşturan Adalet ve İçişlerinde İşbirliği kapsamında göç ve siyasi iltica konusunda faaliyet göstermek ve işbirliği sağlamak üzere EUROPOL kurulmuştur (TBMM Kütüphanesi, 2019: 1). Avrupa Tek Para Birimi (EURO) ile ilgili sorumluluğun ve yetkilerin sahibi olacak Avrupa Merkez Bankası, bir Bölgeler Komitesi ve Avrupa Ombudsmanı da bu antlaşma ile AB’nin yapısına dahil edilen kurumlar olmuştur (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2018b). Ayrıca, bu antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle beraber “insan hakları” ve “demokrasi”, AB’ye tam üyelikte temel kriter halini almıştır (Karluk ve Tonus, 2004: 10).

Şekil 3.1. Avrupa Birliği’nin Üç Sütunu

Kaynak: Avrupa Komisyonu (2006: 5).

Kopenhag şehrinde düzenlenen Kopenhag Zirvesi'nde ise eski Varşova Paktı ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir genişleme sürecine ilişkin kararlar alınmıştır. Bu zirvede topluluğa aday ülkelerin katılımlarının öncesinde yerine getirmesi gereken kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler “Kopenhag Kriterleri” olarak anılmaktadır (Atan ve Özağ, 2003: 10). Maastricht Antlaşması ile düzenlenen adalet ve içişleri konusundaki düzenlemeler topluluk organları ve topluluk üyesi devletler tarafından yeterli görülmediği için (Özcan, 2005: 114), doğan gereklilik üzerine 1997 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren “Amsterdam Antlaşması” ile de adalet ve içişlerinin içeriği genişletilmiş ve “Güvenlik Güçleri ve Adalet Alanında İşbirliği” olarak yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, Avrupa Vatandaşlığı kavramının önemi tekrar vurgulanmış ve özgür, güvenli ve adil bir ortak alanın oluşumunun beş yıl içinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür (George ve Bache, 2001: 137; Karadut, 2009: 24-25). Amsterdam Antlaşması'nın da bazı konularda eksik kalması ve AB'nin kurumsal yapısına ilişkin olarak yeterli çözümleri üretememesi ve nihayetinde memnun edici olmayan sonuçlar doğurması üzerine 2001 tarihinde AB üye devletlerinin dışişleri bakanları tarafından “Nice Antlaşması” imzalanmıştır (Arsava 2002: 2). Nice Antlaşması Avrupa Tek Senedi'nden itibaren yapılan dördüncü revizyon ve derinleşme hareketi olmuştur. Kısa bir zaman diliminde bu kadar sayıda revizyonun yapılması AB içinde yaşanmakta olan değişimin ve yeni üye ülkelerle bütünleşme çabalarının bir ürünü olarak görülmektedir (Arman, 2004: 3). Bu antlaşma, 2004 yılında AB'nin yapacağı büyük genişleme atağına bir hazırlık niteliğinde olup, üye sayısının artışıyla beraber ortaya çıkabilecek kurumsal değişiklik gerekliliklerini tespit etmek ve bunları yeniden düzenlemek üzere gerçekleştirilen bir proje özelliğine haiz bulunmaktadır (Tezcan, 2003: 76; Kurul, 2018: 16).

AB'nin artan üye sayısı ile birlikte ortaya çıkan kurumsal yapı ve karar alma mekanizmalarının yeniden düzenlenmesi ve iyileştirilmesi amacıyla 2004'te Roma'da imzalanan AB Anayasası'nın Hollanda ve Fransa'da yapılan referandumların sonucunda reddedilmesi sonrasında, reform konusundaki ihtiyaç tekrardan gündeme gelmiş ve Anayasa Antlaşması'nın bazı bölümlerinin alınması suretiyle oluşturulan Lizbon Antlaşması 2007'de AB Zirvesi'nde devlet ve hükümet başkanları tarafından onaylanmıştır. Bu antlaşma üye ülkelerin tamamının parlamentolarında veya referandumlar sonucunda halkın onaylamasıyla birlikte 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe konulmuştur (Metin ve Altan, 2011: 138).

3.2. Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

AB'nin ortak bir dış politikaya ve ortak bir güvenlik politikasına ilişkin çabaları, gelişimleri, günümüzdeki durumu, araçları, faaliyetleri ve bu kapsamda karşılaşılan sorunlar kapsamında incelenmiştir. İlk önce bu çerçevede gösterilen çabaları incelemekte fayda görülmektedir.

3.2.1. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Çabaları

AB, bir taraftan üye sayısı bakımından genişleme gösterirken, diğer taraftan izlediği ortak politikalar bakımından da bir derinleşme süreci geçirmiştir. Ortak politikaların yanında üyelerin birçoğunun ortak para birimi olan Euro'ya geçiş yapması ile birlikte ekonomik bütünleşme başta hayal bile edilmeyecek bir hal almıştır. AB bugün yalnızca bir ekonomik birlik değil, diğer yandan da siyasi bir aktör olmak amacıyla bir gelişim süresi içerisine girmiştir. Bu gelişim sürecinin en önemli noktalarından biri AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturma çabalarıdır (Gürdalı, 2009: 136).

ODGP'nin oluşturulmasında İkinci Dünya Savaşı'nın ardından doğan bir barış ve güven ihtiyacı, özellikle Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yaşananların etkisi büyük olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Avrupa kıtasının güvenliği karşısında tehdit oluşturan unsurlarla mücadele konusunda ortak tavır takınılmıştır. SSCB yayılcılığının ve bir nükleer saldırının en büyük tehdit olarak görüldüğü bu zaman esnasında güven sorunu öncelikli sorun olarak kabul görmüş, ülkeler güvenlik konusunda NATO ile işbirliği içerisinde olmuştur (Cerny, 2005: 10-33; Şenel, 2012: 58).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılması, Sovyet tehdidi üzerine oturtulmuş olan ABD önderliğindeki Batı ittifakının sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sırasında bilhassa güvenlik ve dış politika konularında ABD ile ortak davranışlar sergileyen Batı Avrupa'nın bu konularda ABD'den daha bağımsız davranma potansiyeli ortaya çıkmıştır. Bu durum da dış politika ve güvenlik alanlarında yeni arayışlar içerisine girilmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Yugoslavya'nın dağılması ve bu sürecin sonrasında bir savaş ortamına sürüklenmesi Batı Avrupa'nın dış politika ve güvenlik konularında hem hızlı hem de ortak kararlar almasını ve etkin hareket etmesini gerektirmiştir ve hazırlıksız olunduğunu da gözler önüne sermiştir (Eralp, 2018: 219-220).

1991'den itibaren Yugoslavya'nın parçalanması, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Körfez Savaşı'nın baş göstermesi AB üye ülkelerinin böylesi bir oluşumu başlatmasında önemli ölçüde etkide bulunmuştur (Kavak, 2013: 16). Tüm bunların dışında, Orta ve Doğu Avrupa ile Kuzey ülkelerini de bünyesine dahil edecek bir biçimde genişleme politikası ile fazla sayıda yeni üye ve yeni üye adayları ile karşılaşan AB, Avrupa'nın güvenliği konusunda daha fazla rol almak amacıyla da böyle bir ortaklık politikasına yönelmiştir (Çayhan, 2002: 44).

Avrupa içerisinde ortak bir dış politika dilinin ilk örneğine Brüksel Antlaşması'nda (1948) rastlamak mümkündür. Bu antlaşmada herhangi bir taraf ülkeye bir saldırı olması halinde bütün olanaklar çerçevesinde karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma öngörülmüş ve BM Şartı'na vurgu yapılarak çok taraflılık ve savunma haklarına atıfta bulunulmuştur (Gürsoy, 2014: 81). Bu antlaşma ile İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan Batı Birliği kurulmuş, daha sonra 1954 yılında imzalanan Paris Antlaşmaları ile Almanya ve İtalya da bu oluşuma dâhil olmuş ve oluşumun adı BAB olarak değiştirilmiştir (Şöhret, 2013: 63). Bu oluşumlar güvenlik alanında gösterilen ilk çabaları temsil etmiştir.

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ODGP için daha öncesinde birçok adım atılmıştır. 1950 yılında Fransa Başbakanı Rene Pleven Avrupa devletlerinin askeri güçlerini birleştirecek uluslar üstü bir yapıyı önermiş ve ortak bir "Avrupa Ordusu" kurulmasını içeren bir "Avrupa Savunma Topluluğu" teklifinde bulunmuştur. Pleven'in planıyla başlayan bu süreç ortak dış politikaya odaklanan Fouchet I ve II. Planları ile devam etmiştir. 1970'de ise yine dış politika alanında işbirliği kurulmasına yönelik Davignon Raporu açıklanmış ve bunu takiben ASİ oluşturulmuştur. 1987'de yürürlüğe alınan Tek Avrupa Senedi ile dış politikada etkinlik sağlanmaya çalışılmıştır (Rupp, 2002: 12; Kocamaz, 2010: 954- 955; Karbash, 2013: 45-46).

Bu çabalar içerisinde daha kapsamlı bir Avrupa bütünleşmesini savunan Leo Tindemans'ın çabaları da önemlidir. 1975 yılında Tindemans, tüm Avrupa'yı gezerek Avrupa bütünleşmesi üzerine bir rapor hazırlamış ve dış politika konusunda ortak eylemlerin bütünleşme süreci üzerindeki etkisinin önemini göstermiştir. Tindemans, raporunda ortak bir dış politikanın dünya sahnesinde belirleyici bir rol edinmek amacıyla olan AT için hayati öneme sahip bir gereklilik olduğu savunmuş ve ASİ üyelerini birleşik bir cephe oluşturmaya davet etmiştir (Regelsberger vd., 1997: 1; Efe, 2008: 69).

ODGP yolunda bu çaların dışında, 1980'lerin başında Londra Raporu'nu takiben ASİ yapısına savunma bakanları ve bununla ilgili yapıların da eklenmesiyle birlikte Avrupa güvenliğini geliştirme imkânlarını arttırmak amacını güden Gencher- Colombo Girişimi ve bunu takiben 1984'de Roma Deklarasyonu ile BAB'ın yeniden canlandırılmasına yönelik çabalar da önemli gelişmeler olmuştur (Efe, 2008: 70).

Bu gelişmeler içerisinde Avrupa Tek Senedi'nin (1987) önemi çok büyüktür. ODGP'nin temellerini atan gelişmeler Avrupa Tek Senedi ile ilk kez hukuki bir dayanağa erişmiştir. Bu döneme kadarki süreçte ASİ de facto bir uygulama olarak kalmıştır. Avrupa Tek Senedi dayanışma, bütünleşme ve dış politika alanlarını ele alarak ASİ'ye bağlayıcılığa sahip hukuksal bir zemin hazırlamış ve somutlaştırmıştır (Günuğur, 1992: 17). Ayrıca, bütünleşme süreci içerisinde ilk olarak siyasi işbirliği ile ekonomik bütünleşmeye aynı ölçüde önem atfedilmiştir (Kızıltan ve Kaya, 2005: 211).

Atılan bu önemli adımlara ve gelişmelere rağmen Avrupa'nın bu konularda ortak bir politika yürütebilmesine yönelik net gelişmeler Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte oluşmaya başlayabilmiştir. 1990 yılında devlet ve hükümet başkanlarının bir araya geldiği Roma Avrupa Konseyi'nde ODGP'nin uluslararası barış ve istikrarı sürdürmek, tüm devletlerin ekonomik kalkınmalarını desteklemek, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü, insan haklarına saygıyı geliştirmek ve nihayetinde tüm ülkelerle dostça ilişkiler geliştirmek amacıyla gerektiği vurgulanmış ve etkin bir kurumsal yapıya sahip olmasının gerekliliği bildirilmiştir. Ayrıca, ODGP alanında Birliğin yavaş yavaş artmakta olan rolünün, üye devletlerin ulusal çıkarlarına ve tutumlarına zarar getirmeden ve NATO ile olan bağları güçlendirerek geliştirileceği eklenmiştir. Sonuç olarak bu konseyde ODGP ile ilgili ortaya atılan ve benimsenen hükümler Maastricht Antlaşması kapsamına alınmıştır (Efe, 2005: 70; 77).

3.2.2. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulması ve Geliştirilmesi

Bu yıllara kadar AB'nin ODGP'si hükümetler arası bir işbirliği kapsamında ele alınmış, topluluğun karar mekanizmasının dışında tutulmuştur. Ancak, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile birlikte ODGP hükümleri de ele alınmış, savunma alanında kararların ve eylemlerin hazırlanması kapsamında genişletilmiştir. Bu antlaşma ile Avrupa'nın güvenliği ve savunmasıyla ilgili bütün konular ODGP kapsamına alınmıştır (Tatoğlu, 2006: 55). Bu antlaşmayla beraber ortaya çıkan üç sütundan birini ODGP

oluşturmaktadır. AB'nin yapısının üzerine kurulu olduğu bu üç sütunlu yapıdan birinin OGDG olması, AB'nin bu konuya verdiği önemi göstermektedir.

Bu antlaşma kapsamında OGDG konusu altında düzenli bir gündem oluşturmak için periyodik bir danışma düzeni kurulmuştur. Bu düzen içerisinde Konsey, üye devletlerin hükümet başkanlarını ve devlet başkanları ile Avrupa Komisyonu Başkanı'nı bir araya getiren temel organ olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Konsey'e OGDG'nin genel prensiplerini ve politikalarını tanımlama görevi verilmiştir. OGDG ile ilgili alınacak olan kararların tanımlanan bu prensipler doğrultusunda şekillenmesi tasarlanmıştır (Whitman, 1998: 89; Mercan, 2007: 26).

Ayrıca, ortak bir güvenlik politikası çerçevesinde antlaşmaya eklenen bir bildiriyle Soğuk Savaş sırasında NATO'nun gölgesinde kalan ve bu nedenle önemli görevler alamamış olan BAB'ın Avrupa Birliği'nin güvenlik kanadına dönüştürülmesi öngörülmüştür (Çayhan, 2002: 46).

Maastricht Antlaşması kapsamında OGDG hakkında hükümler J1 maddesi kapsamında şu şekilde tesis edilmiştir (Baydarol, 1992): “Birlik üye devletleri politikalarını sürdürmelerinde sistematik bir iş birliği tesis ederek, önemli ortak yararların olduğu alanlarda ortak eylemleri kademeli olarak yürürlüğe sokarak izler. Üye devletler, Birliğin dış politikasını ve güvenlik politikasını karşılıklı sadakat ve dayanışma anlayışı içinde aktif bir biçimde ve kayıtsız destekler. Birliğin çıkarına aykırı olan ya da uluslararası ilişkilerde uyumlu bir güç halindeki etkinliğine hanel getirebilecek olan bütün faaliyetlerden kaçınırlar. Konsey bu ilkelere saygıyla itina gösterir.”

Maastricht Antlaşması ile J2 maddesi uyarınca “Ortak Tutum” iradesi ortaya konulmuştur. Buna göre (Cartou, 1996: 628; Özen, 1998: 137-138); “Üye devletler öncelikle genel çıkarlarını ilgilendiren dış politika ve güvenlik politikası konularında, Konsey içinde görüşmeler yapar, birbirlerini bilgilendirirler. Bu görüşler sonrasında Konsey gerekli görmesi halinde ortak bir tutum sağlar. Ortak tutum oy birliği ile belirlenir. Ortak tutum bir kere saptandıktan sonra tüm üye devletler bununla uyumlu politikalar izlemek zorundadırlar. Üye devletler, ayrıca uluslararası örgütler ve konferanslarda söz konusu ortak tutuma uygun hareket ederler.”

Maastricht Antlaşması ile kat edilen bu yolda, ortaya çıkan OGDG yapısı Avrupa'da meydana gelen uluslararası olaylarda ortaya konan duruş nedeniyle eleştiriler görmüş ve

sorgulanmaya başlanmıştır. AB Yugoslavya'nın dağılması sürecinde ortak bir politika belirleyememiştir. Bu süreçte üye devletler ulusal dış politikalarını uygulamayı sürdürmüşlerdir. Örneğin Hırvatistan'ın Almanya tarafından tanınması, Yunanistan'ın Makedonya'yı isminden ötürü tanımaması, Bosna'da meydana gelen soykırıma göz yumulması gibi politik duruşlar yoğun eleştiri almış ve ortak politikanın etkinliği konusunda olumsuz izlenimler yaratmıştır. Yugoslavya'da yaşanan savaş NATO müdahalesi ile durdurulabilmiş, AB kendi arka bahçesinde yaşanan olaylara müdahale edememiştir (Şöhret, 2013: 67-68).

Bu eleştirilerin ardından, Floransa (1996), Dublin (1996), Noordwijk (1997) Konsey toplantılarında AB'nin yapısına katkılar sunarak gelecek dönemlerde karşılaşılabilecek zorluklarla başa çıkılabilecek ve birliğin kurumsal ve siyasi koşullarını iyileştirmek, uluslararası politikanın daha etkin kılınması ve ODGP iyileştirmeleri konuları ele alınmış ve uzun müzakerelerden geçmiştir (European Commission, 1999).

Maastricht hükümlerinin geliştirilmesini sağlayacak olan 1997 yılında toplanan Amsterdam Zirvesi sonucunda ise 1999'da Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 11. Maddesi çerçevesinde ortaya konulan şu ifade ile ODGP geliştirilmeye çalışılmıştır (Gürdalı, 2009: 146): “Üye devletler, Birliğin dış politika ve güvenlik politikasını, bağlılık ve karşılıklı dayanışma içinde tam ve aktif olarak destekleyecektir. Üye devletler, karşılıklı politik dayanışmayı artırmak ve geliştirmek için birlikte çalışacaklardır. Birliğin çıkarlarına karşı olan veya Birliğin uluslararası ilişkilerde birleştirici güç olarak etkinliğini zedeleyebilecek herhangi bir hareketten kaçınacaklardır. Konsey bu ilkelere uyulmasını sağlayacaktır.”

Amsterdam Antlaşması'nın “Etkin ve Uyumlu Dış Politika” başlığını taşıyan bölümünde geçen hükümler çerçevesinde de ODGP açısından karar alma süreçlerine yönelik geliştirmeler yapılarak kurumsal yapısı geliştirilmeye çalışılmıştır (Özdağ ve Genç, 2005: 132-133). Bu antlaşmayla birlikte ODGP sütununa bağlı olan “Politika Planlama ve Erken Uyarı Birimi” kurulmuştur. Bu birim, ODGP'yi ilgilendiren alanlardaki gelişmeleri takip etme, analiz etme, değerlendirme ve tahmin etme işlevlerini yürütecektir. Dolayısıyla uluslararası gelişmeleri daha kapsamlı bir biçimde inceleyerek daha erken bir sürede daha etkili ve tutarlı ODGP oluşturması ve gelecekte odaklanılması gereken noktaları belirlemesi öngörülmüştür. Tüm bunlar kapsamında birime analizler, tavsiyeler ve stratejiler içeren bilgi ve belgeleri hazırlama görevi verilmiştir (Mercan, 2007: 33).

Bu antlaşma ile düzenlenen maddelerin yanında getirilen önemli bir yenilik de “Yüksek Temsilci” uygulamasıdır. Buna göre Yüksek Temsilci ODGP amaçlarına uygun bir biçimde hareket edecek ve bir bakıma “Birliğin Dışışleri Bakanı” olarak görevini yürütecektir (Özdemir, 2006: 59).

AB açısından yeni gelecek olan genişleme dalgası ile Birliğin açığa çıkabilecek yapısal bazı problemlerinin çözümlenmesi için düzenlenen bir konferans sonucunda Nice Antlaşması imzalanmıştır. 2003’te yürürlüğe alınan bu antlaşmayla Amsterdam Antlaşması’nın eksik noktaları giderilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda antlaşma, ODGP alanında da bazı değişiklikler getirmiştir (Pekel, 2013: 22). Bu değişikliklerle birlikte “Acil Müdahale Gücü” oluşturulması kararı alınmış ve güvenlik konusundaki kurumsal yapıda değişiklik yapılarak Siyasi Komite yerine “Siyasi ve Güvenlik Komitesi” getirilmiştir. Bu komitenin kriz yönetimine ilişkin olarak stratejik denetim ve siyasi eğilimleri tespit etme görevini yürütmesi kararlaştırılmıştır (Songülen, 2008: 74).

AB’nin 2004’de gerçekleşen büyük genişleme dalgasının ardından doğan ihtiyaçlar sonucunda düzenlenen Helsinki Zirvesi, daha sonraki süreçte Lizbon Antlaşması’nın imzalanması ile sonuçlanmıştır. Genişleme politikaları ile birlikte AB’nin sınırlarının genişlemesi ve yeni komşuluk politikalarının üretilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bir yandan AB’nin Doğu ve Güney sınırlarındaki ülkelerde barış ve demokrasinin gelişimini desteklerken, bir yandan sınırlarda istikrar ortamının oluşmasını sağlamak istemektedir. Bir yandan vize kolaylıkları, ticari serbestleşme gibi ortaklık ve işbirlikleri sağlanmaya çalışılırken bir yandan da idari reformlar desteklenmektedir (Turan, 2010: 43). Tüm bu durumlar önceki antlaşmaların revize edilmesi ve geliştirilmesi gerekliliğini beraberinde getirmiştir.

2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, dış eylemlere yönelik olarak AB’ye önemli bazı yenilikler kazandırmıştır. Bu anlamda en önemli yenilik, AB’nin üç sütunlu yapısının kaldırılması ve AB’ye tüzel bir kişilik edindirilmesidir. Üç sütunlu yapısının kaldırılması AB’nin dış politikalarında daha fazla koordinasyon ve tutarlılık sağlamak amacını taşımaktadır. Bir başka önemli yenilik ise Yüksek Temsilci’nin “Birliğin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası için Yüksek Temsilcisi” olarak yeniden tanımlanmasıdır. Yüksek Temsilci, AB’nin dış politikalarının temsilinin tutarlılığını tesis etmek görevini üstlenecektir. Ayrıca yeniden tanımlanan bu temsilci

Komisyon Başkan yardımcısı görevini üstelenecektir. Bu yapıya yardımcı olacak bir de “Avrupa Dış Eylem Servisi” de kurulmuştur (Cebeci, 2018: 161).

Lizbon Antlaşması ile oluşturulan yeni ODGP, tıpkı önceki antlaşmalarda olduğu gibi hükümetler üstü değil, hükümetler arası bir mahiyet taşımaktadır. Üye devletlerin ulusal güvenlik hassasiyetleri ön planda tutulmaktadır. Böylece bu yapıda üye devletler, ulusal politikalarından ödün vermeksizin AB’nin ortak bir dış politika izlemesine engel oluşturabilecek haklara sahip bulunmaktadır (Turan, 2010: 40).

3.2.3. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Bugünü

Bugün itibarıyla ODGP, Avrupa Birliği üye ülkelerinin ön planda olduğu ve oy birliği temelli karar alma yöntemine dayanan bir alandır. Hedeflerine AB Antlaşması Madde 24’te yer verilen ODGP, 2009’da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AB’nin dış eylemlerinin bir parçası halini almıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2019).

AB’nin çatışmaları çözmek ve uluslararası anlayışı geliştirmek için tasarlanan ODGP, diplomasiye ve uluslararası kurallara saygı duyulmasına dayanmakta ve AB’nin uluslararası rolünde önemli bir rol oynamaktadır. Hedefleri barışı korumak, uluslararası güvenliği güçlendirmek, uluslararası işbirliğini teşvik etmek, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirmek ve birleştirmektir. Uluslararası hukuku veya insan haklarını ihlal eden politikaları veya hukukun üstünlüğüne veya demokratik ilkelere uygunsuz politikaları etkilemek için diplomatik veya ekonomik nitelikte yaptırımlar tasarlamıştır. Yasa dışı göç ve silah kaçakçılığına karşı mücadelede önde gelen uluslararası bir aktördür. Bu kapsamda AB, dünyadaki hemen hemen tüm ülkelerle diplomatik ilişkiler sürdürmekte ve stratejik ortaklar, kilit uluslararası oyuncular, ortaya çıkan güçler ve bölgesel gruplar dâhil olmak üzere, dünyanın kilit oyuncuları ile ortaklıklar sürdürmektedir. Bu ilişkilerin karşılıklı çıkar ve faydalara dayanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. AB’nin mevcut bir ordusu bulunmadığından, AB ülkelerinin katkısı olan geçici kuvvetleri üzerinden dünyanın sorunlu bölgelerine misyonlar gönderebilmekte; yasa ve düzeni izlemek, korumak, barışı koruma çabalarına katılmak veya etkilenen nüfusa insani yardım sağlamak faaliyetleri sürdürebilmektedir. Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Dış İlişkiler Servisi nezdinde dünya çapında (Asya-Pasifik, Afrika, Avrupa, Orta Asya, Orta Doğu ve Amerika) faaliyet gösteren 140’dan fazla ofis ve

delegasyonu AB çıkarlarının ve değerlerinin korunmasına ve geliştirilmesine destek vermektedir (European Union, 2019b).

Avrupa Dış İlişkiler Servisi, AB'nin diplomatik bir organıdır. AB'nin Dış ve Güvenlik Politikasını yürütmesine yardımcı olmaktadır. Rolü, Avrupa Birliği ve halkının sesinin dünyada duyulmasını sağlamaktır. AB'ye üye devletlerin ve Avrupa Komisyonu, Konsey ve Parlamento gibi diğer AB kurumlarının dışişleri ve savunma bakanlıkları ile yakın çalışma kabiliyetine sahiptir. Aynı zamanda insan hakları, demokrasi, göç, kalkınma, krizlere müdahale, idari ve finansal konuları içeren küresel ve çok taraflı sorunlarda BM ve diğer uluslararası kuruluşlar ile güçlü bir iş ilişkisi bulunmaktadır (European Union External Action, 2019a).

AB, bünyesinde 28 üye ülke barındıran ekonomik, finansal ve ticari anlamda büyüklüğü sebebiyle dünyanın en önemli güçleri arasında bulunmaktadır. AB uluslararası platformda küresel ısınmadan Orta Doğu barışına kadar çok geniş bir yelpaze içerisinde önemli roller oynamaktadır. Diplomasi temeline dayanan ODGP, çatışmaların çözümü ve ortak bir anlayışın geliştirilmesine yönelik olarak gerek gördüğü hallerde ticaret, yardım, güvenlik ve savunma alanlarında birtakım araçlarla desteklenmektedir. Global ilişkilerde önemli roller edinen AB'nin ağırlığı, üye devletlerin ortak dış politika konusunda ortak hareket ettiği ölçüde artış göstermektedir. ODGP çerçevesinde AB, ABD, Japonya, Kanada, Rusya, Hindistan ve Çin ile eğitim, çevre, güvenlik, savunma ve insan hakları diyalogu gibi birçok alanda ilişkilere sahip olan AB bu ülkelerle düzenli zirveler düzenlemektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2019).

Avrupa Birliği Konseyi Politik ve Güvenlik Komitesi son raporuna göre (2018), AB Yüksek Temsilci/ Başkan Yardımcısı Mogherini'nin öncülüğünde ve üye devletlerle ve ortak ülkelerle yakın işbirliği içinde, kararlılıkla bu konuları ele almaya devam etmektedir. AB, temel prensibi olarak çok taraflılığı ve özünde BM olan değerlerine ayak uydurmaya devam etmekte ve sorumlu küresel yönetim ve uluslararası hukuka saygı ile çok taraflılığı ve kurallara dayalı bir küresel düzeni ve insan haklarına saygıyı aktif olarak desteklemeye devam etmektedir. Tüm bunları yaparken, AB'nin ODGP küresel stratejisi yönlendirici olmaktadır. Zorlu bir stratejik ortamda AB'yi etkileyen sayısız kriz ve tehditlerde bir güvenlik sağlayıcısı, istikrar ve güven konusunda uluslararası ortak rolünü geliştirmeye devam etmektedir. Çatışmaları, krizleri önleme ve arabuluculuk çalışmalarıyla birlikte politika odağında istikrarlı bir ilerleme kaydetmektedir. 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir

Kalkınma Hedefleri gibi küresel çerçeveleri uygulamaya devam etmektedir. Daimi Yapısal İşbirliği'nin kurulması yoluyla ortaklıklar ve Avrupa stratejik kültürünün geliştirilmesi konularında çalışmalar sürmektedir (European Council, 2018).

3.2.4. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Araçları ve Faaliyetleri

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası için AB'nin bir takım araçları bulunmaktadır. Bunlar ortak stratejiler, ortak pozisyonlar, ortak eylemler, ortak tutumlar, kararlar, uluslararası antlaşmalar, deklarasyonlar, üçüncü ülkelerle temas ve diyaloglardır (Tosun, 2007: 13- 18). AB, ele alınan bu araçlar ile ODGP çerçevesinde Çernobil Nükleer Santrali krizine destek, Ortadoğu barış sürecine destek, Yugoslavya'nın dağılması sonrası savaş ortamında insani yardım konvoylarının güvenliği, Bosna-Hersek Mostar şehrinde sivil yönetim gibi güvenlik meseleleri, seçim gözlemcilikleri, nükleer silahların kullanımı ve artmasının engellenmesine yönelik çabalar, anti personel mayın ihracatının kontrolü gibi faaliyetlerde bulunmuştur (Yılmaz, 2007: 86).

1993 yılından bu yana nükleer silahların azaltılmasından terörizme karşı mücadelede, Balkanlar'dan Doğu Timor'a kadar uzanan bir dizi dış politik sorunlara ilişkin birçok ortak politika belirlemiş, ortak eylemlere yönelik kararlar almış; Balkanlar, Orta Doğu gibi kriz bölgelerine yönelik özel temsilciler atamıştır. 1999'da Ukrayna ve Rusya'ya yönelik, 2000'de de Akdeniz'e yönelik ortak politikalar gösteren AB, komşu bölgelerde veya daha uzak bölgelerdeki krizlere, NATO ile işbirliği içinde müdahale etme yeteneği kazanmak istemektedir (Efe, 2008: 77).

Amerika'da yaşanan 11 Eylül saldırısı sonrasındaki süreçte de AB'de önemli adımlar atılmıştır. AB, Kasım 2001'de, gelecekte yaşanabilecek güvenlik riskleriyle başa çıkabilmek amacıyla "Avrupa İmkân Aksiyon Planı"nı kabul etmiş, Aralık 2002'de ise "Acil Müdahale Güçleri" kurma niyetini belirtmiştir (Özdağ, 2008: 138).

ODGP hükümlerine dayanarak AB, 1 Ocak 2003'te Bosna-Hersek'te sivil kriz yönetimi operasyonu olan AB Polis Misyonu'nu başlatmıştır. Daha sonra 31 Mart 2003'te NATO'nun Makedonya'da istikrarlı ve güvenli bir çevre oluşturma çabalarına katkıda bulunmak amacıyla Concordia Operasyonu'nu düzenlemiştir. 2003'ten bu yana ise şu alanlarda görev almıştır (Wessel, 2016: 406):

- Taraflar arasındaki ihtilaf için dürüst bir arabulucu olarak (Örneğin Aceh),
- Sınır yönetimine yardım olarak (Örneğin Moldova/ Ukrayna),
- Adalet reformunda danışman olarak (Örneğin Gürcistan),
- Polis ve cezaevi personelinin bir eğitmeni olarak (Örneğin Irak),
- Bir güvenlik sektörü reformcusu olarak (Örneğin Gine- Bissau),
- Seçimler sırasında bir güvenlik garantörü olarak (Örneğin Demokratik Kongo Cumhuriyeti),
- Bir ev sahibi ülkenin daveti üzerine bir barışı koruma görevlisi olarak (Örneğin Makedonya),
- BM Güvenlik Konseyi tarafından, uluslararası barış ve güvenlik tehdidine karşı koyarak (Örneğin Somali kıyılarındaki savunmasız gemilere karşı korsanlık ve silahlı soygunların neden olduğu durumlar),
- Uluslararası kuruluşların bölgesel barışı koruma operasyonlarına yardım etmek amacıyla yürütülen çalışmalarda (Örneğin Çad ve dolaylı olarak Darfur); ve
- Uluslararası bir geçiş yönetiminin bir bileşeni olarak (Örneğin BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu).

2018 yılının sonunda yayınlanan AB ODGP Faaliyetleri Raporu'na göre ise son yaşanan gelişmeler ışığında Balkanlar'da bir takım faaliyetler yürütmeye devam etmektedir. Barış, demokrasi, refah, güvenlik ve istikrara yönelik stratejik işbirlikleri, güvenlik ve göç, hukukun üstünlüğünü ve iyi yönetişimi, ulaşım bağlantılarını, enerji güvenliğini, dijital ekonomiyi, iş ortamını ve gençlik fırsatlarını güçlendirmek için daha fazla işbirliğine yönelik somut önlemler alınmasına dair diyaloglar kurulmaktadır. Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkilerin normalleşmesine yönelik çalışmalar sürdürülmekte, Sırbistan ile dış ve güvenlik politikalarında derinleşme çabaları sürdürülmekte ve Kosova'da AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX) görevi sürdürülmektedir. Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya ihtilaflarının çözülmesinde İzleme Misyonu ve Özel Temsilcilik kapsamında kriz yönetimi faaliyetleri sürdürmektedir. Orta Asya ortaklarıyla, yeni nesil geliştirilmiş

Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları (Kazakistan ile imzalanmış, Kırgızistan'la müzakere altında) kapsamında güçlendirilen bir dizi ikili diyalog yürütmektedir. Kolombiya'da iç savaşı sona erdirmek için Kolombiya hükümeti ile FARC hareketi arasındaki barış görüşmelerini özel bir barış elçisi atayarak destek faaliyetlerini sürdürmektedir. Güncel Suriye krizine yönelik olarak ise AB ve BM başkanlığında Suriye'ye yönelik ikinci bir Brüksel Bakanlar Konferansı'na ev sahipliği yapmış, BM liderliğindeki barış sürecine uluslararası destek toplamış ve ülke içindeki ve bölgedeki Suriyelilere insani yardımları seferber etmeyi başarmıştır. 2018 yılı için 3,5 milyar Euro ve 2019-2020 için çok yıllık 2,7 milyar Euro'luk taahhüt toplamıştır (European Council, 2018).

AB diplomasi, insan haklarının desteklenmesi, ticaret, kalkınma ve insani yardım konularında çok taraflı kuruluşlarla çalışma konusunda önemli roller oynamaktadır. AB, insan haklarını dış ilişkilerinin merkezi haline getirmiş ve bu odağı üçüncü ülkelerle siyasi diyaloglarda, kalkınma politikalarında ve yardımlarında ve BM gibi çok taraflı forumlara katılımında ifade etmektedir. AB ayrıca, ölüm cezası, işkence ve ifade özgürlüğü gibi alanları kapsayan insan hakları politikası kurallarına sahiptir. AB'nin Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı, en fazla risk altında olan ülkeler ve bölgelerde insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulması için çabalarını sürdürmektedir. Başkaca, oy hakkı bir insan hakkı olduğundan yola çıkan AB seçim gözlemciliği faaliyetleriyle dünya çapında demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü desteklemeyi amaçlayan hayati faaliyetlerde bulunmaktadır. Diğer yandan, AB ve üye devletleri, dünyanın en büyük insani yardım donörü pozisyonunda yer almaktadır. Dünya çapında afet mağdurlarına, mültecilere ve zor durumda olan insanlara hayat kurtaran yardımlar sağlamaktadır. İnsani yardım, güvenlik açığı kriterlerine ve ihtiyaç değerlendirmelerine göre sağlanmaktadır. 2015 yılından bu yana AB, 80'den fazla ülkede doğal afet veya çatışmalardan etkilenen 120 milyondan fazla kişiye gıda, barınma, koruma, sağlık ve temiz su sağlamıştır (European Union External Action, 2019a). ODGP araçlarından Seçim Gözetmenliği misyonu kapsamında 1993'deki Rusya seçimlerinden beri faaliyet gösteren AB bu alandaki etkinliğini giderek arttırmaktadır. 2018-2019 dönemi içerisinde Malawi, Senegal, El Salvador, Nijerya, Madagaskar, Pakistan, Mali, Zimbabve, Lübnan, Paraguay, Tunus ülkelerinde bu işlevi yürütmüştür (European Union External Action, 2019c).

3.2.5. Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına Yönelik Sorunlar ve Getirilen Eleştiriler

AB'nin ODGP konusunda başarı göstermiş olan faaliyetleri ve operasyonlarının yanında bazı durumlarda ise başarısız sonuçlar aldığı, süreçlerin yönetiminde ortak kararlar alamadığı ve süreçleri yönetemediği durumlar olmuştur. Tam oturmamış olan ODGP yapısına yönelik olarak sorunlar yaşamakta, bu konularda AB eleştiriler almaktadır.

AB, özellikle ekonomik alanda başarı göstermiş olan bir birlik olsa da, ODGP oluşturmakta pek başarılı olamamıştır. Bunun önemli bir sebebi de ODGP mekanizması içerisinde etkin bir karar alma yapısının olmayışıdır. Fransa ve Almanya'nın diğer üye devletlerden daha etkin bir konumda görülmesi, İngiltere'nin ABD ile birlikte hareket ettiğine dair bir iddianın söz konusu olması, üye devletlerin kendi ulusal güvenlik ve dış politika alanlarında daha çok hassasiyet sahibi olmaları da bu mekanizmanın işlerlik kazanmasını zorlaştırmaktadır (Bilecen, 2005: 143-166).

Lizbon Antlaşması'nın ardından gerçekleşen gelişmeler AB'ni zorda bırakmıştır. 2000'li yılların sonlarında ortaya çıkan parasal ve ekonomik krizle birlikte bu sorunların çözülmesine ilişkin çabalar ODGP'yi ikinci plana itmiştir. Ekonomik kriz ortamı ülkelerin kendi çıkarlarına önem vermesine neden olmuş ve ortak arayışlardan uzaklaşılmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa'daki bu kriz ortamına ek olarak, Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'ya müdahalelerde bulunması, "Arap Baharı", Suriye'deki savaş ortamı ve bunların getirdiği göç dalgaları ortak tutum belirlemeyi zorlaştırmıştır. Ayrıca Avrupa'nın batısı ve doğusu arasında da çatlaklara neden olmuştur. Ülkeler gelişmeler karşısında farklı tutumlar sergilemiştir. Ayrıca bu kriz ortamında kendine uygun zemin bulan popülist ve radikal söylemler güç kazanmış, ağırlıklarını arttırmaya başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler ulusal çıkarların ön plana alınmasını beraberinde getirmiş ve ortak politikaların gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle Lizbon Antlaşması'nın oluşturduğu kurumsal yapı ve ODGP yeterince etkin olamamıştır (Eralp, 2018: 226-227).

1990'lı yıllarda AB Yugoslavya'nın dağılması ve sonrasındaki süreçte aktif davranamamış, sorunun çözümünde belirleyici rol alamamıştır. Gerek kendi başına gerekse BM ile birlikte birçok diplomatik inisiyatif göstermesine rağmen kalıcı bir ateşkes tesis edilmesinde başarılı olamamıştır. Bölgedeki savaşı sona erdiren 1994'ten itibaren ABD'nin Sırp hedeflerine yönelik hava saldırıları olmuştur. 1997 yılından sonra Balkanlar'a ilişkin yeni bir inisiyatif başlatan AB, bu kez de 1998 yılında başlayan Kosovo'daki şiddet

olaylarıyla karşı karşıya kalmıştır. Burada da aktif bir rol almaya çalışan AB, diyalog çalışmaları sürdürüp Milošević yönetimini şiddet uygulamaktan vazgeçirmeye yönelik politikalar izlese de Milošević yönetimi anlaşılmaya razı olmamıştır. Burada da yine 1999 yılında ABD öncülüğündeki NATO birliklerinin Sırp hedeflerine yönelik hava saldırıları sonucunda olaylar yatışmıştır. Sonuç olarak AB, kendisine en yakın komşu bölge olan Balkanlar'da etkili olamamıştır. Bu nedenle uluslararası toplumda ve politik sistem içerisinde aktif bir rol almak için sorunların çözümünde etkisini hissettiremediği için başarısız görülmüştür (Demirtaş, 2018: 191-192).

AB'nin ODGP alanındaki kurumsallaşma çabalarına rağmen uluslararası bazı diğer sorunlarda da açmazları aşamadığı görülmektedir. Bu durum Irak İşgali sırasında tekrar gün yüzüne çıkmıştır. 2003 yılında baş gösteren bu işgal AB'de tartışmaları tekrar alevlendirmiştir. Almanya ve Fransa ABD'nin Irak'taki müdahalesine karşı duruş sergilerken, İngiltere ve birçok AB ülkesi ABD önderliğindeki koalisyonu destek vermiştir. Ülkeler arasında yaşanan bu ayrışmalar, birliğe yeni katılım sağlayan Doğru Avrupa ülkelerinin çoğunun da müdahale yönünde politika sergilemesiyle birlikte ortak bir görüş ortaya çıkarmakta büyük zorlukla karşılaşıldığını göstermiştir (Eralp, 2018: 222).

AB, ODGP kapsamındaki 2003 yılından sonraki eylemleri ve operasyonlarının çoğunda başarılı olmasına rağmen, büyük ölçüdeki krizleri yönetmede eksiklikler ve darboğazlar yaşamıştır. Kosova, Afganistan ve Çad krizlerinde yaşadığı sorunlar sonucunda ODGP'na yönelik problemler daha da belirginleşmiştir. ODGP misyonları için uygun görevlerin planlanması, kurumlar ve araçlar arasındaki tutarlılık, NATO ve BM başta olmak üzere diğer uluslararası kuruluşlarla koordinasyon konularında sancılı süreçler geçirmiştir (Wessel, 2016: 406).

Arap coğrafyasında 2010 yılında baş gösteren büyük çaplı halk ayaklanmaları AB dış politikasını önemli ölçüde etkilemiştir. AB, ortak dış politika oluşturma alanında başarısızlıklar yaşadığı bir dönem içerisinde Arap coğrafyasında vuku bulan bu ayaklanmalar ve çatışmalara hazırlıksız bir şekilde yakalanmıştır. AB'nin ortak kararlar almak konusundaki uyumsuz yapısı bu dönemde de kendisi göstermiştir. Ortadoğu'da yaşanan bu duruma müdahale etme konusunda yetersiz kalan AB'de ODGP konusunda uzun bir zamandır kaydedilmeye çalışılan aşamaların başarı elde edemediğini göstermiştir (Altın, 2018: 4747-4748).

Arap Baharı olarak adlandırılan bu ayaklanmalar sırasında İtalya'ya olan göç akını sonucunda İtalya, AB devletlerine yardım çağrısında bulunmuş fakat ne ekonomik ne de siyasi anlamda destek görememiştir (Elmas, 2016: 163). Benzeri bir durum Suriyeli mülteci krizi sırasında yaşanmış, Polonya ve Macaristan'ın problemin çözümünde dayanışma göstermemesi ve kararları veto etmesi ortak çözümü olanaksız kılmıştır (Akdemir, 2018: 200).

AB, ODGP ile Avrupa içerisinde ve dünya sahnesinde ortak bir güç olarak var olabilmeye ve bu yönde siyasi birliği oluşturabilmeye gayret göstermektedir. Dünya çapında güvenlik ve istikrar sağlanması konusunda çalışmakta ve bilhassa kendi sınırları içerisindeki vatandaşlarının güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, gerek Amsterdam gerek Nice Antlaşması (Gerekse Lizbon Antlaşması) ODGP konusunda eksik olan yönlerin giderilmesi ve daha etkin bir hale kavuşturulmasına yönelik olarak hükümler içermiş olsa da, AB'nin Yugoslavya, Irak krizleri, Arap Baharı, mülteci krizi gibi fiili durumlarda belirgin bir varlık gösterememesi küresel bir güç olarak henüz yeteri kadar etkin olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca ODGP, her daim NATO'nun gölgesinde kalmaktadır. Yeni katılım sağlayan devletlerle beraber üye sayısında artış olan AB'nin siyasi anlamda birliğini oluşturması bir bakıma daha da zorlaşmış durumdadır. Gerçek anlamda bir küresel güç olabilmesi açısından ODGP'nin etkinliğini arttırması gerekmektedir. AB üye devletlerinin ulusal dış politikalar çerçevesinde kararlar alma haklarından feragat edip, görüş birliği oluşturması ve ortak hareket edebilmelerinin zorluğu, ODGP için aşılması gereken en temel sorunu oluşturmaktadır (Özdemir, 2006: 54-57).

Akdemir'e (2018: 195-196) göre, AB göç ve güvenlik gibi sorunlarda da ortak bir kararlılık gösterememekte, karar alma süreçlerinde ve politikaların belirlenmesinde pasif rol almaktadır. AB üyesi ülkelerin bu ve benzeri çeşitli konularda farklı dış politika izlemesi AB'nin tek sesliliğine ve küresel aktörlüğüne zarar vermektedir. AB'nin ODGP yönetiminde sorunların üstesinden gelememe nedenleri Akdemir (2018: 195-196) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

- “AB'nin dış ilişkilerinin ilgi alanlarının ve faaliyetlerin çeşitliliği”,
- “AB'nin dış politikasındaki aktörlerin çeşitliliği”,
- “Üye devletlerin farklı konularda farklı dış politika tercihleri”.

Bugün AB bu konuda büyük bir güven ve olgunluk testiyle karşı karşıya bulunmaktadır. “Srebrenitsa” örneğinde olduğu gibi eğer kötü hazırlanmış veya tamamlanamamış operasyonlar veya krizlerin kötü yönetimi söz konusu olursa güven kaybetme ve uluslararası barış ve güvenliğin bölgesel ve küresel aktörü olarak edindiği imajının zedelenmesi sonuçlarını doğurabilecektir. Ancak diğer yandan, ODGP’nin gelişmesindeki sancılı süreçlere rağmen AB kriz yönetimi operasyonlarının çoğunda önemli adımlar da atmıştır. Dolayısıyla ODGP’nin başarısını tanımlamada yalnızca görevlerin başlangıcı ve sonuçları ele alınmamalı, uzun vadede getirileri de değerlendirilmelidir (Wessel, 2016: 407-408).

3.3. Avrupa Birliği’nin Güvenlik ve Savunma Politikası

AB’nin Güvenlik ve Savunma Politikası başlığı altında, bu konuda gerçekleştirilen girişimleri, oluşturulması, geliştirilmesi ve nihayetinde kurumsal yapısı incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak savunmaya yönelik girişimler ele alınmıştır.

3.3.1. Politik ve Savunma Birliği ve Avrupa Savunma Topluluğu Girişimleri

AB’nin oluşturulması yolunda ekonomik bütünleşmede başarılı adımlar atılmasıyla beraber, 1950’li yıllara gelinirken siyasal bütünleşme sağlamak için bir takım girişimler olmuştur. SCCB’nin 1948 yılında gerçekleştirdiği Prag darbesinin ardından Avrupa’daki savunma boşluğunu doldurabilmek amacıyla İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin’in girişimleri neticesinde 1948 yılında İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg bir araya gelerek Brüksel Anlaşması’nı imzalamışlardır. Bu anlaşmanın amacı, üyeler arasında ekonomik işbirliğin yanı sıra sosyal ve kültürel anlamda da işbirlikleri kurulması ve aynı zamanda ‘ortak bir savunma gücü’ oluşturulmasıdır (Arslan, 2005: 231). Antlaşmanın 4. Maddesine göre Avrupalı devletlerden herhangi birisinin saldırıya uğraması halinde diğer taraflar ellerindeki tüm askeri ve diğer imkânlarıyla yardım edeceklerdir (Erdem, 2011: 9). Tarafların hava güçlerinin tek bir çatı altında toplanmasını, askeri araç gereçlerin ortaklaşa üretimini, Ruhr bölgesinin ortaklaşa savunulmasını öngörmüş, ancak uygulamada pek bir başarı gösterememiştir. Bunun temel nedeni, İngiltere ve Fransa’nın ABD desteğini almadan Avrupa savunması yapılamayacağını düşünmeleridir. Tüm bu gelişmelerin sonrasında Brüksel Antlaşması’nın tarafı olan devletlerle ABD ve Kanada arasında 1948 yılında görüşmeler başlamış ve yürütülen müzakerelerin ardından 1949’da NATO’yu kuran Washington Antlaşması imzalanmıştır (Ülger, 2003: 7).

Takip eden dönemlerde, bir Avrupa Savunma Topluluğu fikri cereyan etmiştir. Bu fikir, Kore Savaşı'nın (1950) patlak vermesinin ardından doğan endişelerin bir sonucu olarak gündeme gelmiştir. Ancak buradaki sorun artık Almanya'nın yeniden silahlanması değil, bu silahlanmanın hangi biçimde olması gerekliliğiyle ilgili olmuştur (Furdson, 1980; Guzzetti, 1995: 5).

Kore Savaşı, Alman silahlanmasını Batı Avrupa'daki ABD politikasının da baskın bir teması haline getirmiştir. Bilhassa Rus yapımı tanklarla donatılmış ve Sovyet savaşçılarının desteklediği Kuzey Kore ordusunun, hafif silahlı Güney Kore birliklerini bir kenara süpürerek Güney Kore'ye girmesi sonucunda, Sovyet destekli bu istila haberinin ulaşmasıyla Batı Avrupa'da bir panik havasının oluşmasına neden olmuştur. Sovyet kaynaklı bu tehdit, savunma kapasitesini acil bir mesele haline getirmiştir (Dockrill, 1991: 22). Kore Savaşı'nın Avrupa'yı tedirgin etmesinin nedeni aynı olayın Batı ve Doğu Almanya'da da olması olasılığı olmuştur. Çünkü Kore ve Almanya'nın birbirine benzer özellikleri mevcut olup, Kore de tıpkı Almanya gibi İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ikiye bölünmüştür. Ülkenin kuzeyine Rus destekli bir komünist hükümet ve güneyde Amerikan destekli bir anti-komünist hükümet kurulmuştur. Dolayısıyla Kore'de yaşanan olayların bir benzerinin de Avrupa'da yaşanması endişesi doğmuştur (Aybet, 1997: 71). Bir diğer endişe ise Kore Savaşı için ABD'nin Avrupa'ya konuşlandığı askeri birliklerini takviye olarak Kore'ye gönderme ihtimali ile Avrupa'nın askeri anlamda güçsüzleşerek SSCB karşısında işgal riski oluşturması olmuştur (Furdson, 1980: 68).

Avrupa içerisinde yükselen bu endişeler üzerine bir Avrupa Ordusu fikri 1950'de Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nde Churchill tarafından dile getirilmiştir. Churchill, bir Avrupa Savunma Bakanı yetkisi altında birleşik bir Avrupa Ordusu'nun kurulmasını önermiştir. Ancak bu öneride ordu çok genel bir biçimde formüle edilmiş ve bu ordunun uluslararası bir otorite kontrolüne tabi olup olmayacağı konusunda açıklık getirilmemiştir. Bu nedenle Avrupa Konseyi üyeleri arasında konu hakkında tartışma ve öneriler sürmüştür (Aybet, 1997: 72).

Konu üzerinde tartışmalar, toplantılar sürerken, Monnet tarafından şekli verilen ve dönemin Fransa Başbakanı René Pleven tarafından açıklanan ve "Pleven Planı" olarak anılan bir öneri ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun her bir üye ülkesinden ortaklaşa oluşturulacak bir ordunun kurulması ve bu yeni uluslararası ordunun bir bakanlar konseyi, komite ve Avrupa parlamentosu yetkisi altına alınması yönünde bir teklif getirmiştir. Buna

göre NATO’da olduğu gibi ulusal kimlikler korunmayacak, Avrupa çatısı altında oluşturulacak olan bu yapı uluslar üstü bir statü taşıyacaktır. Önceki öneri ve taslaklara göre çok daha kapsamlı olan bu öneri uzun süren tartışmalar sonucunda kabul görmüştür (Guzzetti, 1995: 5). Ancak plan, Fransa içerisinde muhalif kesimler tarafından güçlü bir muhalefetle karşılaşmıştır. Sürdürülen plan sonuç olarak Fransa Ulusal Parlamentosu tarafından reddedildiğinden yürürlüğe konulamamıştır (Dedman, 1986: 80; Zurcher, 1975: 125).

Avrupa Savunma Topluluğu’nun kurulması konusundaki başarısızlık üzerine bu fikir üzerinden tartışmalar yürürken, 1954 yılında Londra Konferansı’nda Brüksel Anlaşması yeniden ele alınarak ve yeniden düzenlenerek, İtalya ve Batı Almanya’nın da dâhil edilmesiyle beraber BAB adını alan işbirliği kurulmuştur. Bu işbirliği, izleyen soğuk savaş yıllarında NATO’nun kurulmasıyla beraber gölgede kalmış ancak, NATO ile işbirliği içerisinde pasif bir biçimde çalışmalarını sürdürmüştür. Avrupa’nın savunmasını NATO üstlenmiştir (Arslan, 2005: 231). AB Maastricht Anlaşması ile ODGP’yi oluşturduğunda BAB daha fazla önem kazanmış, Soğuk Savaş yıllarına kıyasla daha fazla aktif bir konuma erişmiştir. Özellikle 1992 yılında açıklanan Petersberg Bildirisi sonucunda üye devletlerin askeri kapasitelerini ihtiyaç halinde BAB’a tahsis edeceklerini belirten ve BAB’ın savunma rolünü açıklayan Petersberg Görevleri ile daha güçlü bir hale gelmiştir. Ancak daha sonra Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) ile bütün değerlerini bu yeni oluşuma devredecektir. Günümüzde ise Brüksel Anlaşması’ndan kaynaklanacak hukuki bir boşluğun doğmaması için sembolik olarak mevcudiyetini korumaktadır (Gök, 2011: 50-51).

Bu zamana kadarki süreçte Avrupa’nın ekonomik ve siyasi gücüne erişebilmesi için girişilmiş olan gerek siyasi gerekse askeri amaçlı bütünleşme gayretleri başarı sağlayamamıştır. BAB önemli faaliyetlerde bulunamamış, Avrupa Savunma Topluluğu ise hayata geçirilememiştir (Çayhan, 2002: 43). Bu dönemde Avrupa bütünleşmesinin siyasal bütünleşmeden daha önce ekonomik alanda bir bütünleşme şeklinde başarılmasının daha gerçekçi bir yaklaşım olacağı düşünülmüştür (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018a).

Politika ve savunma üzerinde bütünleşmeye ilişkin girişimler 1960 yılında Charles de Gaulle önderliğinde Fransız milletvekili Christian Fouchet tarafından ortak bir yapıyı oluşturacak siyasi bir topluluk önerisi ortaya atılarak sürdürülmüştür. “Fouchet Planı” adı verilen bu önerinin amacı; “ortak çıkarlarla ilgili konularda ortak bir dış politika belirlenmesi, diğer serbest ülkelerle işbirliği içinde ortak bir savunma politikasının kabulü

ve her türlü saldırıya karşı güvenliğin artırılması, bilim ve kültür alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi ve insan hakları, temel haklar ve demokrasinin savunulması” olmuştur (Ünlü, 2009: 15).

Fouchet komitesindeki müzakereler 1961’de başlamıştır. Mevcut topluluğa paralel olarak çalışacak ve ortak bir dış politika benimseyecek bir birliği öngören bu taslağa gelen tepkiler karmaşık bir hal almıştır. Batı Almanya, İtalya ve Lüksemburg işbirliğine sıcak bakarken, NATO ve mevcut topluluğun bütünlüğü konusunda ek güvenceler talep etmişlerdir. Buna karşın Hollanda, teklifin kabul edilemez olduğunu öne sürmüştür, Belçika, başta tarafsız kalmış daha sonra ise muhalefet pozisyonuna geçmiştir. Hem Hollanda hem de Belçika heyetleri, teklif edilen birliğin devletlerarası formu ve savunma hükümleri hakkındaki ciddi çekincelerine ek olarak, İngiltere’nin doğrudan tartışmalara katılması gerektiğine inandıklarını ve müzakerelerin bunun gerçekleşmesine kadar ertelenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Daha sonra Hollanda bu konudaki tavrını netleştirmiş ve müzakerelerin sürdürülmesinin İngiltere’nin katılımına bağlı olduğunu bildirmiştir. 1961 sonuna gelindiğinde müzakereler kilitlenmiş, İngiltere’nin katılımı konusunda anlaşmaya varılamamış ve tasarı ertelenmiştir (Teasdale, 2016: 28-34).

Tüm bu eleştiriler ve yoğun muhalefet karşısında Fransa planı revize ederek ikinci kez öneriye sunmuştur. Bu tarihe “İkinci Fouchet Planı” olarak geçmiştir. Bu planda parlamentonun daha geniş bir şekilde yetkilendirildiği, mevcut yapıya dokunulmayacağı, politika, savunma ve eğitim konularını kapsadığı taahhüt edilmiştir. Ancak itirazları dindirememiştir (Genç ve Özdal, 2005: 88-90). İkinci plan, beklenenin tam aksine daha da kısa ömürlü olmuş, Fransa’ya karşı bir cephe oluşmasına neden olmuş ve ileriki müzakerelerin de başarısızlık ihtimalini önemli ölçüde arttırmıştır. Nihayetinde ilki gibi bu plan da kabul görmemiştir (Teasdale, 2016: 39-40).

3.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Çabalar, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Oluşturulması

1989 sonrası ve 1990’lı yılların başında yaşanan Berlin Duvarı’nın yıkılması, Doğu-Batı Almanya’nın birleşmesi, SSCB’nin dağılması gibi tüm Avrupa’nın kaderini değiştiren gelişmelerle birlikte Avrupa’da güvenliğe ve savunmaya yönelik işbirliği tamamen farklı bir boyut kazanmıştır. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminden kalan oluşumların yeniden düzenlenmesi gerekmiştir. Ancak, güvenlik ve savunma işbirliğinin kesin amaçları henüz

belirlenmemiş olduğundan ve yeni konjonktürde siyasal belirsizlikler söz konusu olduğundan NATO ve topluluğa ait organlar yeni rollerini ve işlevlerini tanımlamak ve değerlendirmek konusunda zor görevler almışlardır (Aybet, 1997: 167).

Doğu Bloğu'nun güvenlik örgütü ve NATO karşıtı olarak kurulmuş olan Varşova Paktı, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Doğu Bloğu'nun yıkılmasıyla kendiliğinden sona ermiştir. Bu durum, aynı amaçla kurulmuş olan ve aynı görevleri icra eden NATO'nun da kuruluş amacının ortadan kalktığı savlarının öne sürülmesine neden olmuştur. Ancak, Soğuk Savaş sonrası yeni dönem bazı sorunları ve tehlikeleri beraberinde getirmiştir. Tartışılan ülke sınırları, etnik çatışmalar, uluslararası göçler ve ilticalar gibi birçok tehdit unsuru ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Avrupa'nın güvenliğini, barış ve huzurunu tehdit eden unsurlara karşı bir güvenlik çatısına olan ihtiyacın sürdüğü anlaşılmıştır. NATO'nun devamlılığını savunan devletler, stratejilerin değiştirilerek yeni sorunlara ve risklere yanıt verebilecek bir yapının sağlanmasıyla birlikte faaliyetlerin eskisi gibi sürdürülmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir (Çakmak, 2014: 88-89).

Doğu Bloğu'nun dağıldığı böyle bir ortamda 1991 yılında yapılan Roma Zirvesi'nde NATO'nun eski geleneğinden gelen stratejilerinin yerine Soğuk Savaş sonrasında benimseyeceği yeni düzene uygun stratejilerin başlıca çerçevesi belirlenmiştir. Bu zirvede NATO'ya üye devletlerin artık SSCB tehdidi veya büyük çapta saldırı tehdidi altında olmadığı, ancak bazı risklerin sürdüğüne dikkat çekilerek NATO'nun diğer uluslararası organizasyonlarla (BAB, AB, BM) işbirliği içerisinde çalışabileceği ve misyonlarına katkı sağlayabileceğine yönelik kararlar alınmıştır (İlhan, 2002: 306).

OGSP yolunda önemli bir basamak 1994 ve 1996 arasında NATO çatısı altında bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) oluşturulması olmuştur. AGSK, NATO'nun AB-NATO üyeliklerinden birisi olmayan ülkelerin katılmak istemediği hallerde AB'nin kendi başına siyasi ve operasyonel faaliyetlerde bulunabilmesi amacıyla oluşturulmuştur (Duke, 2001: 33; Ceylanoğlu, 2007: 50).

OGSP'nin oluşturulmasında 1998'de Fransa Saint Malo'da Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ile İngiltere Başbakanı Blair önderliğinde toplanan zirve milat olmuştur. Bu zirvede İngiltere daha önce sahip olduğu politik görüşten uzaklaşarak Fransa'nın AB içinde güvenlik ve savunmaya yönelik faaliyet gösterecek bir birim kurulmasına yönelik görüşüne destek vermiştir. Bunun yanında, 1999 yılında NATO'nun Sırp güçlerine yaptığı operasyon

sırasında AB ülkeleri kendi askeri kaynakları ile NATO ve ABD'nin sahip olduğu kaynaklar ve olanakları karşılaştırma fırsatı bulmuşlar ve askeri ve teknolojik anlamda ciddi bir fark olduğunu görmüşlerdir. Bu durum, savunma alanındaki ihtiyacı ortaya çıkarmış ve çalışmalara hız verilmesini sağlamıştır (Hulsman, 2000: 36; Gürkaynak, 2011: 812).

Balkanlar'daki bu gelişmeler sonucunda AB gücünün yetersizliğinin farkına varılması, ABD ile müttefikler arasında bölgeye yönelik çıkar çatışmaları ve ABD'nin harekâtın icrasındaki tekli tutumu (öncelikler ve hedef seçiminde tek başına karar verme, NATO Komuta Sistemi yerine çoğunlukla Avrupa'daki ABD karargâhlarının kullanılması); İngiltere'nin Avrupa'ya yakınlaşma çabası ve Fransa'nın özerk Avrupa güvenlik ve savunma politikası özlemi ile bütünleşince Helsinki Zirvesi'nden sonra bağımsız bir OGSP geliştirilmesi yönündeki irade ortaya çıkmıştır (Demir, 2009: 47).

Bu süreçten sonra, OGSP'ye yönelik olarak düzenlenen zirve, toplantı ve konferanslar Tablo 3.1'de özetlenmiştir.

Tablo 3.1. OGSP Oluşturulması Kapsamında Düzenlenen Zirve, Toplantı ve Konferanslar

Tarih	Zirve/ Toplantı/ Konferans	İçerik ve Önem
Nisan 1999	Washington Zirvesi	İngiltere ve Fransa'nın ODGP'nin güçlendirilmesi yönünde uzlaşmasından sonra konuya ilişkin en önemli zirve olmuştur. Zirve, NATO'nun AB'ye yönelik politikalarının belirlendiği ve geleceğini yönlendirdiği toplantı olması nedeni ile önemlidir.
Haziran 1999	Köln Zirvesi	OGSP prensipleri belirlenmiştir. ¹ AB'nin askeri konularda bağımsız karar almasına olanak tanımış ve global güç olmasına önemli bir katkı sunmuştur. ²
Aralık 1999	Helsinki Zirvesi	Güvenlik ve savunma alanlarında önemli kararlar alınmıştır. Tüm Petersberg Görevleri'ni yerine getirebilecek bir askeri güç kurulması onaylanmıştır. ³ Avrupa Birliği Askeri Komitesi (EUMC) kurulmuştur.
Haziran 2000	Feira Zirvesi	OGSP kapsamında AB üyesi olmayan fakat NATO üyesi olan ülkelerle ilişkilerin yürütülme biçimine ilişkin kararlar alınmıştır. Güvenlik, yetenek hedefleri, AB'nin NATO kaynaklarına erişimi ve danışma düzenlerinin belirlenmesine yönelik kararlar alınmıştır. AB-NATO ilişkilerini düzenleyen rapor onaylanmıştır.
Kasım 2000	Marsilya Toplantısı	BAB'ın sona erdirilmesi kararı alınmıştır. AB Askeri Komitesi ve Askeri Karargâhının görev yönergeleri belirlenmiştir. Kriz yönetimine katılım ve kriz yönetim planları incelenmiştir.
Kasım 2000	Brüksel Yetenekler Taahhüdü Konferansı	Üye ülkeler OGSP kapsamında sağlayabilecekleri güç, teçhizat ve yetenekleri belirtmişlerdir. Eksiklikleri tespit ederek iyileştirici önlemler almak hedeflenmiştir.

Tablo 3.1. (Devamı)

Aralık 2000	Nice Zirvesi	AB'nin güvenlik alanında öngörmüş olduğu yapılanmanın hayata geçirilmesi, OGSP kapsamında BAB'ın işlevinin AB tarafından devralınması; AB Acil Reaksiyon Kuvvetinin oluşturulması ve AB sevk ve idaresinde yürütülecek harekâtlar için NATO imkân ve yeteneklerine "güvenceli erişim konuları müzakere edilmiştir.
Aralık 2001	Laeken Avrupa Konseyi	Avrupa Anayasası oluşturma kararı alınmış, bunun için aday devletlerin de iştirak edeceği bir konvansiyon toplamaya karar verilmiştir.
Haziran 2002	Sevilla Zirvesi	AGSP'nin çerçevesi genişletilerek, asimetrik tehdit ve terörizm konuları içeriğine eklenmiştir. OGSP'nin terörle mücadele alanında planlar oluşturma, önlemler alması kararlaştırılmıştır.
Ekim 2002	Brüksel Avrupa Konseyi	AB'nin genişleme süreci ve AB- NATO uzlaşması müzakere edilmiştir.
Kasım 2002	NATO Prag Zirvesi	NATO'nun uluslararası terör saldırılarının yarattığı risk ve tehditlere karşı alınabilecek tedbirleri belirlenmiş ve geleceğine yönelik kararlar alınmıştır. Yedi eski Varşova Paktı üyesinin NATO'ya dâhil olması onaylanmıştır.
Aralık 2002	Kopenhag Zirvesi	AB yönetimindeki operasyonlarda NATO kaynakları ve kabiliyetlerinin kullanılmasına yönelik anlaşma onaylanmıştır. AB tarihinin en büyük genişleme kararı (Beşinci genişleme) alınmıştır.
Haziran 2003	Selanik Zirvesi	Yüksek Temsilci Javier Solana'ya, AB'yi ilgilendiren güvenlik sorunlarını irdeleyen, üye devletlerin çıkarlarını ve vatandaşların önceliklerini göz önünde tutan bir güvenlik stratejisinin hazırlanması görevi verilmiştir. ⁴ Avrupa Savunma Ajansı (ASA) kurulması kararlaştırılmıştır.
Aralık 2003	Brüksel Zirvesi	"Avrupa Güvenlik Stratejisi" onaylanmıştır.
Aralık 2005	Brüksel Zirvesi	Afrika ile politik diyalogun geliştirilmesi ve Afrika ülkeleri ile düzenli toplantılar yapılması öngörülmüştür. Uluslararası göçün önlenmesine dair alınacak tedbirler ve AB'ye komşu ülkelerle yapılacak iş birliklerinin esasları belirlenmiştir. Terörizme karşı mücadelenin önemi vurgulanmış ve altışar aylık dönemlerde terörizmle mücadelenin değerlendirmesinin yapılması kararlaştırılmıştır. İklim değişikliği ve enerji güvenliğinin önemi vurgulanmıştır.
Haziran 2007	Brüksel Zirvesi	Üye ülkelerin sınır yönetimlerinin desteklenmesi, göç ve yasa dışı faaliyetlerin önlenmesi kapsamında Frontex'in (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı) kapasitesinin genişletilmesi ve güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır.
Aralık 2007	Lizbon Zirvesi	AB Anayasası'nı değiştiren Lizbon Antlaşması onaylanmıştır. ODGP'ye yenilik getirilerek AGSP hükümleri ile birleştirilmiştir. Birlik Antlaşmaları içerisinde ilk kez AGSP hüküm bulmuştur. ⁵ "Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilciliği" ve "Kalıcı Yapısal İşbirliği" oluşturulmuştur.
Haziran 2008	Brüksel Zirvesi	Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) kurulmuştur.

¹Çomak (2006: 102-103); ²Gürkaynak (2004:191); ³Cornish ve Edwards (2001: 593);

⁴Moustakis ve Violakis (2008: 422). ⁵Zhussipbek (2009: 71)

*Tatlıoğlu (2016: 47-79)'dan derlenerek oluşturulmuştur.

Yukarıda ele alınan zirvelerin ardından dikkat çekici nokta, önceki dönemlerde sürekli NATO içindeki AGSK'den söz edilirken, bunun yerine artık OGSP teriminin kullanılması ve açıklamalarda buna yer verilmesidir. Bu terim farklılığı, “kimlik”ten “politika”ya geçiş, ortak güvenlik ve savunma konusunda yalnızca kavramsal düzeyde tartışılan bir konu olmaktan öte uygulamaya konulacağına da habercisi olmuştur (Çayhan, 2002: 49). Daha sonraları ise Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) teriminin yerine AGSP terimi getirilmiştir. OGSP'nin katı hükümetlerarası niteliğe sahip olmasından dolayı, AB belgelerinde daha önce kullanılan OGSP tabirindeki “ortak” (common) sözcüğü 2001 yılından itibaren değiştirilerek, “AGSP” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Zhussipbek, 2008: 81). Ancak Lizbon Antlaşması'nın (2009) yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB'nin AGSP terimi tekrar OGSP olarak düzenlenmiştir (Biscop, 2010). Ancak literatürde birbiri yerine kullanılmasına rastlamak mümkündür. Bu nedenle, bu çalışmada kronolojik örgüye göre bilgiler verildiğinden bu ara yılları kapsayan kısımlarında AGSP, bundan sonraki kısımlarında da bununla doğrusal olarak OGSP terimi kullanılmış, genel olarak güncel terim olan OGSP tercih edilmiştir.

2003 yılında Brüksel Zirvesi'nde kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi “Daha iyi bir dünyada güvenli Avrupa” sloganı ile dünyaya duyurulmuştur. Stratejinin duyurumunda Avrupa kıtasının ilk kez barışçıl ve huzur içerisinde bir dönem geçirmekte olduğu ve bunda AB'nin genişleme politikaları ve kurumlar arası ve üyeler arası işbirliğinin ve ilişkilerin akılcı bir şekilde yürütülmesi sonucu bulunduğu girişimlerin çok önemli bir payının olduğu vurgulanmıştır. Güvenliğin sağlanması ve bütünleşme sürecinde NATO ve NATO aracılığı ile ABD'nin önemli katkılarının olduğu da eklenmiştir (Turan, 2010: 36).

Avrupa Güvenlik Stratejisi terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, devletlerin yıkılması ve organize suçlar olarak güvenlik için yeni tehditleri sıralamıştır (European Council, 2003).

AB yukarıda sayılan bu tehditlerle mücadele edebilmek için üç temel strateji öne sürmüştür. Bunlar (European Council, 2003):

- Tehditlere yönelik söylemler geliştirmek, önlemler almak ve kriz meydana gelmeden önce harekete geçmeye hazır olabilmek,
- Komşu bölgelerde güvenliğin sağlanması ve sınırların iyi yönetilmesi,

- Etkili çok taraflılığa dayalı bir uluslararası bir düzen geliştirilmesi.

OGSP'nin gelişiminde özellikle Lizbon Antlaşması'nın önemi büyüktür. Bu antlaşma OGSP alanında büyük önem arz eden mekanizmalar getirmiştir. Bunlardan biri “Daimi Yapılandırılmış İşbirliği/ Kalıcı Yapısal İşbirliği”dir. Bu işbirliği “en zorlu görevler için askeri kabiliyetleri daha yüksek kıstasları yerine getiren ve bu alanda birbirlerine daha fazla taahhütte bulunan üye devletler”in bir araya gelerek oluşturmayı planladıkları bir mekanizmadır. Bu anlamda bu türden görevler için daha istekli olan ve bu yeteneğe sahip olan üye devletlerarasında daha iyi bir eşgüdüm sağlanmasını ve böylece savunma yeteneklerinin geliştirilmesini amaçlamıştır. Aynı zamanda ülkelerin AB için kuvvetler tahsis etmelerini, bu alanlarda yapılan yatırımlar için işbirliği içerisinde olmalarını ve savunma araçlarını paralel bir çizgiye taşımayı taahhüt etmelerini kapsamaktadır. OGSP konusundaki diğer önemli yenilikler dayanışma ve karşılıklı yardıma ilişkin hükümlerdir. Bu hükümler bir üye ülkenin terörist saldırı ya da doğal veya insan kaynaklı bir felaketin hedefi haline gelmesi durumunda AB ve üye ülkelerinin ellerinde bulunan tüm imkânlarla bu ülkeye yardım etmesini şart koşturmaktadır (Cebeci, 2018: 162-163).

Lizbon Antlaşması'nın bir diğer yeniliği ise Konsey'in yetkisi altında çalışacak olan “Avrupa Savunma Ajansı”dır. Ajans'ın hedefleri ve rolü dört temel amaç çerçevesinde şekillendirilmiştir. Bunlar (Howorth, 2004: 497; Güç, 2008: 59):

- “OGSP'nin askeri yetenekleri konusundaki gereksinimlerini karşılayabilmek için daha anlaşılır ve sistematik bir yaklaşım benimseyerek çalışmak”,
- “Savunma yeteneklerine katkıda bulunmak ve Avrupa savunma sanayiinin yeniden yapılandırılmasına yardım etmek üzere teçhizat temininde işbirliği yapılması”,
- “Avrupa savunma teçhizatı pazarının oluşturulabilmesi ve daha derin ve yaygın düzenleyici yaklaşımların teşvik edilmesi”,
- “Savunmaya ilişkin araştırma ve teknolojilerin gelişiminin sağlanması”, olarak sıralanmaktadır.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus bulunmaktadır. Nice Zirvesi ve Anayasa Antlaşması metinlerinde olmadığı gibi Lizbon Antlaşması metninde de ortak ordunun kurulmasına dair bir düzenleme söz konusu olmamıştır. Hâlihazırda üye devletler herhangi bir operasyon durumunda gönderecekleri asker sayısına, yapacakları harcama tutarına kendileri karar vermektedir. Kolektif savunma veya ortak bir ordu hedeflerini karşılayacak bir mekanizmanın oluşturulması söz konusu olmamıştır (Kocamaz, 2010: 961).

OGSP'nin gelişimini birkaç faktör kapsamında ele almak mümkündür. İlk başta Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin Doğu Avrupa'daki etkinliğini yitirmesi, dolayısıyla Avrupa için tehdidin ortadan kalkmasıyla birlikte Avrupa'nın NATO'ya olan bağımlılığı da azalmıştır. İkinci faktör ekonomik bütünleşmede başarı gösteren ve neredeyse bu süreci tamamlayan AB'nin siyasi bütünleşmeyi de tamamlaması gerektiği düşüncesidir. Üçüncü faktör ise komşu coğrafyada, Batı Balkanlar'da yaşanmış olan krizler ve savaşlardır. Bu süreçte Avrupa kendi değerlerinin savunulmasının ve desteklenmesinin bir gereklilik olduğu gerçekliğiyle karşı karşıya gelmiştir. İlk başlarda Avrupa sınırlarında gelişen güvenlik tehditlerine ve risklerine yönelik politikalar benimseyen AB, 11 Eylül sonrasında ise uluslararası güvenlik tehditleri ve risklerine karşın güvenlik ve savunma politikasını geliştirme ihtiyacı duymuştur (Haine, 2005: 37-39; Turan, 2010: 32).

Soğuk Savaş'ın ardından iki kutuplu Avrupa düzeninin ortadan kalkmasını takiben ABD'nin yük paylaşımı konusunda artan baskıları, Avrupa güvenliğine ilişkin ilgisinin ve taahhüdünün azalması üzerine Avrupa'da duyulan endişe de OGSP'nin oluşturulmasına zemin hazırlayan diğer bir önemli faktör olmuştur (Özen, 2002: 245; Zhussipbek, 2008: 116).

3.3.3. Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Kurumsal Yapısı

OGSP, ODP'nin bir parçasıdır. OGSP, uzlaşmaya ve oybirliğine dayalı bir hükümetler arası politikadır (Crowe, 534). Üye ülkeler katılım göstermek istemediği operasyonlara katılmaya, askeri veya parasal destek göstermeye zorlanamazlar. Ortada bir uzlaş yoksa ortak bir politikadan söz etmek de mümkün değildir. Bu anlamda uzlaş sağlanamazsa operasyon da gerçekleştirilmez. Askeri imkânların çoğunluğu üye ülkelerin otoritesi ve kontrolü altında bulunmaktadır. NATO'dakine benzer bir Savunma Bakanları Konseyi bulunmamakta, kararların Avrupa Konseyi'nde onayı gerekmektedir (Ceylanoğlu, 2007: 71-72).

ODGP ve OGSP alanında karar alma mekanizması olarak hükümetler arası konferanslar sistemi benimsenmiştir, dolayısıyla bu yönüyle OGSP üye ülkelerin uzlaşısına dayanan saf hükümetler arası politika niteliği taşımaktadır. AB üye ülkelerinin Avrupa'nın güvenliği hususunda farklı vizyonlara sahip olması ve askeri imkanlar ve yetenekleri bakımından farklılıkların bulunması nedeniyle aradaki bu farklılıklar hükümetler arası karar alma mekanizmasının benimsenmesiyle giderilmeye çalışılmaktadır. Bu mekanizma her bir üye ülkenin kendi çıkarlarını koruyabilmesine olanak tanımaktadır (Zhussipbek, 2008: 81).

OGSP askeri (EUFOR) ve polis misyonu (EUPOL) olarak iki bölümden oluşmaktadır. Bu misyonların amacı, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanabilecek krizlerde Petersberg Görevleri çerçevesinde hukuki, diplomatik, insani, ekonomik ve askeri yardım yapmaktır (Söylemiş, 2007: 41).

OGSP, ortak Avrupa savunmasını BAB terminolojisinden alındığı şekliyle “kriz yönetimi” olarak nitelendirmektedir. Bu kriz yönetimi yalnızca askeri konularla sınırlı değil, sivil konuları da kapsamaktadır. Askeri operasyonlar NATO'nun desteğiyle (Concordia) veya desteği olmadan (Artemis) yürütülebilmektedir (Şalcı, 2007: 130).

AB düzenli bir orduya sahip değildir. OGSP kapsamında AB üye ülkeler tarafından ortak “silahsızlandırma operasyonları, kurtarma operasyonları, askeri danışmanlık ve yardım, çatışmaların önlenmesi ve barış gücü, kriz müdahale, barışın tesisi ve çatışma sonrası istikrarın korunması” durumları için *ad hoc* kuvvetler oluşturulabilmektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2019).

ODGP'nin siyasi veya stratejik seviyede belirlenmesinin ardından yerine getirilecek olan görevlere ilişkin ayrıntılar daha çok operasyonel veya taktiksel özellikte olmak üzere OGSP kapsamında belirlenmektedir. AB Kurucu Antlaşması ve AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'da belirtilen bağlayıcı hükümler ve yönlendirmelerin çerçevesinde ana hatları çizilen siyasi veya stratejik hedefler OGSP'nin organlarında analiz edilmekte, karar alma mekanizmalarında görevli unsurlara danışma ve yardım niteliği taşıyan bilgiler niteliğinde sunulmaktadır (Morkaya, 2011: 96). OGSP'nin faaliyetlerini yürütmekle görevleri organları; Yüksek Temsilci, Siyasi Ve Güvenlik Komitesi (SGK), Avrupa Birliği Askeri Komitesi, Avrupa Birliği Askeri Personeli, Avrupa Birliği Uydu Merkezi, Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Gelişme süreci günümüzde hala devam eden OGSP'nin önündeki en büyük engel, ülkelerin savunma bütçelerinde kısıtlamalara gitmesi ve bunun beraberinde OGSP maliyetlerini karşılama konusundaki isteksizlikleridir. Bunun yanında, AB üyesi ülkelerin büyük bir kısmının hem AB hem NATO üyeliği bulunması sebebiyle savunma harcamaları açısından çifte bir maliyete katlanmak da ülkeleri etkilemektedir (Demir, 2009: 47).

AB günümüz itibarıyla aktif bir biçimde çeşitli bölgelerde Polis, Hukukun Üstünlüğü ve Gözetim Misyonu adı altında yumuşak güç ağırlıklı olmak üzere görevlerde bulunmaktadır. Sert gücün ise büyük bir kriz durumunda kullanılması öngörülmekte, ancak ülkelere çok fazla maddi yük getirmesinin yanında gerçek bir kriz ortamında (Irak krizinde olduğu gibi) OGSP'ye ilişkin ortak iradenin oluşmasının zorluğu sebebiyle uygulamaya konulması zor görünmektedir. Bu sebeple yumuşak gücün NATO'nun görev almadığı durumlarda sivil güçle beraber kullanılması ve sert gücün NATO tarafından sağlanması, ikilemli kullanımı önleme ve uygulanabilirlik açısından kabul edilebilir bir yaklaşım olarak görülmektedir (Demir, 2009: 48).

AB, ODGP ve OGSP kapsamında son on yıllık dönemde 3 kıtada 23 sivil misyon ve askeri operasyonlar başlatmıştır. Ocak 2007 tarihi itibarıyla AB, acil müdahale operasyonları devreye sokabilme kapasitesine sahip bulunmaktadır. Askeri güç gönderilmesi ya da operasyon başlatılmasına ilişkin kararlar AB üye devletlerinin ilgili bakanları tarafından AB Konseyi'nde alınmaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2019). Bu sivil ve askeri misyonlar, sınırları yönetmekten yerel polisi eğitmeye kadar çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Korsanlıkla mücadele çerçevesinde AB Deniz Kuvvetleri'nin düzenlediği Somali kıyılarındaki "Atalanta Operasyonu" ile Güney Orta Akdeniz'deki insan kaçakçılığı ve insan ticareti ağlarının çalışma modelini bozma ve denizdeki yaşam kaybını önleme çabalarının bir parçası olarak "Sophia Operasyonu" örnek olarak gösterilebilir (European Union External Action, 2019a).

4. BÖLÜM

4. EUROPOL VE EUROPOL'ÜN GÖÇ SORUNU İLE MÜCADELESİ

Bu bölümde öncelikle EUROPOL'un oluşumu, kurumsal yapısı, yetkileri, bütçesi ve sorumlulukları ele alınmıştır. Ardından Avrupa'da göçün ve ortak göç politikasının gelişimi aktarılmıştır. Göç yönetimi, EUROPOL'un geçmiş operasyonel faaliyetleri ile birlikte yorumlanmıştır.

4.1. EUROPOL'un Oluşumu

Kamu güvenliğine ilişkin Klasik Yaklaşım'a göre, geçmişte “her devlet kendi güvenliğini sağlar” kavramı söz konusu olmuştur. Sonuç olarak, bu varsayım “devlet kamunun güvenliğini sağlar ve bunu yaparken yasal yönleri dikkate alır” düşüncesini taşımaktadır. Ancak, çıkar amaçlı suç örgütleri, küresel terör suçları, yasa dışı göç, önemli siyasi ve spor olayları, küreselleşmenin sonucu olarak devletlerin sınırlarını tahrip etmekte, bir ülkede sadece devlet tarafından güvenliği sağlamak imkânsız hale gelmektedir. Organize suçlarla mücadele için ortak bir gücün gerekliliği AB'de de ortak bir kurum kurulması düşüncelerini oluşturmuştur (Yenisey, 2009: 235-237).

Avrupa kıtasında polisiye işbirliğinin gelişimi, 1950'li yıllardan sonra hız kazanmaya başlamıştır. Avrupa devletleri, bu tarihten itibaren güvenlik konusuyla alakalı sorunları da içeren bazı bölgesel ya da global örgütlere üye olmuş, bu konular hakkında düzenlemeler içeren ikili veya çok taraflı anlaşmalar imzalamışlardır. Bunun yanında, Avrupalı devletler arasındaki polisiye işbirliğinin uzun bir süre boyunca, uluslararası nitelikte faaliyet gösteren bir örgüt olan Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (INTERPOL) bünyesinde yürütüldüğünü söylemek mümkündür. INTERPOL bünyesinde yürütülen işbirliğinin yanında Avrupa devletlerinin polisiye konularda işbirliğini kolaylaştıracak *ad hoc* nitelikli bazı bölgesel yapılar kurmuşlarsa da koordinasyon sağlamakta zorluk çekmiş ve verimli çalışmamışlardır (Kaya, 2009: 55).

Avrupa Polis Teşkilatı'nın (EUROPOL) oluşturulmasının en önemli gerekçesi, AB'nin üyeleri arasında sınırların ortadan kalkmasıyla beraber bir güvenlik açığının oluşması fikridir. Organize suçun, sınırların ötesinde bir engel olmadan işlenebileceği ve kara para aklama faaliyetlerini kolaylıkla harekete geçirebileceği iddia edilmiştir. Bu düşünceyi bir takım başka faktörlerin de tamamladığı düşünülmektedir. Bunlar, SSCB'nin

çöküşü ve Doğu Bloğu'nun yıkılması sonrası nükleer madde kaçakçılığının artış göstermesi, eski Sovyet bölgesinde organize suç şebekelerinin büyümesi ve yeni tehditlerin ortaya çıkması, uyuşturucu kaçakçılığında büyük artışlar; kara para aklama için finansal piyasaların kullanılması, organize yasa dışı göçün artması ve buna yönelik olarak göçmenlik ağlarının ortaya çıkışı olarak sıralanabilir. Dolayısıyla tüm sayılan bu tehditler karşısında ortak bir mücadele, etkili bir istihbarat analizi ve modern bir sistem gereği ortaya çıkmıştır (Bunyan, 1995: 1).

EUROPOL'un kurulmasına 7 Şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşması kapsamında karar verilmiştir. Merkezi Hollanda Lahey'de bulunan EUROPOL, 3 Ocak 1994 tarihinde Avrupa Uyuşturucu Birimi (EDU) adı altında sınırlı faaliyetlerine başlamış olup, her ne kadar başlangıcında uyuşturucu ticaretiyle mücadele faaliyetleri üzerine yoğunlaşmışsa da, giderek önemli diğer suç konularını da kapsamaya başlamıştır (INTERPOL- EUROPOL Dairesi Başkanlığı, 2013).

EUROPOL'ü kuran “EUROPOL Sözleşmesi”, 26 Temmuz 1996'da tüm üye devletler tarafından imzalanmış ve nihayet 1 Ekim 1998'de yürürlüğe girmiştir. Bir dizi yasal işlemin yerine getirilmesinin ardından EUROPOL, 1 Temmuz 1999 tarihinde tam anlamıyla faaliyetlerine başlamıştır (INTERPOL-EUROPOL Dairesi Başkanlığı, 2013). AB'nin 15 ülkesinin tamamı tarafından onaylanan Sözleşme'nin giriş kısmına göre, EUROPOL'un amacı “terörle mücadele için yasa dışı trafik, uyuşturucu madde trafiği ve diğer ciddi uluslararası suç türleri ile mücadele etmek için üye devletler arasında polis işbirliğini geliştirmek” olarak tanımlanmıştır (Orlandini, 1994: 210).

Maastrich Antlaşması ile başlayan süreç, esasında Avrupa Topluluğu Konseyi'nin, 1975 yılında Roma'da yaptığı bir toplantıyla üye devletlere güvenlik alanında işbirliği yapma çağrısıyla başlamıştır. Üye devletlerin kamu düzeninin sağlanmasından sorumlu bakanlarının, bir araya gelerek bir çalışma grubu (TREVI - Terrorism/Terörizm, Radicalism/Kökten Dincilik, Extremism/Aşırılık, Violence/Şiddet, International/Uluslararası) oluşturması önerisi, üye ülkelerce kabul edilmiştir. TREVI Çalışma grubu 1976'da çalışmalarına başlamıştır. Bununla beraber, Avrupa içerisinde yürütülmekte olan polis işbirliği çalışmaları da hız kazanmıştır (Demir, 2010: 50). ASİ kapsamında faaliyetlerde bulunan TREVI, resmi bir polisiye işbirliği konusunda kilometre taşı olmuştur (Beşe, 2002: 71).

TREVI Çalışma grubu polis işbirliğinin çerçevesini oluşturmuştur. İlk toplantının üzerine adını Roma'daki dünyaca ünlü çeşmeden alan TREVI, “üye devletler içinde terörle mücadelede karşılıklı yardımlaşmayı” geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu görev daha sonra organize suçlarla ilgili konuları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Sınır ötesi suçlarla mücadele konusundaki ilk çabaların çoğuna benzer şekilde, TREVI başlangıçta o zamanlar AET'nin mekanizmalarından tamamen ayrı bir kişiliğe sahip olmuştur. TREVI genel merkezi, bütçe, sekreteryaya ve daimi kadrolu bir kurum niteliğinde değil, bunun yerine iyi uygulamaların, deneyimlerin ve girişimlerin tartışılabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi bir gizli toplantılar sistemi etrafında yürümüştür. Bu toplantılarda bilgi, deneyim, yöntem ve teknik alışverişi yapmak ve daha fazla işbirliği için ilişkiler kurmak amaçlanmıştır. Her ne kadar TREVI, Avrupa'nın kolluk kuvvetleri arasındaki işbirliğini geliştirmeyi başarsa da, uluslararası suçlulara karşı mücadelede tam olarak yer almak için gerekli esneklikten yoksun bir yapıya sahip olmuştur (Peek, 1994: 201-207). Ayrıca, bünyesinde aldığı kararların bağlayıcılığı bulunmayan, belirli bir yaptırım gücünün bulunmadığı, resmi olmayan ve gönüllü faaliyetler yürüten ve tavsiyelerde bulunan bir nitelik taşımıştır (Chalk, 1996: 123).

TREVI ile başlayan polis işbirliğindeki bu süreç, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un 1985'te imzaladıkları Schengen Antlaşması ile daha da pekişmiştir. (Demir, 2010: 50). Sınırların ortadan kalkmasıyla beraber sınırdan geçişlerde seyahat edenlerin bilgileri, ikamet ve oturma izinlerinin takibi, ayrıca şüpheli ve terör aktivitelerinde bulunmuş veya bulunma potansiyeli olan kişilerin ve diğer suçluların takibi de güvenlik açısından bir problem unsuru olarak ortaya çıkmıştır (Clutterbuck, 1990: 125). Bu dönemde, Schengen Antlaşması çerçevesinde güvenlik konularıyla ilgili olarak çeşitli birimler kurulmuştur. Uyuşturucuyla mücadele edecek bir müdahale grubu, ateşli silah ve mühimmatların takibini yapacak bir grup, yasa dışı göçün takibini yapacak bir grup (Chalk, 1996: 126) ve nihayetinde AB sınırları içerisinde polis işbirliğinin güçlendirilmesini, aranan suçluları veya çalınan malları takibini yapacak bir bilgisayar sistemi olan “Schengen Bilgi Sistemi” verinin dolaşımına ilişkin çalışma grubu bünyesinde kurulmuştur. Bununla birlikte, bilgi alışverişi yeterli olmamıştır. İspanya tarafından desteklenen Almanya, Amerikan FBI (Federal Soruşturma Bürosu) modelinden esinlenerek suçlulara karşı sıcak bir takip ve tutuklama hakkı verecek olan gerçek bir Avrupa federal polis kuvveti kurulması yönünde çağrıda bulunmuş, ancak Fransa, İngiltere ve Topluluk ülkelerinin birçoğu bu fikre karşı çıkmışlardır (CVCE, 2016).

Sınır ötesi suçlara ve giderek artan organize suçlara karşı mücadelede Avrupa işbirliğini daha da arttırmak için, bu kez Almanya Şansölyesi Kohl yeni bir Avrupa Ceza Soruşturma Birimi'nin kurulmasını önermiştir (Orlandini, 1994: 210). Lüksemburg'da toplanan TREVI III. Çalışma Grubu ve 1990 yılında yapılan alt grup çalışmaları sonucunda Haziran 1991'de TREVI Bakanları Avrupa Uyuşturucu İstihbarat Ünitesi (EDIU) olarak ifade edilen bir Avrupa Uyuşturucu İstihbarat Ünitesi'nin kurulmasına karar vermiş ve onaylamıştır. Bu kararı takiben Kohl ve Fransa Cumhurbaşkanı Mitterand önderliğinde hükümetler arası işbirliği doğrultusunda bir çalışma birimi olarak tasarlanmış olan merkezi bir Avrupa Polis Teşkilatı kurulması önerisi gelmiştir. EUROPOL fikri ilk kez burada ortaya atılmış, ancak ilk etapta bu düşünce benimsenmemiştir. Maastricht Antlaşması çerçevesinde 1993 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nin ardından EDU kurulmuş, 1994'te faaliyetine başlamış ve EUROPOL'ün öncüsü olmuştur. Dolayısıyla uyuşturucu madde kaçakçılığıyla mücadele faaliyetleri çerçevesinde başlayan bu süreç zaman içinde farklı suç konularını da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bu sürecin sonunda EUROPOL Sözleşmesi imzalanmıştır (Köktaş, 2000: 63; Santiago, 2000: 45-47; Güneyisi, 2006: 76-77).

EUROPOL'ün yaratılmasındaki ilk büyük aşama olan, Lahey merkezli EDU'ya kadar Avrupa'daki polis işbirliği bir kurumdan ziyade mobil bir ünite gibi işlemiştir. AB, EDU'yu merkezileştirmek ve resmileştirmek suretiyle TREVI'ye göre daha yapılandırılmış ve kurumsallaştırılmış bir yapıyı sağlamış ve polis kuvvetleri arasında daha yakın bir işbirliğinin kurulmasına olanak tanımıştır. Bu durum EUROPOL'ün uluslararası merkezi otorite ağırlığının temellerini atmıştır. Avrupa çapında polis işbirliğini en üst düzeye çıkarmak için, TREVI ve Avrupa Konseyi tarafından her bölgedeki birime veri almaktan ve göndermekten sorumlu bir temas noktası kurulması gerekliliği hissedilmiş ve bu da EUROPOL'ün oluşumunu hızlandırmıştır (University of Exeter, 2019).

AB'nin oluşumu sürecinde imzalanan ve yürürlüğe giren anlaşmalar çerçevesinde polisiye işbirliğinin gelişiminin bir özeti aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.1. Antlaşmalar Çerçevesinde Polisiye İşbirliğinin Gelişimi

Antlaşmalar	Gelişmeler
Maastricht Antlaşması	Üye ülkeler arasında, adalet ve içişleri konularında işbirliğini, güvenlikle ilgili düzenlemeleri içeren ve kurumsallaşmayı amaçlayan üçüncü sütun oluşturulmuştur. Bu çerçevede, polisiye işbirliği de dâhil olmak üzere, bazı konular ‘ortak çıkar meseleleri’ olarak tanımlanmıştır.¹ İltica politikaları, bireylerin sınırlardan geçişlerine ilişkin düzenleme ve kontroller, göçmen politikaları ve üçüncü ülke uyruğuna sahip kişilere yönelik politikalar, uyuşturucu madde ile mücadele, dolandırıcılıkla mücadele, sivil ve kriminal meselelerde adli işbirliği, gümrüklerde işbirliği bu ortak çıkar meseleleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, adalet ve içişleri ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren yapıların bir araya getirilmesi ve merkezileştirmesi öngörülmüştür. EUROPOL’ün kurulması kararı alınmıştır.
Amsterdam Antlaşması	Üçüncü sütunun yapısı da değiştirilmiştir. Maastricht’de “Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği” adını taşıyan bu sütun, Amsterdam’da “Cezai Meselelerde Polisiye ve Adli İşbirliği” adıyla ele alınmıştır. Ayrıca, üçüncü sütun kapsamında ele alınan bazı konular da birinci sütuna kaydırılmıştır. Schengen Antlaşması bir protokolle AB’nin yetki alanına dâhil edilmiştir. İlgili protokol uyarınca, Schengen düzenlemeleri de AB’nin yapısı içine alınmıştır. Bu çerçevede uluslararası dolandırıcılık, organize suçlar, ırkçılık, uyuşturucu kaçakçılığı, insanlığa yakışmayacak muameleler ve çocuklara karşı işlenen suçlar başta olmak üzere, tüm uluslararası suç biçimleri ile mücadele bu sütunun temel görev alanı olarak belirlenmiştir.²
Nice Antlaşması	Suçlarla mücadeleyi güçlendirmek için ulusal savcılardan, yargıçlardan veya polis memurlarından oluşan Avrupa Adli Birimi’ne (EUROJUST) görevler yüklenmiştir. Polisiye konularda daha geniş daha derin bir işbirliği yapılmasını öngören ‘güçlendirilmiş işbirliği’ prensibi benimsenmiştir.
Lizbon Antlaşması	Üç sütunlu yapı sonlandırılmış, polisiye işbirliğini de düzenleyen üçüncü sütun bütünüyle ortadan kalkmıştır.³ Üçüncü sütun kapsamında ele alınan konuların önemli bir bölümü “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı” adını taşıyan 5. başlık kapsamında ele alınmıştır. İç güvenlik konusunda operasyonel işbirliğinin teşvik edilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla Konsey bünyesinde bir daimi komitenin kurulması öngörülmüş, Birliğin cezai suçların önlenmesi, saptanması ve soruşturulması maksadıyla tüm üye devletler arasında işbirliğini geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca EUROPOL’ün görevi tanımlanmıştır. Üye devletlerin ya da üçüncü ülkelerin ilettiği bilgilerin toplanması, saklanması, işlenmesi, çözümlenmesi ve alışverişi de EUROPOL’ün başlıca görevleri arasında yer almaktadır. Yine bu çerçevede, EUROJUST ile iletişim halinde, üye devletler ile ortak hareket ederek soruşturmalar yürütmek ya da yürütülen soruşturma ve operasyonların koordinasyonunu, örgütlenmesini ve gerçekleştirilmesini sağlamak da EUROPOL’ün görevi olarak belirtilmiştir. Böylece EUROPOL ilk kez resmi bir yapı kazanmış, AB kurumu haline getirilmiş ve güçlendirilmiştir.

¹ Monar (2000:43); ² Tezcan (2001: 292); ³ Peers (2009: 1-2).

*Kaya (2009: 60-66)’dan derlenerek oluşturulmuştur.

Yukarıda ele alınan gelişmeler çerçevesinde Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ile yapılan iyileştirmelerle 2000’li yıllarda ve bilhassa 11 Eylül saldırılarından sonra İçişleri ve Adalet alanındaki çalışmalar daha da ivme göstermeye başlamış ve AB’nin suçla mücadelede siyasi kararlılığı daha belirgin bir hal almaya başlamıştır. Bu dönem içerisinde

EUROPOL'ün yetkileri genişletilmiş ve Eurojust gibi adli kurumlarla destek alanı yaratılmıştır. Eurojust ülkelerarası işbirliğinde özellikle cezai alanda suçla mücadelede soruşturma ve kovuşturmalar bakımından ortak bir zemin hazırlamıştır (Asan, 2007: 110). Ancak EUROPOL'ün net bir görev tanımının yapılp çerçevesinin çizilmesi ve AB'nin bir kurumsal organı olmasıyla beraber güçlenmesi Lizbon Antlaşması ile sonraki süreçte gerçekleşmiştir.

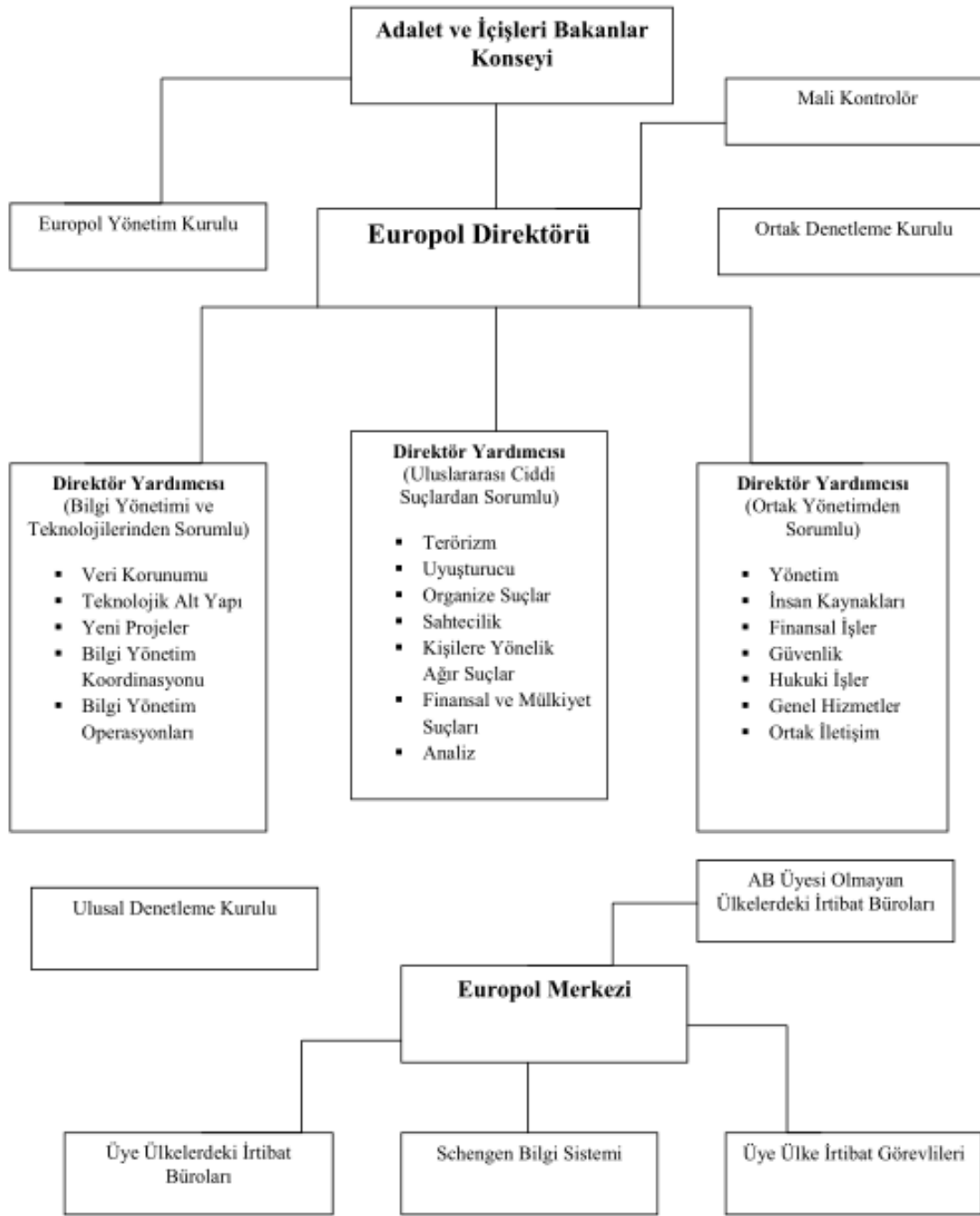
4.2. EUROPOL'ün Kurumsal Yapısı ve Yetkileri

Merkezi Hollanda Lahey'de bulunan EUROPOL'ün 2019 yılı itibariyle bünyesinde tüm AB ülkelerine yayılmış bir biçimde yaklaşık 1300 personeli bulunmaktadır. Merkezinin Hollanda'da bulunması ve ayrıca istihbarat takip merkezinin İspanya'da kurulmuş olması sebebiyle en çok personeli bu ülkelerde bulunmaktadır. Bu ülkeleri İtalya, Yunanistan, Romanya, Almanya, Fransa, Polonya, Belçika ve İngiltere takip etmekte, listenin sonundaki Lüksemburg'da ise bir personel hizmet vermektedir. Bunun yanında, AB üyesi olmayan ülkeler ve çeşitli kuruluşlarda Eurapol temsilcileri bulunmakta ve bu temsilciliklerde EUROPOL personeli faaliyet göstermektedir (EUROPOL, 2019a).

EUROPOL, EUROPOL'ün yasal temsilcisi olan ve AB Konseyi tarafından atanan bir Direktör tarafından yönetilmektedir. EUROPOL'ün Yönetim Kurulu stratejik rehberlik sağlamakta ve EUROPOL'ün görevlerinin uygulanmasını denetlemektedir. Her AB ülkesinden ve Avrupa Komisyonu'ndan bir üst düzey temsilci içermektedir. Her AB üye ülkesinin EUROPOL ve diğer ulusal kurumlar arasındaki irtibat organı olan bir EUROPOL Ulusal Birimi bulunmaktadır. Oluşturduğu stratejiler ve yıllık çalışma programları çerçevesinde belirlenen hedefler doğrultusunda faaliyet göstermektedir (European Union, 2019d). EUROPOL'ün görev yetki ve sorumlulukları organlarına göre incelendiğinde ise yönetim kurulu, Adalet ve İçişleri Bakanlar Konseyi tarafından her üye devletin bir temsilcisi atanması sureti ile oluşur. Faaliyetleri denetler, teknik imkân, bütçe ve personel imkanlarını göz önüne alarak geleceğe ait planları belirler. Direktör beş yıllığına atanır. Yönetim Kuruluna karşı sorumludur ve toplantılara katılır. Yönetim Kurulunun kararlarının uygulanmasından ve mali planının hazırlanmasından sorumlu olmakla beraber EUROPOL'ün uluslararası alandaki temsilcisidir. Anlaşma yapma yetkisine sahiptir. Ayrıca Her üye devlette EUROPOL ulusal irtibat bürosu vardır. EUROPOL ile ulusal otoriteler arasındaki irtibat ve iletişimi sağlar. EUROPOL ile bilgi, istihbarat, tavsiye ve haber paylaşımında bulunur. Ancak bir zorunluluk söz konusu değildir. Ayrıca üye ülke otoriteleri

bir olayla ilgili bilgi ve istihbaratı paylaşmayı uygun görmediği takdirde irtibat bürosu da buna göre davranmak zorundadır. Üye devlet ulusal irtibat büroları tarafından EUROPOL bünyesinde çalışmak üzere atanırlar. İrtibat görevlisi kendi ulusal irtibat büroları ile EUROPOL arasında karşılıklı bilgi paylaşımını ve diğer irtibat görevlileri ile işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla görevlidirler (Bigo, 2000: 70). EUROPOL tarafından veri elde etme, depolama, işleme ve kullanma aşamalarında bireylerin haklarının ihlal edilmemesi ve kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla EUROPOL Sözleşmesinin 24. maddesi gereğince ise Ortak Denetleme Kurulu oluşturulmuştur. Ortak Denetleme Kurulu EUROPOL'ün faaliyetlerini denetlemenin yanında mevcut problemlere de çözüm bulmak görevine de sahiptir (Bruggeman, 2002: 266). Ulusal denetleme kurulu ise Ülke vatandaşları kendisi ile ilgili bilgilerin herhangi bir şekilde EUROPOL kayıtlarında yer alıp almadığını ve bu işlemin hukuka uygun olarak yapıp yapılmadığını Ulusal Denetleme Kurulundan öğrenme hakkına sahiptir. EUROPOL bütçesi üye ülkelerin bütçelerinden yaptıkları katkılarla finanse edilmektedir. Bu söz konusu kurulda EUROPOL'un yıllık hesaplarını kontrole tabi tutup Konseye teslim eden organı ise mali kuruldur (Yardımcı, 2008: 59-61).

Diğer uluslararası polis örgütlerinden farklı bir biçimde EUROPOL, hiyerarşik bir yapı içerisinde profesyonel polisler tarafından kurulmamıştır. AB'nin siyasi ve adli üst organlarının aldıkları kararların bir sonucu olarak kurulmuş bir yapıya sahiptir (Deflem, 2006: 340). Ancak EUROPOL'ün kendi içerisinde belirli bir hiyerarşik düzeni bulunmaktadır. Buna ilişkin bir şekil aşağıda verilmiştir.

Şekil 4.1. EUROPOL'ün Organizasyon Şeması

Kaynak: Yardımcı (2008: 62)

EUROPOL demokratik olarak bir kontrol ve yönetim denetimi sistemi temelinde yönetilmektedir. AB adalet ve içişleri bakanları, milletvekilleri, diğer AB organları, tüm AB üye ülkelerinin çizdiği bir yönetim kurulu ve müdürlüğü, EUROPOL'ü yönetmede ve hesap verebilirliğin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. EUROPOL, 2010'dan beri bir resmi AB teşkilatıdır. Tüm AB üye ülkelerinden ilgili bakanları içeren Adalet ve İçişleri Bakanları Konseyi'ne karşı sorumludur. Konsey, EUROPOL'ün ana kontrol ve rehberliğinden

sorumludur ve teşkilatın Genel Müdürü ve Genel Müdür Yardımcılarını atamaktadır. EUROPOL Tüzüğü'nün 10 (3) maddesi, Yönetim Kurulunda dengeli bir cinsiyet temsili ilkesinin de dikkate alınmasını gerektirmektedir. 2019 yılı itibarıyla EUROPOL Yönetim Kurulu'nun cinsiyet bileşimi 42 erkek ve 11 kadından oluşmaktadır (EUROPOL, 2019a).

EUROPOL, Avrupa içinde ve dışında 500'den fazla kolluk kuvvetini birbirine bağlayan, teknolojik bir platform sağlamaktadır. Bu platform, büyük bir topluluğa ortak bir ağ üzerinden bağlanma ve bilgi toplama kabiliyeti sunmaktadır. Kişisel veriler dâhil olmak üzere tüm verilerin toplanması ve işlenmesi EUROPOL'ün faaliyetlerinin merkezindedir. Hem kişisel veriler içerdiğinden hem de istihbarata yönelik gizli bilgiler içerdiğinden verinin korunması ve güvenliği büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle teşkilat, kolluk dünyasında en sağlam veri koruma çerçevelerinden birini oluşturmuştur. Veri Koruma Birimi, EUROPOL'ün ayrılmaz bir parçasıdır ve tüm veri koruma konularında ilk temas noktasıdır. Birim, EUROPOL'ün Yönetim Kurulu tarafından atanan Veri Koruma Görevlisi tarafından yönetilmektedir. EUROPOL ve AB üye devletleri arasında veri işlenmesi ve alışverişi ile ilgili olarak, Veri Koruma Görevlisi, uygulanabilir veri koruma kurallarının tüm kişisel veri alışverişi biçimlerine uygulanmasını sağlamaktadır. Herhangi bir kişi, kendisiyle ilgili kişisel verilerin EUROPOL tarafından işlenip işlenmediği hakkında bilgi alabilmekte, bunun için EUROPOL'e bir talepte bulunabilmektedir. Teşkilatın, konuyla ilgili kişisel verilerin EUROPOL'de işlenip işlenmediğine dair bilgi sağlaması için yasal bir yükümlülüğü bulunmaktadır (EUROPOL, 2019a). Başkaca, üçüncü devlet ve kurumlar da EUROPOL sistemine direkt olarak veri işleme olanağına sahip bulunmaktadır. EUROPOL'ün yasal mevzuatına göre (Ülkelerin de yasal mevzuatına uygun olması halinde) yetkili olunan bir alanda suç işlemiş veya suça iştirak etmiş olduğundan şüphelenilen ya da bu tip suçlardan hüküm giymiş olan bireylerin, ayrıca suç işleyeceğine dair hakkında ciddi bulgular edinilen bireyler hakkında veri girişlerine imkân tanınmaktadır (Demir, 2010:67).

EUROPOL işlenen bu veriler kapsamında irtibat görevlileri sistemiyle faaliyet yürütmektedir. Her bir AB üyesi ülkenin kendi toprakları içerisinde bir EUROPOL Ulusal Bürosu ve EUROPOL karargâhında bir irtibat görevlisi bulunmaktadır. Bu irtibat görevlileri sayesinde EUROPOL merkeziyle EUROPOL Ulusal Büroları'nın doğrudan irtibat halinde olduğu bir yapı sağlanmaktadır. Bu yapı içerisindeki irtibattan sorumlu tüm birimlerin EUROPOL'e bilgi iletmesi zorunludur. Ancak, bir istisna olarak, üye ülkeler kendi ulusal çıkarlar bakımından çok önemli olarak gördükleri ve EUROPOL'e sağlayacağı faydaya

kıyasla ellerinde tutmayı daha önemli gördükleri bilgileri EUROPOL'le paylaşmama serbestliğine sahiptirler (Benyon, 1996: 367; Yardımcı, 2008: 57).

EUROPOL, üye ülkelerin Ulusal İrtibat Noktaları ile arasında güvenli bir şekilde irtibat kurmasını sağlayan, tamamen kapalı bir ağ üzerinden şifreli ses ve bilgi transferine izin veren bir iletişim ağı üzerinden faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca EUROPOL merkezinde AB üyesi olmayan üçüncü ülkelerle EUROPOL Merkezi arasında güvenli bir irtibat ağını kurabilmek için bilgisayar ağından fiziksel olarak tamamen ayrılmış yeni bir ağ kurulmuş olup üçüncü ülkelerle irtibat adı geçen bu ağ üzerinden yürütülmektedir (Güneyisi, 2006: 89). Türkiye de imzalamış olduğu ortak işbirliği anlaşması çerçevesinde bu sistem içerisinde bulunmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü INTERPOL- EUROPOL Dairesi Başkanlığı çerçevesinde Türk Emniyet Teşkilatı EUROPOL ile daimi iletişim halinde bulunmakla beraber, EUROPOL'ü temsilen bir personel ülkemizde faaliyet göstermektedir.

2010 yılından bu yana, EUROPOL'ün AB kuruluşu statüsüne erişmesinden sonra bütçesi AB genel bütçesinden karşılanmaktadır. Ayrılan bütçe, ülkelerin gayri safı milli hasılları üzerinden hesaplanan katkılardan oluşmaktadır. EUROPOL'ün bütçesiyle ilgili düzenlemelerden Avrupa Parlamentosu sorumlu bulunmaktadır. Avrupa Parlamentosu ile birlikte Konsey, EUROPOL'ün bütçesini onaylamakta ve EUROPOL'ün çalışmaları ile ilgili düzenlemeleri kabul etmektedir. Avrupa Parlamentosu, AB Konseyi ile beraber ve Avrupa Komisyonu ve EUROPOL Yönetim Kurulu'nun önerileri doğrultusunda EUROPOL'ün bütçesine karar vermektedir. Ayrıca Avrupa Parlamentosu EUROPOL'ü denetlemelemede önemli bir rol oynamaktadır. Teşkilatın yıllık ödemelerinin denetiminin sorumluluğunu taşımaktadır. EUROPOL'ün kesin mizanları, mali tabloları ve bütçe uygulama raporlar çerçevesinde açıklanmakta ve şeffaf bir biçimde paylaşılmaktadır. Mali tablolar, EUROPOL Mali Tüzüğü ve Avrupa Komisyonu Muhasebe Görevlisi tarafından kabul edilen ve tahakkuk esaslı muhasebe ilkelerini izleyen Avrupa Komisyonu muhasebe kural ve yöntemlerine uygun olarak hazırlanmaktadır. Bütçe uygulama raporları, parayla ölçülebilme muhasebe ilkesine dayanarak hazırlanmaktadır. EUROPOL'ün yıllık hesapları, Avrupa Sayıştay tarafından yapılan dış denetime tabi bulunmaktadır (EUROPOL, 2019a).

EUROPOL'ün görev alanları, yetkileri ve sorumlulukları incelendiğinde ise bilgi alışverişi, istihbarat analizi ve tehdit değerlendirmesi yaparak ulusal makamlara yardım

eden AB'nin kanun uygulayıcı kurumu olduğu görölmektedir. Teşkilat terörizm ve siber suç, uyuşturucu kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı gibi uluslararası suçlarla ilgilenmektedir.

AB'nin yasa uygulayıcısı olan EUROPOL, AB'nin suça yönelik istihbarat faaliyetlerini yöneten kuruluştur. Temel amacı, uluslararası niteliğe haiz organize suçların engellenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesinde üye ülkelerin yetkili ve sorumlu mekanizma ve organlarının etkinliğinin ve aralarındaki işbirliğinin arttırılmasıdır. EUROPOL'ün görevi, özellikle suç örgütlerini hedef alarak, AB'nin suç örgütlerine karşı yasaların uygulanmasına ilişkin hedeflerine ve çalışmalarına önemli bir katkı sağlamaktır (Güneyisi, 2006: 79).

EUROPOL'ün temel amaçları ve görevleri şunlardır (EUR-Lex, 2019):

- Bilgi toplamak, depolamak, işlemek ve analiz etmek,
- AB ülkelerine, topladığı ve analiz ettiği bilgiler ve cezai suçlar arasındaki bağlantıların bildirilmesi,
- AB ülkelerine soruşturmalarda yardımcı olmak, istihbarat ve analitik destek sağlamak,
- AB ülkelerinin kolluk kuvvetlerinin eylemlerini desteklemek veya güçlendirmek için soruşturma ve operasyonları koordine etmek, düzenlemek ve uygulamak,
- AB ülkelerinden belirli durumlarda soruşturmalar başlatmasını, yürütmesini veya koordine etmesini ve ortak araştırma ekiplerinin kurulmasını önermelerini istemek,
- AB ülkelerini, siber suç biçimlerini önleme ve bunlarla mücadelede desteklemek,
- Olası tehditleri ve riskleri değerlendirmek ve raporlamak,
- Euro para birimi sahteciliği ile mücadele etmek.

EUROPOL'ün vizyonu ise, başlıca bilgi merkezi olarak hareket ederek, çevik operasyonel destek sağlayarak ve ortak ağ ile birlikte Avrupa sınırları içerisinde polisiye çözümler sağlayarak AB'deki ciddi uluslararası ve organize suç, siber suç ve terör tehditlerine karşı etkili bir AB tepkisi sağlamaktır. Mümkün olan en iyi hizmeti sağlamak,

doğruluk, hesap verebilirlik, sürdürülebilir ortaklık, fırsat eşitliği gibi değerlerle kurum kültürünü şekillendirmektedir (EUROPOL, 2019a).

EUROPOL'ün Konsey Kararı Madde 4 (1) uyarınca mücadele etmeye yetkili olduğu ciddi suç biçimlerinin listesi şöyledir (European Council, 2009):

- Uyuşturucu kaçakçılığı,
- Yasa dışı kara para aklama faaliyetleri,
- Nükleer ve radyoaktif maddelerle bağlantılı suçlar,
- Yasa dışı göçmen kaçakçılığı,
- İnsan kaçakçılığı,
- Motorlu taşıt suçları,
- Cinayet, ağır bedensel yaralama,
- İnsan organlarında ve dokularında yasa dışı ticaret,
- Kaçırma, yasa dışı kısıtlama ve rehin alma,
- Irkçılık ve yabancı düşmanlığı,
- Organize soygun,
- Tarihi eser ve sanat eserleri de dahil olmak üzere kültürel mallarda yasa dışı ticaret,
- Dolandırıcılık,
- Şantaj ve haraç,
- Sahtecilik ve ürün korsanlığı,
- İdari belgelerin sahteciliği ve sahte kimlik doküman suçları,
- Para sahteciliği ve karşılıksız ödeme şekilleri,

- Bilgisayar suçları ve siber suçlar,
- Yolsuzluk,
- Silah, mühimmat ve patlayıcı madde kaçakçılığı,
- Nesli tükenmekte olan hayvan ve bitki türlerinde kaçakçılık,
- Çevre suçları,
- Hormonal maddeler ve diğer büyüme destekleyicilerinde kaçakçılık.

EUROPOL görevlileri, suçluları yakalama, tutuklama gibi ulusal polislerin sahip olduğu türden görevlere ve yetkiye sahip değildir ve bu tür işlemleri yapamamaktadır. EUROPOL ulusal polislerce yürütülen çalışmalara katkıda bulunmakta, ortak faaliyet yürütmektedir. Bu destek imkânları hızlı bilgi alışverişi, karmaşık istihbarat analizleri, koordinasyon, uzmanlık ve eğitim konularında olmaktadır (Güneyisi, 2006: 95-96). Fakat suçlular veya potansiyel suçlular hakkında istihbarat toplayan EUROPOL, bu bilgileri stratejik bir zamanlamayla ulusal polislerle paylaşmak suretiyle birlikte operasyonlar yapabilmektedir. Buradaki temel motivasyon suçlu eylemin henüz ortaya çıkmadan tespiti ve engellenmesidir.

EUROPOL'un bir suçla ilgilenebilmesi için işlenen bu suçun örgütlü bir biçimde işlendiğine dair somut bulgular içermesi ve en az iki ya da daha fazla AB üyesi ülkeyi etkilemesi, ayrıca büyüklük, önem ve sonuçları itibarıyla üye ülkelerin ortak görüşüne dayanan terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer uluslararası yukarıda sayılan suç türlerinden olması gerekliliği bulunmaktadır (INTERPOL- EUROPOL Dairesi Başkanlığı, 2013).

EUROPOL personeli, sorumluluk sahibi olduğu konularda ortak soruşturma ekiplerine katılabilmektedir. Ancak, yalnızca destekleyici bir kapasitede hareket edebilmekte ve herhangi bir zorlayıcı eylemde bulunamamaktadır. EUROPOL ile bir AB ülkesinin yetkili otoritesi arasındaki irtibat, belirlenmiş bir ulusal birim aracılığıyla yapılmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu AB ülkesi tarafından belirlenen şartlara bağlı olarak, AB ülkeleri ulusal makamlarıyla doğrudan temasa izin verebilmektedir. EUROPOL, görevlerini yerine getirmek amacıyla kişisel veriler dâhil olmak üzere bilgi ve istihbaratı işleyebilmektedir. Bu amaçla, bir EUROPOL bilgi sistemi ve analiz çalışması dosyası

kurulmuştur. Ulusal birimler, irtibat görevlileri ve EUROPOL personeli, verileri doğrudan sistemden görebilmekte ve alabilmektedir. AB ülkelerinin belirlenmiş yetkili makamları, sadece talep ettikleri verilerin sistemde mevcut olduğunu tespit etmek için sistemi kullanabilmektedir. EUROPOL, görevlerini yaparken özellikle Eurojust ve Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi (OLAF) ile diğer AB organlarıyla işbirliği yapmaktadır. INTERPOL de dâhil olmak üzere, AB üyesi olmayan ülkeler ve kuruluşlarla da işbirliği yapabilmektedir (EUR-Lex, 2019).

Avrupa güvenlik mimarisindeki merkezi konumundan yararlanan EUROPOL, kolluk operasyonlarına destek, suç faaliyetleri hakkında bilgi için bir merkez ve kolluk uzmanlığı merkezi durumundadır. Karşılaştığı suç sorunlarıyla ilgili daha derin bir fikir edinmek için EUROPOL düzenli ve uzun vadeli suç ve terör analizleri yapmaktadır. Bünyesinde iyi eğitilmiş yüz suç analisti istihdam etmektedir. Analistler, ulusal ajansların araştırmalarını günlük olarak desteklemek için en gelişmiş araçları kullanmakta ve faaliyetlerine destek vermektedir (European Union, 2019d).

1 Mayıs 2017’de, teşkilatın terörizm, siber suç ve diğer ciddi organize suç biçimleriyle mücadele çabalarını hızlandırmasına olanak veren ve tüm AB ülkeleri kapsayan yeni bir EUROPOL yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, yetkilerini arttırmak suretiyle EUROPOL’ün yeni ortaya çıkan terör tehditlerine ve diğer ciddi ve organize suç biçimlerine hızla müdahale edebilecek uzmanlaşmış özel birimler kurmasını kolaylaştırmak amacını taşımaktadır. Yeni düzenlemeyi takiben Birlik’teki kanun uygulayıcı makamlar arasında işbirliğini desteklemek amacıyla Avrupa Birliği Hukuk Uygulama İşbirliği Ajansı kurulmuştur (EUR-Lex, 2019).

Son düzenlemelerle beraber yetkileri artan EUROPOL, 2013 yılında AB’deki siber suçlara karşı kolluk kuvvetini güçlendirmek ve böylece Avrupalı vatandaşları, işletmeleri ve hükümetleri çevrimiçi suçlardan korumaya yardımcı olmak amacıyla Avrupa Siber Suçlar Merkezini (EC3) kurmuştur. EC3, kuruluşundan bu yana siber suçla mücadeleye önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca EC3, her yıl, İnternet Organize Suç Tehdit Değerlendirmesi (IOCTA), temel bulgular ve siber suçlarda ortaya çıkan tehditler ve gelişmeler hakkındaki stratejik raporunu yayınlamaktadır. Bunun yanı sıra, Avrupa’da terör olaylarında şiddetli bir tırmanışın gerçekleşmesi üzerine Ocak 2016’da, AB’nin terörle mücadelesini güçlendirme ihtiyacını yansıtan bir operasyon merkezi ve uzmanlık merkezi olan Avrupa Terörle Mücadele Merkezi’ni (ECTC) kurmuştur. Bu birim, terörizmin finansmanı konusunda

uzmanlığın paylaşılması, çevrimiçi terör propagandası ve radikal eylemlerin takibi, yasa dışı silah kaçakçılığı, terörle mücadele makamları arasında uluslararası işbirliği gibi görevler yüklenmiş durumdadır. 2016 yılının başında ise artan düzensiz göç eğilimini takiben, Avrupa Göçmen Kaçakçılığı Merkezi'ni (EMSC) kurmuştur. Merkezin amacı, organize göçmen kaçakçılığına karışan suç şebekelerinin bertaraf edilmesinde AB Üye Devletlerini proaktif olarak desteklemektir. Merkez, coğrafi anlamda göç bölgeleri ve sıcak noktalara odaklanmakta ve AB genelinde insan kaçakçılığı şebekeleriyle savaşmak için daha güçlü bir yapı oluşturmak amacını gütmektedir (EUROPOL, 2019a; EUROPOL, 2016). EUROPOL ve göç ilişkisi alt başlık halinde daha geniş bir biçimde aşağıda ele alınmıştır.

4.5. Avrupa'da Göç Sorunu ve EUROPOL

AB'nin kurulduğu ilk zamanlarda göç sorunu önemli bir yere sahip olmamıştır. Ancak, günümüzde 28 üyeli AB sınırları, yoksul ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler için büyük bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Zorba, 2016: 16). Bugün Avrupa sahip olduğu ekonomik refah seviyesi, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarının en üst düzeyde gözetimi gibi değerleri itibarıyla hemen hemen tüm dünyanın gözdesi konumundadır ve dünyanın birçok ülkesinden vatandaşların göç etmek istediği bir bölgedir (Bulkan, 2018: 23).

1950'li yılların ardından Almanya'nın ekonomik toparlanma ve üretimin artırılması amaçlarıyla yaptığı misafir işçi anlaşmaları göç dalgalarının en önemlilerinden birini oluşturmaktadır. İtalya ile 1955'te, Yunanistan ve İspanya ile 1960'da, Türkiye ile 1961'de, Fas ile 1963'te, Portekiz ile 1964'te, Tunus ile 1965'te ve nihayetinde Yugoslavya ile 1968'te yaptığı anlaşmalar işçilerin belirli bir süre çalışma faaliyeti gösterip, ekonomi toparlandığında tekrar ülkelerine dönmeleri fikriyle oluşturulmuştur. Almanya'yı takiben Avusturya, Belçika, İsviçre, İsveç, Danimarka, Hollanda ve Fransa da aynı uygulamalarla işçi alımı yoluna gitmiştir. Ancak, düşünüldüğü gibi geri dönüşler gerçekleşmemiş, aksine aile birleşimiyle birlikte göçmen sayısı daha da artmış ve sığınma talepleri sürmüştür. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Bloğu ülkelerindeki Sovyet rejiminin yıkılması ve demir perdenin kalkmasıyla beraber sınırların açılmasıyla Batı Avrupa'ya iltica eden insanların yarattığı göç dalgası büyük göç evrelerinden bir diğerini oluşturmuştur (Hansen, 2003: 25-30). Bu dönemde Almanya yaklaşık olarak 12 milyon göç almıştır. 1992 yılında baş gösteren Yugoslavya krizinden sonra ise yalnızca bu bölgelerden Batı Avrupa'ya 695 bin iltica başvurusu yapılmıştır (Schierup vd. 2006: 21).

AB'ye yoğun göç dalgalarından biri 2004 yılında gerçekleşen büyük genişleme ile Doğu Avrupa ülkelerinin katılımı sonrasında gerçekleşmiştir. Bu ülkelerden Batı Avrupa'ya doğru daha iyi yaşam koşulları ve iş fırsatları umuduyla göçler yaşanmıştır. İlk zamanlarda Avrupa için ucuz iş gücü olarak görülen bu durum, zamanla göçmenlerin kalıcı yerleşmeleri ile sorun haline gelmeye başlamıştır. Gelir dağılımı kötü etkilenmeye, kişi başına düşen milli gelir azalmaya başlamıştır. Özellikle ekonomik durgunluk yaşanmasıyla beraber bu tehdit daha da belirgin hale gelmiştir (Boeri vd., 2005: 671).

Bu dönemler göç ve göçmen konularının bir sorun olarak algılanmaya başladığı ve göçün güvenlikleştirilmesi sürecinin ideolojik olarak hayata geçmeye başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönem içerisinde misafir işçi anlaşmaları ve göçün teşvikine yönelik uygulamalarda kısıtlamaya gidilmiş, göçe yönelik kontrol ve olası yasa dışı göç konusuna karşı önlem amacıyla ulusal göç mevzuatları geliştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde birçok Avrupa devleti yasa dışı göçle ilgili işveren yaptırımlarını devreye sokmuştur (Özerim, 2014: 24). Yine bu dönem, sığınma ve göç politikası ve yasa dışı göç durumlarına temel teşkil edecek iç güvenliğe ilişkin devletlerarası birçok anlaşmaya imza atmış ve daha sonra yerini EUROPOL'un alacağı TREVI Grubunun oluşturmasını kararlaştırmıştır (Güleç, 2015: 85). Dublin Antlaşması ile ortak bir sığınma politikası geliştirilmesi, göç ve göçmen politikalarıyla ilgili önemli aşamalar kaydedilmiştir (Bulkan, 2018: 27). Bu dönem, göçün çok önemli sorunlara yol açabileceğinin anlaşıldığı, göçe yönelik teşviklerin durdurulup göç akımlarını engellemek amacıyla ulusal ve uluslararası bir tutum geliştirilmeye başlandığı ve yasa dışı göçe karşı önlemlerin oluşturulduğu bir dönem olmuştur (Castles ve Miller 2008: 131).

Avrupa'nın ekonomik ve jeopolitik anlamda büyük sorunlarına son dönemlerde Ortadoğu'yu fazlasıyla etkileyen Arap Baharı sonrasında alevlenen Libya ve Suriye'deki savaş atmosferinin de eklenmesiyle beraber AB daha da büyük bir açmaza sürüklenmiş durumdadır. Libya ve Suriye'deki savaş ortamının yol açtığı göç dalgalarıyla AB kendisini bir göçmen krizinin tam ortasında bulmuştur. Göçmen dalgasının giderek büyümesi AB'nin bu konuya ilişkin ortak bir tutum belirlenmesini zorlaştırmış, üye ülkelerin kendi ulusal güvenliklerini ve dar çıkarlarını ön plana çıkartmıştır. Bu durum Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde göçmenliğe karşı güçlü bir olumsuz tavrın belirginleşmesiyle beraber ilişkilerde ve ODGP kapsamındaki ortak politikalar ve kararlarda olumsuz etkilere ve çatlaklara yol açmıştır (Eralp, 2018: 226-227).

Bu gelişmelerin ardından, iltica gibi insan haklarından doğmuş olan bir konu, göç meselesi içerisinde değerlendirilen bir kavram olmaktan çıkmış ve güvenlik kapsamında görülmeye başlamıştır. Günümüzdeki iltica ve göç politikalarının da etkileneceği bir biçimde temel teşkil etmiş, bu alanda en önemli faktörlerden birini oluşturmuştur (Canpolat 2011: 16).

Göç politikalarına ilişkin ortak bir görüş oluşturulmasının ilk örneği TREVI Grubu olmuştur. Özellikle Almanya ve İngiltere'nin ilerlemekte olan göç ve baş gösteren terör olaylarına (1972 Münih Olimpiyatları'nda gerçekleştirilen terör saldırısı gibi) INTERPOL ve BM'nin yanında etkin bir müdahale yapılması gerekliliğinden yola çıkılarak oluşturulan TREVI Grubu 1976 yılındaki ilk toplantısının ardından göreve başlamıştır (Bozkurt vd., 2012: 341).

1970'li yıllarda vuku bulan ve ekonomik anlamda büyük bir krize neden olan “Petrol Krizi” nedeniyle Avrupa’lı ülkelerin benimsemiş oldukları “açık kapı” politikası yerini “kapalı kapı” politikasına bırakmıştır. Ekonomik krizin etkisi altında olan Avrupa’da bu durgunluğun sebebiyet verdiği talep azalması, bunu takiben artan işsizlik oranları, diğer taraftan yeni gelişen üretim teknolojilerinin ihtiyaç duyulan işçi profilini değiştirmesi gibi faktörlerle dış ülkelere işçi kabul edilmesi sürdürülebilir olmanın dışına çıkmıştır. Bu sebeple devletler bazı engelleyici önlemler almaya başlamışlardır. Ancak, bir yandan da aile birleşmeleri ve siyasi sığınma taleplerinin sürmesi, göçün istenildiği zaman kolay kolay durdurulabilecek veya kontrol altına alınabilecek bir kavram olmadığı kavranmaya başlamıştır (Samur, 2008:4; Duruel, 2017: 3).

Göçmenliğe ilişkin oluşan tepkiler doğrultusunda yasal veya yasa dışı yollarla ülkelere giriş yapmış olanlara ilişkin bir düzenleme Fransa devleti tarafından 1972 yılında yapılmıştır. İşverenlerin karşı çıkmasına rağmen 1974’de gelen düzenleme daha da kısıtlayıcı hükümler içermiştir. Yine 1972’de İsveç göçe yönelik izinlerde sınırlamalara gitmiştir. Aynı dönemlerde Hollanda da göçe yönelik önlemler almaya başlamıştır. İngiltere ise Commonwealth ülkelerinden gelen göçü azaltmak yönündeki çabalarına 1962 yılından itibaren başlamış, 1971’de yasal hükümlerle sınırlandırma getirmiştir. Dokuz Avrupa ülkesi sınırları içerisinde 1960-1970 yılları arasında mevcut olan yabancı işçi sayısı 2,5 milyondan 5,4 milyona yükselmiş ve 1973’te ise 6,3 milyona çıkmıştır (Gençler 2005: 177; Çetinkaya, 2018: 59). Alınan bu önlemler göç oranının artmasında bir miktar fayda sağlasa da bu duruma engel olamamıştır.

Daha sonraki süreçlerde Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Schengen Antlaşması, Nice Antlaşması ve son olarak Lizbon Antlaşması hükümlerinde ve bu anlaşmalar arasındaki dönemlerde yapılan zirve ve toplantılarda ortak bir göç politikası oluşturmaya ve yasa dışı göçle mücadelede ortak bir tavır ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kronolojik sırada ortak göç politikası geliştirme çabaları incelendiğinde 1957 Roma Antlaşması ile AB Ortak Göç Politikası (OGP), ilk olarak 1957 Roma Antlaşması'nda III. Başlık olan kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını içeren hükümlerin bulunduğu başlık altında yer almıştır. 1975 TREVI Grubu Toplantısı ile dış sınır kontrolleri, iç sınır kontrolleri, vize politikaları, sığınma ve mülteci politikası başlıkları ele alınmıştır. 1985 Schengen Antlaşması ile üye devletlerin sınırlarındaki kontrolleri yavaş yavaş kaldırırken, aynı zamanda dış sınırlar üzerinde de denetimlerin güçlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. AB içerisinde iç sınırların kaldırılması dış sınırların önemini artırmıştır. 1986 Avrupa Tek Senedi ile Geçici Göç Grubu'nu kurulmuştur. Bu grup beş çalışma alanı belirlemiştir: sınır kontrolü, vize politikası, sığınma politikası, yasadışı göçmenler ve bilgi teknolojisi. Bu beş çalışma alanı göç ve sığınma politikasının ileriki adımları için önem teşkil etmektedir. 1990 Dublin Sözleşmesi ile hükümetler arası işbirliğine dayanan bu sözleşme, AB üye ülkeleri arasında sığınma konusunda siyasi diyalogların başlangıcı olmuştur. Dublin Sözleşmesi'ne göre, sığınma başvurularının değerlendirilmesinden sadece bir üye devlet sorumludur. Bu bağlamda sığınma arayan kişi ilk girişi hangi üye ülkeye yaptıysa, sığınma başvurusunun değerlendirilmesinden artık ilgili üye devlet sorumludur. 1992 Maastricht Antlaşması ile de dış sınırların denetimi, göç ve sığınma konularında üye devletler arasındaki işbirliğinin daha da geliştirilmesi amaçlanmış ve EUROPOL'ün kurulmasına karar verilmiştir. 1997 Amsterdam Antlaşması ile üye Ülkeler arasında ortak bir göç, sığınma ve mültecilik mevzuatının oluşturulması konusunda çalışmalara başlanmıştır. AB'nin göç alanındaki yetkisi belirlenmiştir. 1999 Tampere Zirvesi ile sığınma ve göç alanında ortaklığın sağlanması, göç akınlarının idaresi, ortak vize uygulamaları, yasa dışı göçle mücadele kapsamında, insan kaçakçılığı ve göçmenlerin ekonomik istismarına karşı ciddi yaptırımlar, kaynak ve transit ülkelerde siyasi, insan hakları ve gelişim meseleleri çerçevesinde, kaynak ülkeler ile işbirliğinin önemi ön plana çıkarılmıştır ve tüm bunlar kapsamında EUROPOL ile işbirliği öngörülmüştür. 2003 Avrupa Komşuluk Politikası ile güneyde Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Fas, Filistin, Suriye ve Tunus ve doğuda Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'yı kapsamaktadır. AB ile komşuları arasında yeni bölünme hatlarının ortaya çıkmasını

önlemek ve bunun yerine refah, istikrar ve herkesin güvenliğini güçlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Sığınma veya koruma statüsü verilen kişiler için ortak bir prosedür ve tek bir statü sağlayan Avrupa ortak sığınma sistemi oluşturulması, İşgücü piyasasındaki ihtiyaçlar göz önüne alınarak AB’de yasal olarak çalışacak yabancılar için yasal ölçütlerin belirlenmesi, göçmenlerin ikamet ettikleri üye ülkeye entegrasyonunun Avrupa çapında garanti altına alınması, üçüncü ülkelerin sığınma sistemlerini geliştirmek, düzensiz göçle daha iyi başa çıkmaları ve yeniden yerleşim programlarını uygulamaları konusunda ortaklıklar kurulması, yasadışı göçmenlerin kaynak ülkelere geri gönderilmesi ve geri gönderime ilişkin politikalar geliştirilmesi, dış sınırların etkin idaresi için fonlar, entegre sınır yönetimi sisteminin kurulması ve dış sınır gözetiminin artırılması kararları alınmıştır. 2008 Avrupa Birliği Sığınma ve Göç Paktı ile öncelikler, ihtiyaçlar ve üye devlet kapasitelerine göre yasal göçü düzenlemek ve entegrasyona teşvik etmek, yasa dışı göçü kontrol etmek ve transit ülkeye ya da kaynak ülkeye geri dönüşü temin etmek, daha etkili sınır kontrolü yapmak, Avrupa Sığınma Sistemi’ni inşa etmek konusunda taahhütler ortaya konulmuştur. 2009 Lizbon Antlaşması ile kitle halinde gerçekleşen göç akınları ile karşılaşılması durumunda, ortak bir geçici koruma sisteminin oluşturulması kabul edilmiştir. AB üye devletlerince verilen uzun süreli vize ve ikamet izinlerine ilişkin standartlar, üye devletlerde yasal olarak yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarının haklarının belirlenmesi, geçerli bir vizeye sahip olmayan ya da herhangi bir yasal izni olmayan kişilerin sınır dışı edilmesi ya da kaynak ülkeye geri gönderilmesi konularında tedbirler alınmıştır (Dalak, 2018: 29-54).

Ülkeler uluslararası göç politikalarını belirlemede genel olarak milli güvenliklerine ilişkin hassasiyetlerini göze almaktadır. Bilhassa savaş ve kriz dönemlerinde göç olayı milli güvenlik karşısında bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Yasa dışı yollarla ülkelere giriş yapan göçmenlerin kontrolünün sağlanamaması ülkeler için tehlike arz etmektedir. Özellikle Avrupa’da yaşanan terör olayları (2004 Madrid ve 2005 Londra örneklerinde olduğu gibi) Avrupalı ülkeleri daha fazla tedirgin etmekte ve bu eylemlerin çoğunluğunun yabancı uyruklu kişiler tarafından yapılmasıyla beraber göçmenlerin ulusal güvenliğe tehdit olarak algılanmasını beraberinde getirmektedir. Oluşan bu güvenlik kaygısıyla beraber Avrupa’da yabancı düşmanlığı da tırmanış göstermektedir. Birçok Avrupa ülkesinde göçmen karşıtı politikalar izleyen siyasi partiler seçimlerde başarı sağlamaktadır. Bu kapsamda AB kendi sınırlarını korumak için çeşitli düzenlemeler ve uygulamalar oluşturmaktadır. AB için Kale Avrupası’nı korumak en öncelikli alanlardandır ve bu nedenle göçmenlerin Avrupa

sınırlarına girişine sıcak bakmamaktadır. AB üye ülkeleri arasında bu konuda politika farklılıkları olsa da genel olarak göçmenliğe bakışları aynı doğrultudadır. Ancak diğer yandan insan kaçakçılarının birçok yöntem ve yollarıyla göçmenler Avrupa'ya girebilmek uğruna çok farklı rotalar denemektedir (Zorba, 2016: 11-16).

AB sınırları içerisinde yaşanan yoğun göç dalgasına yönelik olarak entegrasyon ve dışsallaştırma adı altında çeşitli politikalar izlenmektedir. Göçmenlerin Avrupa halkı ile ortak noktaları ya da farklılıkları, ekonomik ve sosyal durumları gibi pek çok faktör bu politikaların izlenmesinde önemli faktörleri oluşturmaktadır. AB vatandaşı olmayanlara ilişkin uygulanmakta olan politikalar genel olarak üç model altında toplanmaktadır. Bunlardan biri “Asimilasyon Modeli”dir. Buna göre göçmenlerin öteden beri sahip oldukları, ister istemez beraberinde taşıdıkları kültür, dil, sosyal karakteristik özellikler gibi unsurlarının gelmiş oldukları topluma hızlı bir biçimde adapte edilmesi için uygulanan politika yöntemidir. Bir diğer model “Çok Kültürlü Model” olarak adlandırılmaktadır. Buna göre göçmenlerin dili, kültürü, sosyal farklılıklarını kaybetmeleri beklenmeksizin yerli halkla eşit ekonomik, sosyal ve politik hakların verilmesini içermektedir. Son model ise “Dışsallaştırma Modeli”dir. Bu modelde ise devlet ve yerli halk, göçmenleri kendi uluslarının bir üyesi olarak kabul etmemektedir. Bunun yanında sosyal, kültürel, politik haklara olan sahipliği de sınırlandırılmaktadır. Ele alınan bu modeller, göçmenlik politikaları ve vatandaşlık hakkı gibi konulardaki düzenlemeleri etkilemekle birlikte net ve keskin hatlarla birbirinden ayrılabilir nitelikte değildir ve değişen iktidarlara beraber değişebilmektedir (Özgöker ve Batı 2016: 5; Çetinkaya, 2018: 95-96). Entegrasyon ve asimilasyon modelleri daha çok AB sınırlarına gerçekleşen bir göç dalgası sonucunda gelmiş olan göçmenlerin yönetimiyle ilgiliyken, dışsallaştırma modelinde temel hedef göçmenleri ülke topraklarının dışında tutmak bulunmaktadır. Güvenlikleştirme politikaları çerçevesinde ele alınan dışsallaştırma politikaları AB’nin iç ortaklıkları ve üçüncü ülkelerle gerçekleştirilen ortaklık anlaşmaları ile göç yönetimini üçüncü ülke sınırlarına kadar taşımaktadır (Canpolat ve Arıner 2012: 12-15).

Bu konuda AB için bir ikilem de ortaya çıkmaktadır. AB’nin en önemli hedeflerinden biri olan iç güvenlik, sınır kontrolleri ve yasa dışı göç ve suçlarla mücadele iken diğer yandan da AB sınırları insanların serbest dolaşımının güvence altına alındığı güvenlik, adalet ve özgürlük alanıdır. Bir ikilemden daha söz etmek mümkündür. Avrupa tarafına olan göçün bir kısmı kendi ülkelerinde iyi eğitilmiş, donanımlı, alanında uzman kişilerin daha iyi

yaşam koşulları için gerçekleştirdiği göçün yanında vasıfsız kişilerin de daha iyi yaşam koşulları için göç isteği ortaya çıkmaktadır (Akgün, 2011:72). Ayrıca AB'nin en çok üzerinde durduğu ve önem verdiği bir konu da insan hakları ve adilce bir yaşamdır.

AB'nin göçmenliğe ilişkin politikaların oluşturulmasında ulusal çıkarların korunması gerekliliğinin yanında daha çağdaş bir Avrupa toplumu olabilmek için göç ve sığınma konularında etik ve ahlaki sorumluluğu artırma, insan onurunu ve insan haklarını esas alma, eşitlik prensibini benimseme, ayrımcılıktan kaçınma gibi AB temel değerlerinin bir karışımının ortaya çıkması ve bunlara yönelik dengeyi oluşturabilmenin önemi bulunmaktadır (European Commission, 2011; Aliu, 2019: 159-160). Burada üç temel alan arasında iyi bir tematik dengenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bunlar, yasal göçün düzenlenmesi, düzensiz ve yasa dışı göçle mücadeleyi güçlendirme, kalkınma maksadıyla göçün karşılıklı yararlarını en üst düzeye çıkarmak olarak sıralanmaktadır (Aliu, 2019: 159).

AB'nin, üye devletlerin kendi ulusal güvenlik çıkarlarını ve endişelerini de göz önüne alarak ve “güvenlik” esaslı politikalar ile “insan” esaslı politikalar üretmek arasında ikilemde kalması göçün Avrupa’da konumlandırılmasını büyük ölçüde etkilemektedir (Özerim, 2014: 46). Ancak, Avrupa devletleri için güvenlik daha önce gelmektedir. AB'nin göçmenliğe yönelik ortak politika oluşturmasında güvenlik merkezli bir yaklaşımın benimsendiğini ve siyasi liderlerin söylemleriyle bu uygulamaları desteklediğini söylemek mümkündür (Çetinkaya, 2018: 102).

Bu konuda üçüncü ülkelerle yapılan ortak işbirliği anlaşmaları kapsamında, Türkiye de sahip olduğu jeopolitik önemle birlikte gerek göç güzergâhları üzerinde bulunması, gerek Asya ile Avrupa’yı birbirine bağlayan bir nitelik taşıması, gerek AB Schengen bölgesine kıyasla daha kolay giriş yapılabilmesi gerekse Avrupa sınırlarına geçiş noktası oluşturması bakımından büyük önem arz eden bölgelerden birini oluşturmaktadır.

Türkiye ile AB arasında göç yönetimi alanında yapılan işbirliği kilit rol oynamaktadır. Sırasıyla 29 Kasım 2015 ve 18 Mart 2016 tarihinde hayata geçirilen Ortak Eylem Planı (OEP) ve AB-Türkiye Bildirisi, AB ile Türkiye arasındaki işbirliğinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. OEP ve AB- Türkiye Ortak Bildirisi, Türkiye’den Yunan adalarına varan tüm yeni düzensiz göçmen ve sığınmacılar için yasal tedbirler, Türkiye ile AB arasındaki düzensiz geçişler sona erdiğinde ya da büyük ölçüde ve sürdürülebilir şekilde azaldığında hayata geçmesi öngörülen “birebir” yeniden yerleştirme programının yanı sıra

Gönüllü İnsani Kabul Programı, Vize Serbestisi Diyaloguna ilişkin Yol Haritasında bulunan tüm kriterlerin karşılanması durumunda Vize Serbestisi sürecinin hızlandırılması, Türkiye’deki Mülteciler için Yardım Programı çerçevesindeki mali yardımın dağıtımının hızlandırılması, katılım müzakerelerinin hızlandırılması ve Suriye içerisinde insani koşulların iyileştirilmesini içermektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2019).

AB genişlemesine paralel olarak AB sınırlarının daha geniş bir coğrafyaya ulaşması sonrasında düzensiz göç ile mücadele ve sınır kontrollerine odaklanan bir yaklaşım benimsenmiş, AB’ye yönelik göç ile mücadele edilmesinde üçüncü ülkelere de sorumluluk yüklenmeye başlanmıştır. AB’nin göç politikaları kapsamında sorumluluk yüklemekte kullandığı bu model Geri Kabul Anlaşmalarıdır. Geri kabul anlaşmaları, ülkeye yasa dışı yollardan veya yasalar çerçevesinde belirtilmiş olan gümrük kapıları ve giriş noktaları içerisinde sayılmayan yerlerden giriş yapmış ve halen ülkede bulunan kişilerle, giriş sırasında bütün şartları yerine getirmiş olsalar dahi vize süresinin sona ermesi ya da benzeri sebeplerle söz konusu şartları yerine getirmedikleri için bu kişilerin vatandaşı oldukları ülkelere geri gönderilmelerini içeren düzenlemelerden oluşan anlaşmalardır (Çelik, 2014: 1-2).

Ülkede yasa dışı yollarla bulunan ve hükümler gereği ülkesine iade edilmesi gereken kişilerin çoğu zaman vatandaşı olduğu ülkeyi kanıtlayan belgelerinin kayıp durumda olması AB’nin ve üye ülkelerinin doğrudan iade uygulamasını zora sokan bir etmendir. Böyle bir durumun oluşması halinde Komisyon, kimlik belgeleri tespit edilemeyen ancak geldikleri seyahat güzergâhları tespit edilebilen göçmeni kaynak ülkeye geri iade etmek yerine transit ülkeler ile geri kabul anlaşmaları yaparak bu ülkelere göndermek gibi alternatif bir yol üretmiştir (Batır, 2017: 593).

AB ve Türkiye arasında ise 16 Aralık 2013 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma” imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında 18 Mart 2016’de gerçekleşen Türkiye-AB Zirvesi’nde alınan kararlar doğrultusunda 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye üzerinden çeşitli yollarla Yunanistan’a geçmiş olan tüm düzensiz göçmenlerin geri dönüşleri 4 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü sorumluluğu altında başlatılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde Yunanistan topraklarına ulaşmış olan göçmenlerden uluslararası koruma talebine ilişkin başvurusu kabul edilmeyenler ya da bu korumaya ihtiyacı olmadığı tespit edilen kişilerin iadesi gerçekleştirilmektedir. Türkiye-AB Ortak

Sonuç Bildirisi çerçevesinde Yunanistan topraklarından iade alınan bir Suriye uyruklu göçmen karşılığında, geçici koruma hükümleri içerisinde bir Suriye uyruklu göçmenin de üye ülkelerden birine yerleştirilmesi sağlanmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016: 61-62).

4.6. Göçün Yönetiminde EUROPOL

AB Schengen bölgesi günümüz itibarıyla yaklaşık 44,000 km dış deniz sınırı ve yaklaşık 9,000 km kara sınırı boyunca uzanmaktadır. Dış sınırlarda sıkı kontroller olmakla birlikte, Schengen bölgesi içindeki 26 ülkeden (Bulgaristan ve Romanya hariç olmak üzere), yaklaşık yarım milyar insanın serbest dolaşımı anlamına gelmektedir. Basitçe söylemek gerekirse, Schengen bölgesinin dış sınırı sadece “en zayıf halkası kadar” güçlüdür (Frontex, 2019a).

AB sınırlarına olan mülteci akını ve düzensiz göçlerin 2015 yılında zirveye ulaşması, AB politikalarında dış sınırlarla ilgili bir dizi eksiklik ve boşluk ortaya çıkarmıştır. Bu düzensiz göç akınları Schengen kurallarının işleyişini etkilemiş, bazı üye ülkeler tarafından sınır kontrollerinin yeniden başlatılmasına yol açmıştır. AB sınır kontrolleri ve güvenlik arasındaki bağlantıları güçlendirerek dış sınırlarını güçlendirmeyi amaçlayan daha geniş bir reform sürecine girmiştir. Bir yandan, AB’nin dış sınırlarının korunmasına yönelik tedbirler alınırken diğer yandan AB sınır yönetimi kurallarının güçlendirilmesine ve bu konuda görev yapan kurumların güçlendirilmesine ve iyileştirilmesine odaklanılmıştır. Ayrıca, AB’nin bilgi sistemlerindeki bazı önemli eksikliklerle bağlantılı olarak, bilgi sistemleri ve teknolojilerinin güvenlik, sabıka kayıtları, sınır ve göç yönetimi için sunduğu fırsatların kullanımını geliştirmek için çaba harcanmıştır (European Parliament, 2019).

Gerek kitlesel göçün, gerekse yasadışı göçün önüne geçebilmek amacıyla AB’nin anlaşmaların haricinde kurmuş olduğu bir takım yapılar da mevcuttur. Bu destek ofisleri ve sistemleri EUROPOL’e bağlı olarak faaliyet göstermekte ve EUROPOL çatısı altında toplanmaktadır. Bunlar arasında Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex), Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS), Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), Avrupa İltica Daktiloskopi Veritabanı (EURODAC) ve EUROPOL sayılabilir. EASO, ortak bir iltica sisteminin oluşturulmasında görev alırken EURODAC ise 14 yaşından büyük sığınmacıların parmak izlerinin alınması suretiyle kimliklerinin bir veritabanında kayıt altına alınmasıyla oluşturulan bir sistemdir (Hopyar, 2016:3; Akdoğan, 2018: 56).

Göç ve sınır güvenliği açısından en etkin AB fonksiyonu olan FRONTEX'in temel misyonu, açık deniz alanları (uluslararası sular ve hava sahaları) ile AB üyesi ülkelerin sınırlarındaki kara, deniz ve hava sahalarında, düzensiz göç ve insan kaçakçılığını önlemek ya da en aza indirmek amacıyla, üye ülkelerin sağladığı kara, deniz ve hava kuvveti unsurlarından faydalanmak suretiyle düzenlenecek olan kara, deniz , hava ve geri dönüş operasyonları kapsamında, karadan, denizden ve havadan keşif, gözetleme, tespit ve teşhis faaliyetlerini yürütmektir (Keser ve Ak, 2016: 12).

Frontex, AB dış sınırlarının yönetimi ile ilgili mevcut ve potansiyel önlemlerin yönetmeliğin uygulanmasını etkin kılmayı ve kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. AB Temel Haklar Şartı ve Avrupa Bütünleşik Sınır Yönetimi doğrultusunda AB üye ülkelerinin sınırlarının yönetim sistemlerini tamamlamakta ve AB vatandaşlarının özgürlüğüne ve güvenliğine katkıda bulunmaktadır. Frontex, göç akımlarını izlemekte, üye ülkelerin dış sınırlarındaki tehdit ve zorluklarla başa çıkma kapasitelerinin ve hazır olma durumlarının değerlendirilmesi de dahil olmak üzere risk analizleri ve güvenlik açığı değerlendirmesi yapmaktadır. Üye ülkelerden, AB organlarından ve örgütlerden Avrupa sınırlarındaki ve sınırların dışındaki durumlarla ilgili geniş bir veri seti toplamaktadır. Veriler, AB'nin dış sınırlarındaki durumun bir resmini ve onu etkileyen ve yönlendiren kilit faktörleri oluşturmak amacıyla analiz edilmektedir. AB dış sınırlarını ve Schengen bölgesindeki düzensiz göç ve sınır ötesi suç faaliyetlerindeki yapılar ve eğilimler hakkında ortak durumsal farkındalığı oluşturmak ve korumak için toplanan ve analiz edilen bilgiler çerçevesinde stratejik çıkarımlar yapmaktadır (Frontex, 2019a).

Ortak eğitim standartlarının oluşturulması dâhil olmak üzere, ulusal sınır muhafızlarının eğitimi konusunda üye ülkelere yardım sağlamaktadır. Ayrıca dış sınırların kontrolü ile ilgili araştırma ve inovasyonun geliştirilmesine katılmaktadır. Üye ülkelere, sınır ötesi suç ve terörün tespitinde ve önlenmesinde EUROPOL ve Eurojust ile işbirliği içinde destek verebilecek dış sınırlarda artan teknik ve operasyonel yardım gerektiren durumlarda yardımcı olmaktadır. AB ülkelerinin personel ve teçhizatını deniz, kara ve hava dış sınırlarında kullanarak yürütülen ortak operasyonları ve hızlı sınır müdahalelerini planlamak ve koordine etmek görevlerini üstlenmektedir. Ayrıca Frontex, Deniz Arama Kurtarma (SAR) operasyonlarını desteklemekte, acil durumlar ve arama-kurtarmalarda yardımcı olmakta, AB topraklarında kalma hakkına sahip olmayan üçüncü ülke

vatandaşlarının geri dönüşlerinde görev almakta ve diğer AB kurumlarıyla birlikte sahil güvenlik fonksiyonlarını yerine getirmektedir (Migration and Home Affairs, 2019).

Frontex tarafından koordine edilen tüm operasyonlar istihbarata dayalıdır. Bu istihbarat bilgileri ise dış sınırlardaki durumlar, göç eğilimleri, menşe ülkelerindeki ve transit ülkelerdeki durumlar, insan kaçakçılığı ağları tarafından kullanılan yöntemler, AB'nin belirli noktalarındaki sınır kontrolünün güçlü ve zayıf noktaları hakkında ayrıntılı bir risk analizine dayanmaktadır. Buradan hareketle, göç akınları riskiyle karşı karşıya olan veya muhtemelen bir AB adayı ülkeyle istişare edilerek teknik donanımların, ihtiyaçların, görevlerin ele alındığı ayrıntılı bir operasyonel plan oluşturulmaktadır. Bu plan kapsamında AB üye devletlerine katılım çağrısı iletilmektedir. Öngörülen donanımlar sağlandıktan ve Frontex ve AB üyesi devletler müşterek bir operasyonun uygulanmasını kabul ettikten sonra, tüm örgütsel çalışmalar, kaynakların operasyonel alanlara dağıtılması, operasyonel planların hazırlanması gibi faaliyetler Frontex tarafından organize edilmekte ve daha sonra operasyona başlanmaktadır (Kayaalp, 2018: 66).

Frontex'in operasyonel görevlerine ilişkin karar alma süreci dört aşamadan oluşmaktadır. Operasyonel bir faaliyetin başlatılması ve risk analizi, operasyonel girişimin hazırlanması, operasyon planının ve uygulamasının hazırlanması, değerlendirme ve takip olarak sıralanmaktadır (Kayaalp, 2018: 66).

Frontex'in, yaklaşık 1500 sınır muhafızından oluşan personel kapasitesi bulunmaktadır. Bunun yanında, hızlı ve acil müdahalelerde kullanmak üzere eğitilmiş olan personellerin de bulunduğu ekiplere sahiptir. Ayrıca, sınır ötesi suç faaliyetleri konusunda eğitimler vermekte ve göç güzergâhlarının tespiti ve tanımlamasına destek vermektedir. Güzergâhların durumlarını takip etmekte ve bunlarla ilgili veriler toplamakta, bu verileri analiz etmektedir. Ayrıca güzergâhlarla ilgili gelişmeler olması halinde ve sınırlardaki hareketlilik hallerinde bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Bu veri analizinin haricinde üye ülkelerin dış sınırlarında baskıya hazır olma derecelerini ölçümlemek ve güvenlik açıklarını değerlendirmek gibi analiz faaliyetleri de yürütmektedir. Bunların yanında göçmenlerle ilgi veri toplama, parmak izi, kimlik bilgileri gibi verileri tanımlama konusunda destek hizmeti sağlamaktadır (Frontex, 2019b).

Bu noktada belirtilmelidir ki, Frontex yalnızca gerekli olduğu hallerde, ilgili üye devlete sınırının korunması ve kontrolünde yardımcı olmaktadır. Bu yardım, teknik

olabileceği gibi ortak operasyonlarda yer almak şeklinde de kendini göstermektedir. Frontex'in kendine ait personeli bulunmamakla birlikte, faaliyetlerini üye devletlere yapılan çağrılar sonucunda görevlendirilen personel ve donanım ile gerçekleştirmektedir. Diğer bir deyişle Frontex üye devletler arasında işbirliği kurmak ve koordine etmek suretiyle sürece dâhil olmaktadır (Bilgin, 2017: 61-62).

EUROPOL, AB nezdinde 2016 yılında göçmen kaçakçılığında yararlanan organize suç gruplarıyla mücadele etmede EUROPOL bünyesinde faaliyet gösterecek olan Avrupa Göçmen Kaçakçılığı Merkezi'ni (EMSC) kurmuştur. EUROPOL'ün "Ciddi ve Organize Suç Merkezi"nin (ESOCC) bir parçasıdır. Son dönemlerde gerçekleşen yüksek düzeyde düzensiz göç akımının ardından özellikle Akdeniz üzerinden faaliyet gösteren, ayrıca dış kara sınırlarını tehdit eden ve hedef ülkelere yasa dışı yollardan savunmasız göçmen kaçıran grupların etkinliğini artırması üzerine doğan bir ihtiyaca yönelik olarak kurulmuştur. Sınır yetkililerine ve polis güçlerine sınır ötesi kaçakçılıkla mücadele operasyonlarını koordine etmelerinde destek vermektedir. EUROPOL, Eurojust ve Frontex ve diğer ilgili ortak AB Ajansları ile yakın işbirliği içinde faaliyet göstermektedir. Özellikle Türkiye ve Libya üzerinden ve diğer Kuzey Afrika ülkeleri üzerinden faaliyet gösteren kaçakçılık şebekelerini engellemek için gerçek zamanlı olarak hayati bilgi alışverişinde bulunmakta, gelişmiş operasyonel ve stratejik destek sağlamaktadır (European Commission, 2019).

ESOCC, ciddi ve organize suçlarla ilgili öncelikli olan dosyalarda AB üye devletlerinin soruşturmalarına etkin ve çevik bir operasyonel destek sağlamaktadır. Cezai istihbarat analizini, belirli bir uzmanlığın sağlanmasını, gerçek zamanlı bilgi alışverişini ve diğer yetenekleri kapsamaktadır. ESOCC, üye devletlerin iki veya daha fazla üye devlet için en ciddi ve organize suç tehditlerini temsil eden bireylere ve organize suç ağlarına yönelik soruşturma faaliyetlerini desteklemektedir. Hiyerarşik düzende ESOCC < EMSC < EUROPOL yapısı söz konusudur. Bu yapı yasa dışı göç, insan kaçakçılığı ve göçle bağlantılı şebekeler ve suç örgütleri üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Bu yapı içerisinde EUROPOL İzleme Ekibi, AB'nin kanun uygulayıcı kurumlarına haftalık olarak güncel konular üzerine rapor sunmakta ve EMSC de sık sık önemli ya da yaklaşmakta olan gelişmeleri belirleyip raporlamaktadır. Örneğin, ana göç güzergâhlarında veya riskli bölgelerde oluşan olağandışı hareketlilikleri takip etmekte ve böylece erken uyarı bildirimleri veya istihbarat bildirimleri yayınlamaktadır ve uyarmaktadır (EMSC, 2019). EUROPOL'ün faaliyet gösterdiği alanlara şu örnekleri vermek mümkündür;

• Göç Güzergâhları

EUROPOL, bu zamana kadar hem AB içinde hem de AB'ye komşu birçok farklı ülkede göçmen kaçakçılığı faaliyetleri tespit etmiştir. Bununla birlikte, göçmen kaçakçılığı faaliyetini yürüten kişi ve çeteler, özellikle yüksek düzensiz göçmen yoğunluğuna sahip bölgelerde ve fiziksel engellerin düzensiz göçmenlerin yolculuklarına devam edebilmelerini engellediği ve bununla başa çıkmak için kaçakçılık hizmetleri gerektirdiği alanlarda (“göçmen merkezleri” olarak bilinir) etkin olmaktadır. Buna Balkan rotaları, Yunan adaları, Fransa ile İtalya arasındaki kara sınırı ve İngiltere ile Belçika, Fransa ve Hollanda arasındaki deniz sınırları dâhildir. Birçok durumda, düzensiz göçmenler taşıtların amaca yönelik olarak oluşturulmuş özel bölmelerinde saklandığından hayatı riske atan bazı gizlenme yöntemleri de kullanılmaktadır (EMSC, 2019).

EUROPOL, AB sınırlarına doğru yapılan yasa dışı göçlere ilişkin oluşturulan güzergâhlarının sürekli değişiklik gösterdiğini ve çeşitlendiğini, sabit olmadığını ve bu sebeple ancak genel bir şekilde tanımlanabileceğini belirtmektedir. EUROPOL'ün belirlediği temel güzergâhlar şunlardır (Çiğdem, 2009: 72-73; Frontex, 2019c):

- **Batı Akdeniz Güzergâhı:** Bu güzergâh İspanya ve Fas arasındaki deniz koridorunu içermektedir. Bu güzergâh üzerinde Fas, düzensiz göçmenler için Avrupa'ya ana çıkış noktasını oluşturmaktadır. Son yıllarda bu güzergâh üzerinde tespit edilen düzensiz göçmen sayısı önemli ölçüde artmıştır. Bu yol aynı zamanda suç şebekelerinin uyuşturucuyu Avrupa'ya kaçırmak için kullandıkları ana yol olmuştur. 2018'de Batı Akdeniz, Avrupa'ya en sık kullanılan yol olmuştur. Bu yolda kaydedilen göç baskısının çoğu, Sahra altı ülkelerden gelen göçmenlerle bağlantılı olmuştur. Bununla birlikte, 2018'in sonuna doğru, Faslı göçmenlerin sayısı artmaya başlamıştır. Genel olarak, hem karada hem de deniz yollarında Faslılar, en çok tespit edilen milliyet olmuş, bunu Gineliler ve Cezayirliiler takip etmiştir.
- **Doğu Akdeniz Güzergâhı:** Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinin transit olarak kullanıldığı bu güzergâhın başlıca hedef ülkesi Yunanistan'dır. Uzun yıllar Avrupa'ya giriş yolu olarak kullanılan bu rota, 885.000 göçmenin 2015 yılında AB'ye ulaşmak için kullandığı İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kıtanın en büyük göç dalgasını görmüştür. AB-Türkiye beyanının Mart 2016'da uygulanmasıyla beraber bu rotadaki düzensiz girişlerin sayısı düşmüştür. 2018 yılında, bu güzergâh

56,561 yasadışı sınır geçişi kaydetmiştir. Türkiye'den Yunanistan'a kara geçişlerinde meydana gelen artış nedeniyle bu baskı önceki yıla göre% 34 daha yükselmiştir. En çok tespit edilen milliyet Suriyeliler, Afganlar ve Iraklılar olmuştur. Kaydedilen Türk göçmen sayısı 2018'de üçe katlanarak 7,918'e ulaşmış ve dördüncü en yaygın milliyet olmuştur.

- **Orta Akdeniz Güzergâhı:** AB'ye gerçekleşen göçün büyük bir kısmı, Afrika'yı kat ederek İtalya, Malta ve İspanya gibi AB ülkelerine yönelen bu güzergâhlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. 2018'de Orta Akdeniz yolu, düzensiz göçmen sayısındaki en büyük düşüşü yaşayan güzergâh olmuştur. Tunus, Libya ve Cezayir'den ayrılanların sayısı yarı yarıya düşüş göstermiştir. Tunuslular ve Eritreliler bu rotada en hareket gösteren iki milliyet olmuş, bu iki ülke göçmenleri, bu güzergâh üzerinden gerçekleşen göçlerde tüm göçmenlerin üçte birinden fazlasını oluşturmuştur.
- **Batı Balkan Güzergâhı:** Balkanların batısındaki ülkelerin transit olarak kullanıldığı bu güzergâh takip edilerek kullanılan güzergâhtır. Söz konusu Balkan ülkelerine komşu olan Yunanistan, İtalya, Slovenya, Avusturya, Bulgaristan, Romanya'yı içermektedir. 2015 yılında AB'ye gelen rekor sayıdan sonra, bu rotadaki yasadışı sınır geçişlerinin sayısı giderek azalmaktadır. 2018'de, bu rotada tespit edilen düzensiz göçmen sayısı önceki yıla göre düşüş yaşamıştır. Bu güzergâhta tespit edilen göçmenlerin çoğu Afganistan, Pakistan ve İran'dan gelmiştir.
- **Orta ve Doğu Avrupa Güzergâhı:** Belarus, Moldova, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Doğu Üye Devletleri (Estonya, Finlandiya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Norveç, Polonya, Slovakya, Bulgaristan ve Romanya) ülkelerinin transit olarak kullanıldığı bu güzergâhta Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya üzerinden AB'ye giriş yapılmaktadır. AB'nin 2004 yılındaki genişlemesi, bu güzergâhın önemini artırmıştır. 6000 kilometrelik bu kara sınırı, sınır kontrollerinde önemli zorluklar yaşatmaktadır. Genel olarak, tüm doğu sınırlarındaki düzensiz göç ölçeği, AB'ye yapılan diğer göç yollarından çok daha küçüktür ve toplamın yüzde birlik kısmını oluşturmaktadır. Bu rotadaki en büyük zorluk, yasa dışı göçten öte sigara, alkol ve yakıt gibi tüketim ürünlerinin yanı sıra çalıntı arabaların kaçakçılığıdır. Çoğunlukla Ukraynalılardan, Ruslardan ve daha az oranda Belarus ve Moldova'dan gelen vatandaşları kapsamaktadır.

Baltık Güzergâhı: Son dönemde sınırlı da olsa, Baltık ülkeleri İskandinav ülkelerine geçişte transit ülke olarak kullanılmaktadır. Bu güzergâhı kullanan yasa dışı göçmenlerin çoğunluğu, önce eski SSCB ülkelerindeki belirli aktarma noktalarına gelmekte ve oradan Baltık ülkelerine giriş yapmaktadırlar. Frontex Risk Analiz Raporu'na (2019) göre yasadışı göç için kullanılan güzergahlara ilişkin istatistiki veriler Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2. Göç Güzergahlarına Göre Yasadışı Sınır Geçiş Teşebbüsleri (Frontex, 2019a)

Güzergâhlar	2015	2016	2017	2018	Toplam içinde payı (%)	Önceki yıla göre değişim (%)
Batı Akdeniz	7 004	9,990	23,063	57,034	38	147
Doğu Akdeniz	885,386	182,277	42,319	56,561	38	34
Orta Akdeniz	153,946	181,376	118,962	23,485	16	-80
Batı Balkan	764,033	130,325	12,179	5,869	3.9	-52
Arnavutluk-Yunanistan	8,932	5,121	6,396	4,550	3	-29
Batı Afrika	874	671	421	1,531	1	264
Doğu Avrupa Sınır	1,927	1,384	872	1,084	0.7	24
Karadeniz	68	1	537	-	-	-
Diğerleri	7	1	1	-	-	-
TOPLAM	1.822,177	511,146	204,750	150,114	100	-27

Yunanistan, AB sınırlarına yönelen yasadışı göç akınlarında, İtalya ve İspanya ile birlikte en önemli bölgelerden birini oluşturmaktadır. Orta Doğu'dan Avrupa'ya doğru yönelen göç ve iltica akınları, Avrasya'da bir köprü niteliğine haiz olan Türkiye üzerinden Yunanistan'a doğru gerçekleşmekte ve Trakya'da Türk-Yunan kara sınırı, Ege Denizi'nde ise Türk anakarası ile Yunan adaları aracılığıyla insan kaçakçılığı biçiminde şekillenmektedir. Dolayısıyla Ege'de yaşanan düzensiz göç akınlarının, esas olarak

Yunanistan topraklarından önce Anadolu topraklarında durdurulması ve Yunanistan sınırlarına geçişinin engellenmesi AB'nin yasadışı göçle mücadelede öncelikleri arasında bulunmaktadır (Keser ve Ak, 2016: 13).

EMSC, topladığı istihbaratlardan yola çıkarak Batı Balkan koridoru boyunca alternatif bir güzergâh olan “Adriyatik Kıyı Güzergâhı” için özellikle göçü kolaylaştırmak için kiralık araçların kullanımına yönelik Erken Uyarı Bildirimi sunmuştur. Mart 2019’da EUROPOL, ortak ajansları EASO ve Frontex ile bu hareketlere ilişkin bir rapor yayınlamıştır. Buna göre göç hareketlerinde özellikle Balkan güzergâhları son dönemde önem kazanmış ve büyük bir zorluk oluşturmuştur. Başlıca varış ülkeleri Almanya ve İngiltere’dir. EUROPOL’ün istihbaratına göre Balkan bölgesinden Avusturya ve Almanya’ya; Belçika, Fransa ve Hollanda’dan İngiltere’ye, doğru hareketler olmaktadır (EMSC, 2019). Düzensiz göçmenlerin seyahatin önündeki engellerin üstesinden gelebilmek için toplandığı bazı stratejik alanlar, kolluk kuvvetleri tarafından tespit edilip hedef alındığı için bu merkezler de zamanla değişmektedir. Örneğin, göçmen kaçakçıları Belçika, Fransa ve Hollanda’daki limanlardan uzaklaşmış ve daha iç bölgelere doğru gitmişlerdir. Bu nedenle, düzensiz göçmenler kıyıdan yüzlerce kilometre uzakta olan noktalardan araba, kamyon, kamyonet gibi araçlarda gizlenmek suretiyle kıyılara ulaşmaya çalışmaktadır. Bu yeni Balkan güzergâhları üzerinden en çok bildirilen düzensiz göçmenler Afgan, Pakistan ve İran vatandaşları olmuş, bunu Irak, Türk ve Suriye vatandaşları izlemiştir. En çok bildirilen şüpheliler ise Hırvatistan, Sırbistan ve Bosna-Hersek vatandaşları olup, bunu Rumen, Arnavut ve Türk vatandaşları izlemektedir. Bu göç yollarının haricinde Schengen bölgelerine direkt olarak sahte kimlik, pasaport, oturma izni belgeleriyle uçuş yaparak girmek veya Balkanlar’a kadar uçakla gelip, buradan sonra AB ülke sınırları içerisine girmek gibi düzensiz göç yöntemlerine olan eğilimin de arttığı görülmektedir (EMSC, 2019).

• Operasyonlar

EUROPOL işbirliğindeki Frontex’in ortak operasyonları deniz, kara ve hava olmak üzere üç kapsamda gerçekleştirilmektedir. Her bir operasyon risk analizine dayanmaktadır. Bu operasyonlara şu örnekler verilebilir (Frontex, 2019d):

- **Poseidon Operasyonu:** Yaklaşık 600 geçici görevlisi ile bu operasyon Yunanistan içinde faaliyet göstermektedir. Yunanistan’ın sınırlarını gözetim altında tutmakta,

denizde hayat kurtarmakta, göçmen kayıt ve tespit kapasitelerinin arttırılmasında destek sağlamakta ve suçlarla mücadele etmektedir. Deniz yolu üzerinden yasa dışı madde ve silah kaçakçılığı, sahte belgelerin tespiti ve diğer sınır ötesi suçların önlenmesini kapsayan çok amaçlı bir operasyon halini almıştır. Ayrıca arama kurtarma, yasadışı balık avlama ve deniz kirliliği gibi sahil güvenlik fonksiyonlarını da kapsamaktadır.

- **Minerva Operasyonu:** 180'den fazla görevlisi bulunan, Batı Akdeniz güzergahı olarak bilinen İspanya ve Fas arasında uzanan bölgede faaliyet gösteren ve İspanya'da konuşlanmış olan bu operasyon, ulusal makamlara sınır kontrolü ve gözetimi, tanıtımı ve tescili konusunda destek vermekte, göçmenlerin kayıt altına alınmasına yardımcı olmakta, gemi ve uçaklarıyla arama kurtarma operasyonlarına katkıda bulunmakta, şebekeler hakkında bilgi toplamaktadır. Limanlarda ve havaalanlarında da İspanya'ya yardımda bulunmaktadır.
- **Themis Operasyonu:** Orta Akdeniz'de sınır kontrolü, gözetim ve arama kurtarma görevleriyle İtalya'yı desteklemektedir. Faaliyet alanı, Orta Akdeniz'de Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Türkiye ve Arnavutluk'un karasularından oluşmaktadır. Ajans tarafından görevlendirilen memurlar, gelen göçmenlerin kaydında İtalyan makamlarını da desteklemektedir. Dış sınırlarda ve sınırların dışında oluşan hareketlilikler ve tehditlerle ilgili istihbarat toplamakta, bu bilgiyi İtalyan makamları ve EUROPOL ile paylaşmaktadır.
- **Batı Balkan Operasyonu:** Mayıs 2019'da faaliyete başlayan Batı Balkan Operasyonu, diğer operasyonlarda olduğu gibi dış sınırlardaki risk analizini ve tespit edilen tehditlere yeterli operasyonel mücadele vermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Arnavutluk'un Yunanistan'la olan sınırlarında, yerel makamlara kontrol belgeleri de dâhil olmak üzere sınır gözetleme ve sınır kontrolleri konusunda destek vermek, aynı zamanda göçmenlerin uyuğunun belirlenmesine yardımcı olmak ve sınır ötesi suçların tespitine ve Batı Balkanlar bölgesinde Avrupa işbirliğinin arttırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. AB dışındaki ilk tam teşekküllü ortak operasyonudur.

Bu uzun vadeli operasyonların yanında EUROPOL'ün AB, üye devletler, üçüncü ülke makamları ve uluslararası kuruluşlarla ortak olarak gerçekleştirmiş olduğu büyük çaplı anlık

operasyonlar da bulunmaktadır. Bu operasyonlara şu örnekler verilebilir (EUROPOL, 2019b):

- **Large-Scale Joint Action Day (LS-JAD/ Büyük Ölçekli Ortak Eylem Günü):** 2017 yılında gerçekleştirilen operasyonda 173 göçmen kaçakçısı, ayrıca 102 insan kaçakçısı ve 1074 insan kaçakçılığı mağduru tespit edilmiş olup toplam 692 kişi gözaltına alınmış veya tutuklanmıştır.
- **Joint Action Day Dual:** EUROPOL'ün Avusturya ve Almanya'da kurduğu mobil ofislerle gerçekleştirdiği analizlere dayanan, Frontex'in koordine ettiği ve Avusturya ve Almanya'nın eşgüdümünde gerçekleşen operasyonda kamyonlar, , kargo trenleri ve konteynırların içerisinde gizlenme yöntemiyle yapılan yasadışı göçün ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. 24 göçmen kaçakçısı tutuklanmış, 761 yasa dışı göçmen tespit edilmiş, ayrıca 119 çalıntı araç yakalanmıştır.
- **Joint Action Day Aolos:** Yine 2017 yılında EUROPOL'ün havaalanlarında konuşlanması ve Frontex'in koordinesinde ve Almanya'nın önderliğinde 39 AB üye ülkesi havaalanında gerçekleştirilen operasyonda göçmen kaçakçılığı yapmak üzere sahte belge hazırlayan 13 kişi tutuklanmış, 16 sahte belge ele geçirilmiştir.
- **Joint Action Day Danube II:** AB sınırlarına yasadışı girişleri ve Batı Balkan güzergahı boyunca ve AB'nin Doğu dış sınırındaki kaçakçılık faaliyetlerini hedef alan operasyon sonucunda sınır polisi 7 göçmen kaçakçısı yakalamış, 546 düzensiz göçmen ve 667 kişiyi geçerli seyahat belgesi olmadan yakalamıştır. Ayrıca 24 çalıntı araç tespit etmiştir.
- **Mavi Kehribar Operasyonu:** 28 AB üyesi ülke, 31 üçüncü ülkede eş zamanlı olarak gerçekleştirilen operasyon tespit edilen organize suç gruplarını ve bunların suç altyapısını ortadan kaldırmak üzere yapılmıştır. 2015 yılında gerçekleştirilen operasyonda 7.7 ton uyuşturucu ele geçirilmiştir. 60 göçmen kaçakçısı, 257 uyuşturucu kaçakçısı olmak üzere 900'e yakın tutuklama gerçekleşmiştir.

Frontex'in 2019 Risk Analizi Raporu'na göre (Frontex, 2019e), 2018 yılında, yasadışı sınır geçişleri tespitlerinin sayısı son beş yıldaki en düşük seviyesine ulaşmıştır, ancak göç baskısı devam etmektedir. Toplam sayı bir önceki yıla göre %27 gerileyerek 150,114'e gelmiş ve göçün zirve yaptığı 2015 yılındaki sayının % 92 altına düşmüştür. Bu durumun

büyük oranda Orta Akdeniz güzergâhındaki göçmen sayısındaki çarpıcı düşüş sebebiyle olduğu düşünülmektedir. Batı Akdeniz, Avrupa'ya en sık kullanılan yol olmuştur. İspanya üzerindeki baskı son yıllarda artmaktadır. 2018'deki tespit sayısı 2017'ye göre iki katına çıkarak 57,034'e ulaşmıştır. Fas'tan gelen göçmen sayısı ise beş kat artmıştır. Geçen yıl bu güzergâhı kullanan göçmenlerin çoğu Sahra altı ülkelerden gelmiş, ancak 2018'de Fas vatandaşlarının sayısı da önemli ölçüde artmıştır. Batı Balkanlar ise Türkiye'den Batı Avrupa'ya ulaşmaya çalışan düzensiz göçmenler tarafından çoğunlukla tercih edilen güzergâh olmaya başlamıştır. 2018'de tespit edilen göçmenlerin yaklaşık beşte birinin 18 yaşın altında olduğu görülmüştür.

Aynı raporda açıklanan istatistiki verilere göre tespit edilmiş olan yasadışı sınır geçişleri Tablo 4.3'de verilmiştir. Buna göre 2015 yılından 2018'in sonuna kadar yasadışı sınır geçişlerinde kademeli olarak bir azalma görülmektedir.

Tablo 4.3. Tespit Edilen Yasadışı Sınır Geçişleri (Frontex, 2019e)

UYRUK	2015	2016	2017	2018	Toplam içinde payı (%)	Önceki yıla göre değişim (%)
Bilinmiyor	556 345	103 925	1 503	26 203	17	-
Suriye	594 059	88 551	19 452	14 378	9.6	-26
Fas	12 966	6 836	11 279	13 269	8.8	18
Afganistan	267 485	54 366	7 576	12 666	8.4	67
Irak	101 275	32 068	10 177	10 114	6.7	-0.6
Türkiye	591	1 060	2 957	8 412	5.6	184
Cezayir	3 331	5 140	7 443	6 411	4.3	-14
Gine	5 174	15 985	13 160	6 011	4	-54
Tunus	1 061	1 368	6 520	5 229	3.5	-20
Mali	6 526	10 270	7 789	4 998	3.3	36
Diğer	273 364	191 577	116 894	42 423	28	-64
TOPLAM	1 822 177	511 146	204 750	150 114	100	-27

AB sınır yönetim sistemi AB üyesi devletlerin askeri ve polisiye unsurlarının ortak görevler icra edebilmesine imkan tanımaktadır. AB Sınır yönetiminde güvenliği sağlama

hususunda çoğunlukla ülkeler arası ortak güvenlik araçlarından faydalanmaktadır. Diğer bir ifadeyle AB üyesi ülkelerin sınır güvenlik teşkilatlarının görevlendirdiği sınır güvenlik unsurlarının birleşmesinden oluşan ortak teşkilatlar oluşturularak güvenlik sağlanmaktadır (Aktaş, 2017: 131). Diğer yandan, Devletler hukuku gereğince her devlet kendi sınırları üzerinde mutlak egemenlik hakkına sahiptir. Bu hak çerçevesinde yalnızca AB üye devletleri değil, tüm devletler kendi egemenlik hakları gereği yasal olmayan sınır geçişlerine izin vermemektedir. Ancak devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarını ülkelerine kabul edip etmeme özgürlüklerinin de bir istisnası bulunmaktadır (Kayaalp, 2018: 160).

Gerek uluslararası hukuk, gerekse AB hukuku kapsamında sınır koruması ve kontrolü üye devletlerin münhasır yetkileri arasında yer almaktadır (Papastavridis, 2010: 77; Bilgin, 2017: 61). Bu noktada AB üye ülkeleri sınır güvenlik politikalarını yönetmesi konusunda serbestliğe sahip bulunmaktadır. Bu nedenle üye ülkelerin sınır yönetim sistemlerinde bazı yapısal farklılıklar olabilmektedir. Üye ülkelerin tüm sınır birimleri, ülkelerinin kara, deniz ve hava sınırlarının korunmasından sorumludur (Karaca, 2016: 45).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Daha iyi yaşam koşullarına erişmek için verilen göç mücadeleleri insanlık tarihi boyunca süregelen bir insan faaliyeti, bir toplumsal olgudur. Dönemsel konjonktürlerle değişimlere uğrayan göçlerin ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel birçok farklı sebebi bulunmaktadır. Ancak, göçlerin ortak gerekçeleri genel olarak kötü yaşam koşullarından, savaşlardan, çatışmalardan, soykırımlardan, şiddetlerden, baskılardan, zulümlerden, insan hakları ihlallerinden kaçmak ve daha özgür, daha kaliteli, daha barışçıl, huzurlu ve insanî koşullara erişmek için yapıyor olmasıdır. Avrupa'ya yapılan son dönemdeki göçlerin temel sebepleri de çalışma şartlarının, demokrasi ve hukukun, gelişmişlik düzeyinin göç veren toplumlara kıyasla daha yüksek olmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Soğuk Savaş dönemindeki Avrupa'da endüstrileşme hız kazanmıştır. Yıkıma uğrayan ülkelerin onarımları, kaybedilen veya sarf edilen kaynakların tekrardan tesisi, ekonomik ve endüstriyel kalkınmanın yeniden sağlanması, tekrar karşılaşılabilecek güvenlik tehditlerine yönelik savunma ihtiyacı gibi nedenlerle birlikte Avrupa'da büyük ölçekte insan kaynağına ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu dönemde milyonlarca insanın hayatını kaybetmesi sonucunda emeğe yönelik ihtiyacın karşılık bulması zorlaşmıştır. Özellikle Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İsviçre gibi ülkelerin ihtiyacından doğan Batı Avrupalı devletlerin istihdam talebi doğrultusunda Doğu Avrupa, Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye, Fas, Tunus gibi işgücü fazlalığı olan ülkelere talepler ve yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde çalışmak üzere gönüllü göçmenler kabul edilmeye, istihdam amaçlı göç hareketliliği teşvik edilmeye başlanmıştır. Bu istihdam seferberliği ile ilk başlarda ucuz işgücü olarak görülen ve üretim kapasitesinin artırılmasında büyük katkı sağlayan göçmenlerin sayısı zaman içerisinde sürekli olarak artmış, beklenen geri dönüşler yerine göç edilen bölgeye yerleşimler yaşanmıştır. Sovyet Bloğunun yıkılması ve Sovyetlerin dağılmasıyla göç, AB üye ülkeleri için birçok probleme yol açmaya başlamıştır.

Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz döneminde daha belirgin hale gelen göçmen sorununun bir tehdit olarak algılanmaya başlamasıyla beraber AB yönetiminde açık kapı politikasından kapalı kapı politikasına geçilmeye başlanmış, göç teşvikleri kaldırılmış, göç mevzuatları ve kontrolleri başlatılmış ve göç akınları engellenmeye çalışılmıştır. Ancak, bu dönemlerin ardından yaşanan Yugoslavya krizi ve son olarak Doğu Avrupa yönünde AB

genişlemesi ile beraber yeni göç akınları meydana gelmiş göçe ilişkin sorunlar büyümeye başlamıştır.

Yakın dönemlerde gerçekleşen Irak işgali, Arap Baharı, Libya ve Suriye'deki çatışma ortamlarının yol açtığı yeni göç akınları ve sığınma talepleri, bir güvenlik problemi haline gelmiş, AB üye ülkeleri arasında daha somut adımlar atılması gerektiği ve ortak bir politika izlenmesi gerektiğine yönelik bir fikir birliği oluşmasına neden olmuştur. Yasa dışı göçün ulusal güvenliklerine tehdit oluşturduğunun farkına varan üye devletler, mevcut göçmenliğe yönelik asimilasyon, dışsallaştırma, entegrasyon gibi farklı politikalar izlese de yasa dışı göçle mücadele konusunda hemfikir olmuşlardır. Özellikle AB üye ülkeleri arasında sınırların ortadan kalkması ve serbest dolaşımın ortaya çıkması güvenlik anlayışında devletlerin birbiriyle olan işbirliği ihtiyacının ve bağımlılığın artmasını beraberinde getirmiştir. Tek bir dış sınır oluşması, bu dış sınırları oluşturan üye ülkelerin sınırlarının güvenliğine olan ihtiyacı arttırmıştır. AB sınırlarına olan düzensiz göç akımlarının büyük bir artış göstermesiyle beraber bu durum güvenlik tehdidi oluşturmuş ve ortak bir ulus-üstü güvenlik anlayışının gerekliliği konusunda fikir birliği oluşmasını sağlamıştır. Bununla beraber, artış gösteren terör olayları, silah, insan ve ticari mallara yönelik kaçakçılık faaliyetleri, kara para aklama, uyuşturucu trafiği, organize suçlar, kitle imha silahlarının tehdidi gibi AB devletlerinin güvenliğini, toplumsal yaşamını, ekonomisini tehdit eden durumlar, bu devletlerin ortak endişesi olmuş ve etkin bir mücadele sisteminin önemini açığa çıkarmıştır.

Güvenlik anlayışı küreselleşme ile birlikte değişime uğramıştır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi öncesindeki güvenlik anlayışı ulusal sınır güvenliği boyutunun ötesine geçememiştir. Değişen güvenlik gündemi ile birlikte devlet dışı küresel aktörler güvenlik konusunda daha önemli hale gelmiştir. Tehdit algılarının ve hedeflerinin değişmesi ile birlikte de güvenlik konusunun sadece ulus devlet eksenli anlayışla ele alınmasının mümkün olmayacağı görüşü artık kabul görmüştür. Özellikle Kopenhag Okulu'nun en büyük katkısı olan "güvenlikleştirme" kavramı ile birlikte güvenlik algısı, Uluslararası İlişkiler literatüründe dar kapsamdan çıkarılarak çok aktörlü geniş bir yapıda ele alınmıştır. Bu kavram ile birlikte "güvenlik yönetimi" güvenlik aktörleri arasında devletin artık tek ve en önemli aktör olmadığını vurgulamaktadır.

Değişen güvenlik anlayışı ve güvenlik yönetimi ile birlikte göç sorunu ele alındığında ise göçün güvenlileştirilmesi konusu önem kazanmaktadır. Özellikle göç ve

göçmen konularının siyasi bir propaganda aracı haline getirilmesi AB adına göç ve göçe dayalı güvenlik sorununun çözümünde çelişiklere sebep olmaktadır. Güvenlik yönetişimi çerçevesinde Birlik üyesi ülkelerin iç güvenlik meselelerindeki güvenlik yaklaşımı ile dış güvenlik konusundaki yaklaşımları farklılık gösterebilmektedir. Özellikle göçe dayalı güvenlik endişeleri konusunda bazı Avrupa ülkelerinin ortak hareket etme noktasındaki isteksizlikleri göze çarpmaktadır. Konu sınır güvenliği olduğunda bazı AB ülkeleri ayırmakta, ulusal güvenliklerini ön plana çıkarmaktadırlar. Bu durum da ortak bir dış güvenlik politikası paydası bulmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca, etik ve insan haklarına dönük değerler üzerine kurulmuş olan AB'nin bu türden ötekileştirme, dışsallaştırma politikası etik anlayışına ve uluslararası hukuka uygun düşmeyen bir durumu yaratmaktadır.

Son yıllarda büyük göç dalgası alan AB üye ülkeleri, artan sınır tehditleriyle birlikte bu sorunu güvenlik önlemlerini, sınır kontrollerini ve operasyonlarını arttırarak çözmeye çalışmaktadır. Üye ülkeler, vize ve oturma izinlerini sertleştirerek üçüncü ülkeler ile yaptığı anlaşmalar çerçevesinde ülkelere veya kaynak ülkelere iadelerini gerçekleştirmek suretiyle göçmenleri sınırlarından uzak tutmak istemektedirler. Ayrıca mevcut vatandaşlık haklarına ve oturma iznine sahip olan göçmenleri de bazı istihdam ve sosyal kısıtlamalar yoluyla caydırıcılık politikası ile ülkelere dönmelerini sağlamayı amaçlamaktadırlar. Diğer yandan AB, insan hakları çerçevesinde iltica hakkına sahip olduğunu kanıtlayabilen kişilere sınırları içerisinde yer vermekte, bu kişileri kendi bünyesinde sağladığı ortak anlaşmalarla AB üyesi ülkeler içerisinde dağıtmaktadır. AB'nin bu konudaki yaptırımlarına karşın Macaristan, Avusturya ve Polonya taahhüt etmiş olduğu halde sığınmacı kabul etmemiş, bu konuda sert bir tutum sergilemişlerdir.

Yasadışı göçle mücadelede Frontex'le birlikte göç akınlarını, göç güzergâhlarını göçle ilgili tüm hareketlerin takip edilmesi, güvenlik açıklarının tespit edilmesi, risklerin analiz edilmesi, olası durumların belirlenmesi ve gerçekleşmeden önce göçün engellenmesine yönelik faaliyetlerde bulunmakta olan en önemli küresel aktörlerden biri de Avrupa Polis Ofisi EUROPOL'dür. Toplumsal güvenliği tesis etme ve koruma işlevine bağlı olarak, tehditlere karşı mücadelede ortak bir işbirliği ihtiyacının 1950'li yıllardan itibaren artmasıyla beraber 1976'da Trevi grubu ile başlayan ortak güvenlik birimi çalışmaları 1999 tarihinde yerini çok daha etkin faaliyet gösteren EUROPOL'e bırakmıştır. EUROPOL yasa dışı göçle mücadelede görevli çatı kurumdur. Frontex, CEAS, EASO, EMSC gibi birimlerle bu mücadeleyi sürdürmektedir.

Günümüzde AB üyesi tüm ülkelerde faaliyet gösteren, AB üyesi olmayan ülkelerde ve çeşitli kuruluşlarda ise temsilcilikleri bulunan EUROPOL, Avrupa içinde ve dışında beş yüzden fazla kolluk kuvveti ile işbirliği yürütmekte ve polisiye çözümler üretmektedir. Ulusal polisler ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde organize suçlar, terörizm, siber suçlar, yolsuzluk, dolandırıcılık, sahtecilik, kaçakçılık gibi örgütlü birçok yasa dışı faaliyetle mücadele sürdüren EUROPOL'un önemli görevlerinden biri de yasa dışı göç ile mücadele etmektir. Temel hedefi, istihbarat üzerine kurulu bir sistem içerisinde suç ortaya çıkmadan engellemek ve bu yönde aksiyonlar almaktadır.

Gelişmiş kurumsal yapısı ve destek ofislerinin işbirlikleriyle birlikte EUROPOL'un yasadışı göçle mücadele konusundaki payı büyüktür. Fakat özellikle son yıllardaki büyük göç hareketliliği ve oluşan güvenlik hassasiyetleri konusunda EUROPOL tek başına yeterli olamamaktadır. Özellikle güvenlik yönetişimi çerçevesinde bazı Avrupa ülkelerinin sınır güvenliği konusunda klasik güvenlik anlayışından kopmamaları, güvenlik aktörleri ve EUROPOL açısından bir engeldir. Üye ülkeler arasında istihbaratın paylaşılması ve koordinasyonu konusunda bazı ülkelerin ulusal güvenliğini ön plana çıkararak isteksiz davranmaları güvenlik konusu açısından bir diğer engeldir. Çağdaş güvenlik yaklaşımlarının iç güvenlik konularında olduğu kadar dış güvenliğe yansımamış olması da göç sorunu ile mücadelede ayrı bir sorundur. EUROPOL özelinde konu incelendiğinde ise EUROPOL'un yasa dışı göçle mücadele bakımından operasyonel yetkilerinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Yasa dışı göçle mücadele konusunda EUROPOL'un personel sayısının ve bütçesinin de yeterli düzeyde olmadığı yorumu yapılabilir. EUROPOL, hükümetler arası pozisyonundan kurtulamayarak uygulamada ciddi sıkıntılar yaşamaktadır.

Bu araştırmada göç sorunu ile mücadele EUROPOL örneği üzerinden aktarılmıştır. Ayrıca araştırmada son zamanlarda neredeyse bütün ülkeleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen ve yeni yüzyılın en önemli olaylarından biri olarak kabul gören göç hareketliliği değişen güvenlik gündemi ile birlikte ele alınmıştır. Yasa dışı göç ve güvenlik konusunu EUROPOL üzerinden açıklayan çalışmaların oldukça kısıtlı olması nedeniyle de bu çalışmanın literatüre katkı yapması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, C. (1991). *Soğuk Savaş: Süper Güçlerin Hâkimiyet Kavgası*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akçadağ, E. (2012). Yasa Dışı Göç ve Türkiye. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor, (42), 1-58.
- Akçay, E. Y. (2016). AB'nin haylaz çocuğu: Fransa. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(14), 1-12.
- Akçay, E. Y., Argun, Ç. ve Akman, E. (2011). AB'nin tarihsel gelişimi ve ortak dış ve güvenlik politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 117-131.
- Aktaş, F. (2017). *Güvenlik Teorileri Bağlamında AB Sınır Yönetim Sistemi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ağır, B. S. (2014). Güvenlik ve göç kavşağında Kosova sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(3), 455-479.
- Akdemir, E. (2018). Avrupa Birliği'nin dış ilişkileri ve politikası: Avrupa Birliği'nin bütünleş(eme)mesi üzerine bir inceleme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 17(2), 181-218.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin sınırlarına dayanan mülteci krizi ve yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 48-74.
- Akgül Açıkmeşe, S. (2014). Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme. Evren Balta (Ed.) *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* içinde (241-257), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akgün, E. (2011). *Yasa Dışı Göç Çerçevesinde Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20), 292-303.
- Akşemsettinoglu, G. (2011). Avrupa bütünleşme projesinin ve genişleme sürecinin değişen dinamikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10(1), 1-18.
- Aktan, C. C. (2000). Avrupa Birliği'nin doğuşu, gelişimi ve genişleme süreci. *Yeni Türkiye: Avrupa Birliği-I*, 6(35), 176-185.
- Alganer Y. ve Çetin, M.Ö. (2007). Avrupa'da birlik ve bütünleşme hareketleri (I). *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 93-114.
- Aliu, A. (2019). *Balkanlar ve Türkiye'de Yetkilendirme, Göç Yönetimi ve İşbirliği: Avrupa Birliği Hukuku Perspektifinden Göç ve Sığınmacıların Sorunları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.
- Altın, O. (2018). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında Ortadoğu çıkmazı. *Social Sciences Studies Journal*, 4(23), 4742-4750.

- Arango, J. (2000). Explaining migration: A critical view. *International social science journal*, 52(165), 283-296.
- Aras, İ. (2017). Sovyetler Birliği dış politikasında Avrupa Bütünleşmesi: 1950'li ve 1960'lı yıllar. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 299-322.
- Archer, C. (2008). *The European Union*. New York and London: Routledge.
- Arends, J. Frederik M. (2009). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: Güvenlik Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları, (Çev. Yavuz, Burcu), *Uluslararası İlişkiler*, 6(22), 3-33.
- Arman, Ş. (2004). *Nice Antlaşması: Avrupa Kurumsal Hukukuna Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Armaoğlu, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 18. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arsava, F. (2002). Nice Antlaşması'nın getirdikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 1-30.
- Arslan, R. (2005). Avrupa Birliği savunma politikası: Dünya sahnesine geri dönüş mü? *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 229-248.
- Asan, K. (2007). *Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atan, M. ve Özağ, F. (2003). Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde Türkiye ve diğer aday ülkelerin ekonomik/ sosyal performanslarının karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 9-27.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2013). *Avrupa Birliğinin Tarihçesi*. https://www.ab.gov.tr/_105.html (Erişim Tarihi: 09.09.2018).
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2018a). *Avrupa Birliği Kronolojisi*. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_1_tarihce/avrupa_birligi_kronoloji.pdf (Erişim Tarihi: 04.08.2018).
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2019). *Göç Politikaları*. <https://www.avrupa.info.tr/tr/goc-politikaları-6892> (Erişim Tarihi: 05.05.2019).
- Avrupa Komisyonu (2006). *Avrupa Birliği Nasıl Çalışır? AB Kurumları İçin Rehberiniz*. Lüksemburg: Avrupa Topluluğu Resmi Yayın Ofisi.
- Ayanoğlu, E. (1995). Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sisteminin birlik modeline uyumu-I. *Vergi Dünyası Dergisi*, 14(171), 49-55.
- Aybet, G. (1997). *The Dynamics Of European Security Cooperation, 1945-91*. London: Macmillan Press. <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230598096> (Erişim tarihi: 19.08.2018).
- Aydoğan, M. (2003). *Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz?*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Bahçekapılı, C. (2013). Avrupa Kıtasında Avrupa Birliği Dışındaki Entegrasyon Hareketleri. Küçükahmetoğlu, O., Çeştepe, H. ve Tüylüoğlu, Ş. (Ed.) *Ekonomik Entegrasyon: Küresel ve Bölgesel Yaklaşım içinde* (347-364). Bursa: Ekin Yayınevi.

- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of international studies*, 23(1), 5-26.
- Ballyn, S. (2011). The Why and the “Therefore” of Human Migration. A Brief Overview. *Lives in Migration: Rapture and Continuity*, 6-15.
- Batır, K. (2017). Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde hukuki bir değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 585-604.
- Baydarol, C. (1992). *Avrupa Birliği’ni Kuran Antlaşma: Maastricht Antlaşması*. Ankara: İktisadi Kalkınma Vakfı. <https://www.ikv.org.tr/images/files/A5-tr.pdf> (Erişim Tarihi: 02.04.2019).
- Bayley, D., & Shearing, C. (2001). The new structure of policing. Description, conceptualization and research agenda, 30, USA: National Institute of Justice.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18) 69-85.
- Bellany, I. (1981). Towards a theory of international security. *Political Studies*, 29(1), 100-105.
- Benyon, J. (1996). The politics of police cooperation in the European Union. *International Journal of The Sociology of Law*, 24, 359-372.
- Beşe, E. (2002). *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bigo, D. (2000). Liaison officers in Europe: New officers in the European Security Field. In James Sheptycki (Ed.), *Issues In Transnational Policing*, London: Routledge Press.
- Bilecen, H. (2005). Maastricht Antlaşması’ndan Günümüze Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 1(1-2), 143-166.
- Bilge, A. C. ve Güler, K. (2016). Berlin Duvarı: Utanç duvarından anıta. *Mimarist Dergisi*, 16(56), 57-65.
- Bilgin, A. (2017). Göçmenlere yönelik deniz operasyonlarında Frontex’in müdahale yetkisinin uluslararası hukuk kapsamında değerlendirilmesi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 55-82.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8(14), 69-96.
- Bilici, N. (2005). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Birdişli, F. (2014). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 10(20), 229-256.
- Birdişli, F., & Başurgan, A. (2017). Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 58-78.
- Biscop, S. (2010). *From ESDP to CSDP: Time for some Strategy*. <https://www.diploweb.com/From-ESDP-to-CSDP-Time-for-some.html> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

- Boeri, T., Brücker, H., Gourinchas, P-O., & Cahuc, P. (2005). Why are Europeans so though on migrations?. *Economic Policy*, 20(44), 629-703.
- Bozdağ, İ. (2000). Avrupa Birliği'nin tarihçesi. *Yeni Türkiye: Avrupa Birliği-I*, 6(35), 170-172.
- Bozkurt E., Özcan, M. ve Köktaş, A. (2012). *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Bozkurt, Ö. (1993). Siyasal ve Kurumsal Yönleriyle Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi. *Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Dergisi*, 26(1).
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 1-47.
- Braun, H. J. (1990). *The German Economy in the Twentieth Century: The German Reich and the Federal Republic*. New York: Routledge.
- Brittanica (2019). *Ostpolitik: West German Foreign Policy*. <https://www.britannica.com/event/Ostpolitik> (Erişim Tarihi: 17.02.2019).
- Bruggeman, W. (2002). Policing and accountability in a dynamic European Context. *Policing And Society*, 12(4), 259-273.
- Bulkan, D. (2018). *Avrupa Birliği Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bunyan, T. (1995). *The Europol Convention*. London: Statewatch Publication (Online). <http://www.statewatch.org/docbin/EUROPOL-pamphlet-1995.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).
- Buzan, B. (2015). İnsanlar, Devletler ve Korku (Çeviri: Emre Çıtak), İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Buzan, B., Wæver, O., Wæver, O., & De Wilde, J. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Canpolat, H. (2011). Sayın Hasan Canpolat'ın Açılış Notları. *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika* içinde Çelebi, Ö., Özçürümez, S. ve Türkay Ş. (Ed.). Ankara: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. 15-19.
- Canpolat, H. ve Arıner, H. O. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. ORSAM Rapor No: 123. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Carter, D. M. (1997). *States of grace: Senegalese in Italy and the new European immigration*. U of Minnesota Press.
- Cartou, L. (1996). *L'union Européennes: Traités de Paris, Rome, Maastricht*. Paris: Dalloz-Sirey.
- Castles, S. & Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. Bal, B.U. ve Akbulut, İ.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı – Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Cebeci, M. (2018). Ab'nin Güvenlik ve Savunma Politikalarında Güncel Tartışmalar. *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye- AB İlişkileri: ATAUM 30. Yıl Armağanı İçinde* (211-235), (Der. Baykal, S., Açıkmeşe, S. A., Akçay, B. ve Erhan, Ç.). Ankara: Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Cerny, P.G. (2005). Terrorism and the new security dilemma. *Naval War College Review*, 58(1), 10-33.
- Ceyhan, A. (1991). *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Ceylanoğlu, A. (2007). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası: Bölgesel Bütünleşmeden Küresel Aktörlüğe*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Chalk, P. (1996). *West European Terrorism and Counter Terrorism*. New York: ST. Martin's Press Inc.
- Clutterbuck, R. (1990). *Terrorism, Drugs and Crime in Europe After 1992*. London: Routledge.
- Collective, C. A. S. E. (2006). Critical approaches to security in Europe: A networked manifesto. *Security Dialogue*, 37(4), 443-487.
- Cornish, P.,& Edwards, G. (2001). Beyond the EU/ NATO dichotomy: The begining of a European strategic culture. *International Affairs*, 77(3), 587-603.
- Crowe, B. (2003). A Common European Foreign Policy after Iraq?. *International Affairs*, 79(3), 533-546.
- CVCE (2016). *EUROPOL*. <https://www.cvce.eu/en/obj/EUROPOL-en-98922b4d-2207-47d0-8d3f-e8e98b25ae4b.html> (Erişim Tarihi: 24.05.2019).
- CVCE (2019) *Publications*. <https://www.cvce.eu/en/epublications> (Erişim Tarihi: 11.02.2019).
- Çağlar, T. (2018) Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129-142.
- Çakmak, H. (2007). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Platin Yayınları.
- Çakmak, H. (2014). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Barış Kitap.
- Çayhan, B. E. (2002). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3, 42-55.

- Çelik, A. (2014). *Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması*. Konya: Etüt - Araştırma Servisi, Konya Ticaret Odası.
- Çetinkaya, S. (2018). *AB Göç Politikalarını Güvenlikleştirme Ekseninde İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çiçekçi, C. (2012). *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Çiğdem, S. (2009). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yasa Dışı Göç Sorunu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çıkrıkci, T. (2017). Uluslararası ilişkilerde güvenliğin referans nesnesi sorunsalı: Klasikten yeniye kavramsal bir analiz. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(6), 225-242.
- Çıkrıkci, T. (2019). *İnsan Güvenliği ve Avrupa: Arap Baharı Sonrası Göçmen Krizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çomak, H. (2006). Avrupa'da güvenlik yapılanmasının yeni parametreleri ve Türkiye'nin durumu. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 97-120.
- Dalak, Ö. (2018). *Güncel Gelişmeler Işığında AB Göç Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dedeoğlu, B. (2018). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Dedman, M. J. (1996). *The Origins and Development of the European Union 1945-95: A History of European Integration*. USA and Canada: Routledge.
- Deflem, M. (2006). EUROPOL and the policing of international terrorism: Counter terrorism in a global perspective. *Justice Quarterly*, 23(3), 336-359.
- Demir, C. (2010). *Uluslararası Polislik Hizmetleri Bağlamında Türk Emniyet Teşkilatı İle EUROPOL ve İnterpol İşbirliği ve Koordinasyon Faaliyetleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Demir, S. (2009). Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimi ve Türkiye'nin bu güvenlik mimarisindeki yeri. *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9, 9-50.
- Demirel, H. (2003). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kıbrıs Problemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demirtaş, B. (2018). AB'nin Dönüştürücü Gücü ve Batı Balkanlar'da Demokratikleşme Süreci: Başarılanlar ve Başarısızlar. *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye- AB İlişkileri: ATAUM 30. Yıl Armağanı* İçinde (211-235), (Der. Baykal, S., Açıkmeşe, S. A., Akçay, B. ve Erhan, Ç.). Ankara: Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Den Boer, M., Janssens, J., Moelker, R., & Vander Beken, T. (2010). Blurring military and police roles. M. Easton (Ed.). The Hague: Eleven International Publishing.

- Dockrill, S. (1991). *Britain's Policy for West German Rearmament 1950-55*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Duke, S. (2000). *The Elusive Quest for European Security: From EDC to CFSP*. New York: Macmillan Press.
- Duke, S. (2001). *The Elusive Quest for European Security: From EDC to CFSP*. Great Britain: Macmillan Press.
- Duruel, M. (2017). Avrupa Birliği göç politikası ve kitlesel göç akınları karşısındaki durumu. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 1-12.
- Duruel, M. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikası ve kitlesel göç akınları karşısındaki durumu. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 1-12.
- Durugönül, E. (1997). Sosyal değişme, göç ve sosyal hareketler. II. *Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*, Ankara: DİE, 95-100.
- ECSC (1956). *The Brussels Report on the General Common Market: Spaak Report*, Luxembourg. http://aei.pitt.edu/995/1/Spaak_report.pdf (Erişim Tarihi: 13.11.2018).
- Efe, H. (2005). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yaratma Çabaları ve Türkiye'ye Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Efe, H. (2008). Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 66-78.
- EFTA Secretariat (1982). *Convention Establishing The European Free Trade Association*, Geneva.
- Ekinci, S. (2011). *Devletin Dönüşümünün Güvenlik Alanına Yansıması: Türkiye'de Güvenlik Yönetişimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ekşi, N. (2016). İklim mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4, 10-58.
- Elmas, Y. F. (2016). *Avrupa 'Kapı Duvar': Göç Yaklaşımında Söylem- Eylem Tutarsızlığı*, Ankara: USAK Yayınları.
- EMSC (2019). *Third Annual Activity Report- 2018*, European Migrant Smuggling Centre: EUROPOL, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. https://www.EUROPOL.europa.eu/sites/default/files/documents/emsc_report_final_2019_2final.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2019).
- Eralp, A. (2018). Avrupa Bütünleşmesinin Dış Politika Arayışları: Dünü, Bugünü ve Geleceği. *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye- AB İlişkileri: ATAUM 30. Yıl Armağanı İçinde* (211-235), (Der. Baykal, S., Açıkmeşe, S. A., Akçay, B. ve Erhan, Ç.). Ankara: Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Erbaş, U. (2018). *Avrupa Birliği Terörle Mücadele Politikasının Üyelik Sürecine Yansımaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Erdem, D. (2011). *Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.
- Eren, V., ve Çakran, Ş. (2017). Mülteci politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 1-30.
- Erhan, Ç. (2012). Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, *Avrupa Birliği içinde*, S.R. Karluk ve B. Yüce-Dural (Ed). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erhan, Ç., Kızılırmak, A. B. ve Olcay, C. A. (2009). *Avrupa Birliği: Temel Konular*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Ertek, E. (2005). *Explaining Security Integration in the European Union: An Intergovernmentalist Account*. Master Thesis, Sabancı University, İstanbul.
- Eur-Lex (2019). *Council Decision of 6 April 2009 Establishing the European Police Office (EUROPOL)*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32009D0371> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).
- European Commission (1999). *The Amsterdam Treaty, A Comprehensive Guide*. Luxembourg: European Commission.
- European Commission (2011). *Communication on Migration*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2019). *European Migrant Smuggling Centre*. https://ec.europa.eu/knowledge4policy/online-resource/european-migrant-smuggling-centre-emsc_en (Erişim Tarihi: 11.05.2019).
- European Council (2009). *Acts Adopted under Title VI of the EU Treaty: Council Decision of 6 April 2009 Establishing the European Police Office (EUROPOL)*. Official Journal of the European Union, (2009/371/JHA).
- European Council (2018). *History*. <https://www.consilium.europa.eu/en/history/#40802200881> (Erişim Tarihi: 21.10.2018).
- European Parliament (2018). *Fact Sheets on the European Union: The Historical Development of European Integration*, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI\(2018\)618969_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI(2018)618969_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 09.01.2019).
- European Parliament (2019). *Briefing EU Policies – Delivering for Citizens: Protection of EU External Borders*. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630316/EPRS_BRI\(2018\)630316_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630316/EPRS_BRI(2018)630316_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 14.05.2019).
- European Union (2019a). *The History of the European Union*. https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en (Erişim Tarihi: 09.01.2019).
- European Union (2019b). *Foreign& Security Policy*. https://europa.eu/european-union/topics/foreign-security-policy_en (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

- European Union (2019c). Election Observation Missions. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/421/election-observation-missions-eueoms_en (Erişim Tarihi: 20.04.2019).
- European Union (2019d). *European Police Office (EUROPOL)*. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/EUROPOL_en (Erişim Tarihi: 29.04.2019).
- European Union External Action (2018). *Joint Declaration on the European and World Day against the Death Penalty*. https://eeas.europa.eu/delegations/china/51822/node/51822_en (Erişim Tarihi: 20.04.2019).
- European Union External Action (2019). About the European External Action Service. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/82/about-european-external-action-service-eeas_en (Erişim Tarihi: 17.04.2019).
- EUROPOL (2016). *EUROPOL Launches the European Migrant Smuggling Centre*. <https://www.EUROPOL.europa.eu/newsroom/news/EUROPOL-launches-european-migrant-smuggling-centre> (Erişim Tarihi: 02.05.2019).
- EUROPOL (2019a). *About EUROPOL*. <https://www.EUROPOL.europa.eu/about-EUROPOL/governance-accountability> (Erişim Tarihi: 27.04.2019).
- EUROPOL (2019b). *Operations*. <https://www.EUROPOL.europa.eu/activities-services/EUROPOL-in-action/operations> (Erişim Tarihi: 18.05.2019).
- Faist, T. (2007). *Dual Citizenship in Europe: From Nationhood to Societal Integration*. Ashgate Publishing, Ltd.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası G ve Uluşaşırı Toplumsal Alanlar* (ev. A. Z. Gndoğan ve C. Nacar), Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Fawcett, J. T., & Arnold F. (1987). The role of surveys in the study of international migration: An apraisal. *International Migration Review*, 21(4), 1523-1540.
- Forte, D. F. P. (1968). The response of Soviet foreign policy to the common market, 1957–63. *Soviet Studies*, 19(3), 373-386.
- Frontex (2019a). Roles & Responsibilities. <https://frontex.europa.eu/operations/roles-responsibilities/> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).
- Frontex (2019b). *Frontex Origin & Tasks*. <https://frontex.europa.eu/about-frontex/origin-tasks/> (Erişim Tarihi: 11.05.2019).
- Frontex (2019c). *Migratory Routes*. <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes> (Erişim Tarihi: 15.05.2019).
- Frontex (2019d). *Main Operations*. <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/main-operations/> (Erişim Tarihi: 17.05.2019).
- Frontex (2019e). *Publications: Risk Analysis for 2019*. <https://frontex.europa.eu/publications/risk-analysis-for-2019-RPPmXE> (Erişim Tarihi: 19.05.2019)
- Furdson, E. (1980). *The European Defence Community: A History*. London: Macmillan.

- Geary, M. J. (2012). The process of European Integration from The Hague to Maastricht, 1969-92: An irreversible advance?. *Debater a Europa*, (6), 6-23.
- Genç, M. ve Özdal, B. (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliği'nin göç politikaları. *Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 173-197.
- George, S. & Bache, I. (2001). *Politics in the European Union*. New York: Oxford University Press.
- Göç Araştırmaları Vakfı (2018). Dünya Göç Raporu, <http://gocvakfi.org/2018-dunya-goc-raporu/> (Erişim tarihi 25.03.2019).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). *2016 Türkiye Göç Raporu*. http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019).
- Gök, A. (2011). *Avrupa Birliği'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Nato İle İlişkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Graf, W. D. (1992). Internationalization and Exoneration: Social Functions of the Transnationalizing West German Political Economy in the Post-war Era (Graf W.D. Ed) In *The Internationalization of the German Political Economy* (8-24), London: Palgrave Macmillan.
- Guzzetti, L. (1995). *A Brief History of European Union Research Policy*. Brussels: European Commission Publication.
- Güç, E. (2008). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gül, M. (2015). Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da devamlılık ve dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1), 247-265.
- Güleç, C (2015), Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları Ve Türkiye'ye Yansımaları, TESAM
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Güneyisi, E. (2006). *AB Polis İşbirliğinin Türk Polis Teşkilatı İçin Önemi ve EUROPOL'e Üyeliğin Olası Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Günoğur, H. (2007). *Avrupa Birliği*. Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi.
- Gürdallı, F. (2009). *Avrupa Birliği Dış Politikasında Enerji Faktörü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürkaynak, M. (2004). *Avrupa'da Savunma ve Güvenlik*. Ankara: Asil Yayınevi.

- Gürkaynak, M. (2011). Angela Merkel'in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Ankara, 2, 807-820.
- Gürsoy, B. (2014). *Genişletilmiş Karadeniz Bölgesinde Avrupa Birliği'nin Dış ve Güvenlik Politikasının Oluşturulmasında Güvenliksizleştirme Süreci*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Haine, J-Y. (2005). AB Güvenlik ve Savunma Politikası. *Tarihsel Bir Perspektif içinde* (Der. Gnesotto, N.), İstanbul: Tasam Yayınları.
- Hansen, R. (2003). Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons. *The Political Quarterly*, 74(1), 25-38.
- Hopyar, Z. (2016) *Avrupa'da Göç ve Mülteci Olgusu*. Diaspora Araştırmaları Merkezi, Ocak 2016 Raporu.
- Horvath, Z. (2007). *Handbook on The European Union*. Budapest, Hungary: Hungarian National Assembly.
- Howorth, J. (2004). The European draft constitutional treaty and the future of the European Defence Initiative: A question of flexibility. *European Affairs Review*, 9(2), 483-508.
- Hulsman, J. C. (2000). The Guns of Brussels. *Policy Review*, 101, 35-50.
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the securitization of migration. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 38(5), 751-777.
- International Organization for Migration (IOM), [http:// www.iom.int/key-migration-terms](http://www.iom.int/key-migration-terms) (Erişim tarihi 25.03.2019).
- INTERPOL- EUROPOL Dairesi Başkanlığı (2013). *EUROPOL'ü Tanıyalım*. [http://www.INTERPOL. pol.tr/Sayfalar/EUROPOLtaniyalim.aspx](http://www.INTERPOL.pol.tr/Sayfalar/EUROPOLtaniyalim.aspx) (Erişim Tarihi: 25.04.2019).
- İçduygu, A., Erder, S., ve Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-2023. İstanbul: TÜBİTAK& MİREKOÇ.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2018a). *Tarihçe*. https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3&id=28 (Erişim Tarihi: 14.11.2018).
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2018b). *Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma*. <https://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf> (Erişim Tarihi: 16.11.2018).
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2019). *Dış ve Güvenlik Politikası*. <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=228> (Erişim Tarihi: 15.04.2019).
- İlhan, U. (2002). 1990-2001: ABD ve NATO'yla İlişkiler. *Türk Dış Politikası-II İçinde* (Der. Oran, B.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jones, T., & Newburn, T. (2002). The transformation of policing? Understanding current trends in policing systems. *The British Journal of Criminology*, 42(1), 129-146.
- Judge, A. J. (2002). *Policing Reconceptualised: The Impact of Globalisation and Postmodernisation on the Public Police of England and Wales and the United States*

of America. Doctoral dissertation, Department of Criminology, University of Leicester, England.

Kaldor, M. (2013). In defence of new wars. *Stability: International Journal of Security and Development*, 2(1), 1-16.

Karaca, İ. (2016). *AB'nin Entegre Sınır Yönetimi Kurumu Frontex'in Rolü ve Türkiye'nin Uyum Süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karadut, İ. C. (2009). *Federasyon/ Konfederasyon Sapağında Avrupa Birliği: Avrupa Birliği'nin Ulus-Üstü Yapısına Dair Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Karakoç, R. (2010). *Göç ve Siyasal Katılma Davranışı: Konya Örneğinde Kentsel Bütünleşme ve Siyasal Katılma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Karbash, D. (2013). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Bulgaristan'ın Bu Politikaya Uyumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karluk, R. ve Tonus, Ö. (2004). Avrupa Birliği'nin genişleme perspektifinde Türkiye'nin yeri. *Türkiye İktisat Kongresi*, 2004 Mayıs.

Kavak, D. U. (2013). *AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) Etkinleştirilmesi ve AB'nin Uluslararası Rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, S. (2009). Uluslararası alanda polisiye işbirliğinin gelişimi: Avrupa örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 49-69.

Kayaalp, Ö. (2018). *Ege Denizi'nde Düzensiz Göç, Güvenlik ve İnsan Hakları Paradoksu: FRONTEX*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Keles, J. Y. (2014). *Avrupa Ülkelerinin Mülteci ve İltica Politikaları*, Politik Art https://www.researchgate.net/publication/275658947_Avrupa_Ulkelerinin_Multeci_ve_Iltica_Politikaları (Erişim Tarihi: 07.05.2019).

Keser, U. ve Ak, G. (2016). 2000'li yıllarda sorunlu sularda vaziyet: Adalar (Ege) Denizi'nde sınırlar, yasadışı göç ve AB sınır yönetimi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 3-30.

Kıraç, S. ve İlhan, B. (2010). Avrupa Birliği oluşum süreci ve ortak politikalar. *Millî Eğitim Dergisi*, 188, 191-201.

Kızılay (2018). 2017 Yılı Göç İstatistik Raporu, https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf (Erişim tarihi 10.02.2019).

Kızıltan, A. ve Kaya, Y. (2005). Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19, 201-225.

- Klausmeier, A. & Schmidt, L. (2004). *Wall Remnants-Wall Traces, The Comprehensive Guide to Berlin Wall*, Berlin/Bonn: Westkreuz-Verlag.
- Klausmeier, A. (2015). *The Berlin Wall*. Berlin: Ch. Links Verlag.
- Kocamaz, S. (2010). Lizbon Antlaşması çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının geleceği. *Ege Akademik Bakış*, 10(3), 951-980.
- Koç, N. (2016). Soğuk Savaş'ta Almanya: Bölünmüş Almanya'nın birleştirilmesine yönelik çabalar. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 33-52.
- Korkmaz, B. (2001). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yasadışı Göçün Uluslararası Güvenliğine Etkileri: Avrupa Birliği Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Köktaş, A. (2000). Avrupa Birliğine Üye Devletlerin Yeni Polis Teşkilatı: Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL). *Polis Dergisi 155.Yıl Özel Sayısı*, Ankara.
- Kurul, S. (2018). *Türkiye- AB İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar Bağlamında Uludağ Üniversitesi Öğrencilerinin AB Algısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lee, S. E. (1965). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Loader, I. (2002). Policing, securitization and democratization in Europe. *Criminal Justice*, 2(2), 125-153.
- Mabogunje, A. L. (1970). A system approach to a theory of rural-urban migration. *Geographic Analysis*, 2, 1-18.
- Mandacı, N., ve Özerim, G. (2013). Uluslararası göçlerin bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa'da radikal sağ partiler ve göçün güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 10(39), 105-130.
- Manisalı, E. (2007). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Marjolin, R. (1986). *Memoirs, 1911-1986: Architect of European Unity*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi (Çev. Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, M.Murat Yüceşahin), *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Martin, L. (1983). Can there be national-security in an insecure age-a balance-sheet of conventional hopes and nuclear dangers. *Encounter*, 60(3), 11-19.
- McCormick, J. (2014). *Avrupa Birliğini Anlamak* (Çev: Y. Şahin ve H. Şahin), Ankara: BigBang Yayınları.
- McNevin, A. (2011). *Contesting Citizenship: Irregular Migrants and New Frontiers of the Political*. New York: Columbia University Press.

- McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mercan, S. S. (2007). *İsrail- Filistin Çatışması Örnek Olayı ve Avrupa Dış Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Metin, Y. ve Altan, Y. (2011). Lizbon Antlaşması sonrasında subsidiarite ilkesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 131-147.
- Migration and Home Affairs (2019). *Agencies*. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/agencies_en#6 (Erişim Tarihi: 10.05.2019).
- Milward, A.S. (1984). *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, London: Methuen.
- Miş, N. (2014). Güvenikleştirme teorisi ve siyasal olanın güvenlikleştirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 345-381.
- Monar, J. (2000). An 'Area of Freedom, Justice and Security'? Progress and Deficits in Justice and Home Affairs. In *Reforming The European Union- From Maastricht to Amsterdam*. Philip Lynch, Nanette Neuwahl and G.Wyn Rees (Eds.). Edinburgh: OUPS.
- Mor, H. (2010). Avrupa (Birliği) bütünleşme süreci ve sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 499-541.
- Morkaya, M. A. (2011). *Avrupa Birliği'nin Yönetmelik Askerî Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Bağlığı: "Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Moustakis, F.,& Violakis, P. (2008). European Security and Defence Policy Deceleration: An Assessment of the ESDP Strategy. *European Security*, 17(4), 421-433.
- Mowat, R. C. (1973). *Creating the European Community*. London: Blandford Press.
- Mozakoğlu, E. (2018). *Avrupa Birliği Politikalarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: AB Güvenlik Politikası ve Kadın*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Neumann, I. B. (1996). *Russia and the Idea of Europe: A study in Identity and International Relations*. London and New York: Routledge.
- Orlandini, F. B. (1994). EUROPOL and the EUROPOL Drugs Unit: A Cooperative Structure in the Making. In Monar J & Morgan R (Eds), *The Third Pillar of the European Union*. Brussels: European Interuniversity Centre for Human Rights and Democratisation Press.
- Öz, M. (2007). *Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma Işığında Avrupa Birliği'nde Güvenlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme' *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(4), 183-215.

- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları.
- Özdal, B. (2008). Lizbon Reform Andlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na ilişkin düzenlemelerinin analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7, 125-161.
- Özdal, B. ve Genç, M. (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Özdemir, H. (2006). *AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Açısından Kazakistan'ın Bölgedeki Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, H. (2012). *Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Özen, Ç. (1998). *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerinin Neofonksiyonalist Teori Çerçevesinde Analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özen, Ç. (2002). *ESDP-NATO Relations: Considerations on the Future of European Security Architecture*. The Turkish Yearbook of International Relations, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, No: 33.
- Özerim, G. (2014). Avrupa'da göç politikalarının ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik sorununa dönüşümü: Avrupa göç tarihinde yeni bir dönem mi? *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 11-48.
- Özgen, C. (2016). Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda ilk çatlak: Libya Krizi. *Sosyal Bilimler Arastirmalari Dergisi*, 15, 143-176.
- Özgöker, U. ve Batı, G. F. (2016). Avrupa Birliği Hukukunda göç sorunu parametreleri. *İstanbul Arel Üniversitesi Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 1-10.
- Papastavridis, E. (2010). Enforcement jurisdiction in the Mediterranean Sea: Illicit activities and the rule of law on the high seas. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 25, 569-599).
- Peek, J. (1994). International Police Cooperation Within Justified Political and Judicial Frameworks: Five Thesis on TREVI. In Monar J & Morgan R (eds.) *The Third Pillar of the European Union*. Brussels: European Interuniversity Centre for Human Rights and Democratisation Press.
- Peers, S. (2009). The 'Third Pillar Acquis' after the Treaty of Lisbon enters into force. *Statewatch Analysis*, 3, 1-12. <https://www.statewatch.org/analyses/no-86-third-pillar-acquis-post-lisbon.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2019).
- Pekel, S. (2013). *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Konusunda Yapılan Düzenlemelerin Lizbon Antlaşması Sonrası Uygulama Alanları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Peker, B. ve Sancar, M. (2007). *Mülteciler ve İltica Hakkı*. Ankara: İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayınları.

- Pinder, J. (1977). Economic Integration and East-West Trade: Conflict of Interests or Comedy of Errors?. *Journal of Common Market Studies*, 16(1), 1-21.
- Portes, A., & Rambout, R. (1996). *Immigrant America: A Portrait*. University of California Press, Berkeley,
- Rhodes, R. (1999). *Foreword: Governance and Networks*. Gary Stoker (ed.), *The New Management of British Local Governance*, Basingstoke: Macmillan.
- Rosenau, J. N., Czempiel, E. O., & Smith, S. (1992). *Governance Without Government: Order and Change in World Politics* (Vol. 20). Cambridge: Cambridge University Press.
- Regelsberger, E., de Schoutheete, P., de Tervarent, P. & Wessels, W. (1997). *From EPC to CFSP: Does Maastricht Push the EU Toward a Role as a Global Power, Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond*, London: Lynne Rienner Pub.
- Rothschild, E. (1995). What is security?. *Daedalus*, 124(3), 53-98.
- Rumelili, B., ve Karadağ, S. (2017). Göç ve güvenlik: Eleştirel yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim*, 140, 69-92.
- Rupp, M. (2002). *Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Sälter, G. (2015). The SED, its Wall and GDR Society. In *The Berlin Wall*, A. Klausmeier (e-Ed.) Berlin: Ch. Links Verlag.
- Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde göçe yönelik global yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.
- Sander, O. (2014). *Siyasi Tarih (1918- 1994)*, Alogan, Y. ve Tabakçı, Ş.Ç (Ed), 2. Cilt, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sandıklı, A., ve Emeklier, B. (2011). 21. yüzyılda yeni güvenlik anlayışları ve yaklaşımları. *Uluslararası Balkan Kongresi*, 28-29 Nisan, Bilgesam.
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. Atilla Sandıklı (Ed.). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* içinde (3-71). İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Santiago, M. (2000). *EUROPOL and Police Cooperation in Europe*. New York: The Edwin Mellen Press.
- Saygın, D. ve Ultan, M. Ö. (2016). Ekonomi ve siyaset bağlamında İngiltere-Avrupa Birliği ilişkileri: Tarihsel bir analiz. *Güvenlik Stratejileri*, 12(23), 71-102.
- Schierup, C-U., Hansen, P., & Castles, S. (2006). *Migration, Citizenship, and the European Welfare State: A European Dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- Sevimli, K. A. ve Reçber, S. (2014). Avrupa Birliği'nde işçilerin serbest dolaşımı ve Türk işçilerinin serbest dolaşım hakkı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 22(2), 391-440.

- Smouts, M. C. (1998). The proper use of governance in international relations. *International Social Science Journal*, 50(155), 81-89.
- Songülen, Z. (2008). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Farklı Güvenlik Yaklaşımlarının Avrupa Birliği Güvenlik Politikalarındaki İzdüşümleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Söylemiş, T. (2007). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Üç Kritik Sınavı: Makedonya, Kongo ve Bosna- Hersek Misyonları. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3(12), 39-51.
- Spolaore, E. (2013). What is European Integration really about? A political guide for economists. *Journal of Economic Perspectives*, 27(3), 125-129.
- Stivachtis, Y. A. (2008). Civilization and international society: the case of European Union expansion. *Contemporary Politics*, 14(1), 71-89.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Şalcı, Ş. G. (2007). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenel, F. (2012). *Avrupa Birliği Güvenlik Politikaları Kapsamında Terör İle Mücadele Yöntemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şener, B. (2018). *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları Bağlamında Göçmenlerin Sosyal Dışlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Şöhret, M. (2013). Avrupa Birliği'nin güvenlik yapılanmasının tarihsel gelişim süreci ve mevcut durumu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 59-100.
- Tangör, B. (2007). *Avrupa Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri ve Türk Dış Politikası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tangör, B. ve Yalçinkaya H., (2010). Güvenlik yönetişimi çerçevesinde özel askeri şirketler. *Uluslararası İlişkiler*, 7(25), 127-154.
- Tatoğlu, E. (2006). *Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi (1951- 1995)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- TBMM Kütüphanesi (2019). *Maastricht Antlaşması (Maastricht Treaty)*. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anlaşması.pdf (Erişim Tarihi: 09.04.2019).
- Teasdale, A. (2016). The Fouchet Plan: De Gaulle's intergovernmental design for Europe. *LSE 'Europe in Question' Discussion Paper Series, The London School of Economics and Political Science*, London, England.
- Tekin, F. (1990). *Uluslararası Maliye*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Tekinalp, G. ve Tekinalp, Ü. (2000). *Avrupa Birliği Hukuku*. 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Tezcan, E. (2001). *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Tezcan, E. (2003). Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Mekanizması: Üye Devletlerin Rolü Üzerine Değerlendirmeler. *Dünden Bugüne Avrupa Birliği* içinde, B. Dedeoğlu (Der.). İstanbul: Boyut Kitapları.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Tosun, S. (2007). *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Yapılanması ve Türkiye*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Turan, A. P. (2010). Avrupa Birliği güvenlik aktörü olmaya ne kadar yakın?. *Bilge Strateji*, 2(3), 29-58.
- Turan, Y. ve Şaşkın, O. (2017). AB'ye İltica Başvurularının Değerlendirilmesinde Geri Kabul ve Güvenli Üçüncü Ülke Tartışmaları. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 47-56.
- Türkeş Kılıç, S. (2018). Avrupa komşuluk politikası'nda uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi. *Mukaddime*, 9(Özel Sayı), 1-20.
- Uluslararası Diplomatlar Birliği - DMW (2019). *Avrupa Birliği Tarihçesi*. <http://www.dmwturkiyeorg/sayfa.php?sayfa=51> (Erişim Tarihi: 13.02.2019).
- UNHCR (2018). Zorla Yerinden Edilen İnsan Sayısı 2017'de 68 Milyonu Aştı, Mülteciler İçin Küresel Bir Anlaşmanın Sağlanması Kritik Önemde, <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html> (Erişim tarihi 10.03.2019).
- University of Exeter (2019). *History of EUROPOL*. http://people.exeter.ac.uk/watupman/undergrad/pollard/html/history.htm#_ftn3 (Erişim Tarihi: 24.04.2019).
- Utkan, C. (2011). *Avrupa Birliği Savunma Şartı ve Türkiye*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uysal, C. (2001). Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel süreci ve son gelişmeler. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 1, 140-153.
- Uzan, Y. (2019). *Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki İlişkilerin Geri Kabul Anlaşması Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Ülger, İ. K. (2003). *Avrupa Birliği'nin ABC'si*. 1. Baskı, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı- Sinemis Yayınları.
- Ülger, İ. K. (2007). *Avrupa Birliği'nin ABC'si*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı- Sinemis Yayınları.

- Ün, M. B., ve Paydak, U. A. (2017). Küreselleşen dünyada düzensiz göç ve Türkiye: Adana ili yabancılar misafirhanesi çalışması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 187-204.
- Ünlü, İ. (2009). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Ortak Bir Avrupa Oluşturma Yönünde Gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Wæver, O. (1993). *Securitization and Desecuritization*. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research.
- Wessel, R. A. (2016). Common Foreign, Security and Defence Policy. In D. Patterson and A. Södersten (Eds.), *A Companion to European Union Law and International Law*, Oxford/Malden: Wiley-Blackwell Publishing (394-412).
- Whitman, R. G. (1998). *From Civilian Power to Superpower?*, London: Macmillan Press.
- Wolfers, A. (1952). National security as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.
- Yardımcı, S. (2008). *Uluslararası Polis İşbirliği: Avrupa Birliği Polis İşbirliği Modeli*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazgıç, S. K. (2005). *Avrupa Birliği*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Yenisey, F. (2009). *Kolluk Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Yıldırım, S. (2005). *Yönetişim Perspektifinde Toplum Destekli Polislik Hizmetleri ve Bursa İl Emniyet Müdürlüğü Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yılmaz, M. M. (2007). *Avrupa Birliğinde Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zhussipbek, G. (2009). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının tanımı ve düşünsel arka planı. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 5(19), 71-153.
- Zonova, T. (2013). *From Cold War to Cold Peace: The EU-Russian Relations*, MGIMO University, Moscow, 1-5.
- Zorba, H. (2016). AB'nin göçmenlere yönelik politikalarını etkileyen faktörler. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Zurcher, A. (1975). *The Struggle to Unite Europe*. Westport, CT: Greenwood Press.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Ahmet Ali GÜNDOĞDU
Doğum Yeri ve Tarihi: Manisa-11.05.1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Ankara Polis Akademisi Başkanlığı
Bildiği Yabancı Diller: İngilizce (YDS: 51,25)

İş Deneyimi

Şube Müdürü: Aydın İl Emniyet Müdürlüğü/Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü

İletişim

e-posta Adresi: 1631330107@stu.adu.edu.tr/ahmetalig@yahoo.com.tr

Tarih: 09.08.2019